

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

PRENS V.F. ODOYEVSKİ’NİN FANTASTİK ÖYKÜ SANATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Alev KÜÇÜK
068267101**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayla KAŞOĞLU**

Ankara – 2009

ONAY

Alev Küçük tarafından hazırlanan "Prens V. F. Odoyevski'nin Fantastik   yk   Sanatı" başlıklı bu çalışma 15/04/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....A. Ka  o  lu.....

(Doç. Dr. Ayla KA  O  LU) (Başkan)

[İmza]

.....Zeynep Ba  lan   zer.....

(Doç. Dr. Zeynep BA  LAN   ZER)

[İmza]

.....Hüseyin Mevsim.....

(Doç. Dr. Hüseyin MEVSİM)

ÖNSÖZ

Fantastik edebiyatın kökleri, yaratılış efsanelerine kadar uzansa da olgunluğa ulaştığı tarih 18. yüzyıldır. Rus edebiyatında fantastik, 18. yüzyılda edebi tür olarak kabul edilmiştir. Tüm edebiyatlarda olduğu gibi Rus edebiyatında da fantastik edebiyat, 19. yüzyılda en önemli eserlerini vermeye başlamıştır. Tezimizde 19. yy.ın önde gelen yazarlarından olan Prens Vladimir Fyodoroviç Odoyevski'nin fantastik öykülerini inceleyeceğiz. Döneminin diğer yazarları (A.S.Puşkin, F.M.Dostoyevski, L.N. Tolstoy vb.) kadar adı bilinmese de Odoyevski, Rus edebiyatına kendi sesini verebilmiş, özgün ve etkileyici eserleriyle adını 19. yüzyıl Rus edebiyatçıları arasına yazdırabilmiştir.

Odoyevski ilk edebi eserlerini Moskova Üniversitesi Blagorodniy Pansiyon'da öğrenim gördüğü yıllarda verir. Bu dönemde "*Kalliopa*" (1820) adlı dergide Fransızcadan yaptığı çeviriler çoğunluktadır. Yazar yine bu dönemde ilk eseri olan "*Öğrencinin Günlüğü*" (Дневник студента, 1820–1821) adlı otobiyografik eserini yazar.

Yazar lise eğitiminin ardından çağdaşları ile birlikte *Lyubomudriye* adını verdikleri felsefe grubunu kurar. Grup romantizm akımının önderlerinden olan E.Kant(1724–1804), F.W. Schelling'in eserlerini inceler. Odoyevski, Schelling'in felsefi düşüncesini benimseyerek romantizm akımı çizgisinde eserler vermeye başlar.

Odoyevski'nin kahramanları her zaman kederli, ızdırap çeken ve aşk acısıyla trajediye sürüklenen kişilerdir. Romantizm akımının getirisi olan bu özellikler yazarın kişiliğiyle de birleşince eserleri mükemmelliğe ulaşmıştır.

Toplumcu bir yazar olan Odoyevski halkının sorunlarına da kayıtsız kalamaz ve eserlerinde Rus halkını batıl inançları, eğitim anlayışı ve bürokrasi sistemiyle inceler. Fantastik anlatıyla şekillendirdiği eserlerinde dönem Rus yaşamını ve Rus

insanını okuyucuya tanıtır. Eserlerinde sosyetenin seçkin üyesinden sıradan bir köylü kadınına, devlet dairesinde çalışan üst düzey devlet memurundan bir kâtime kadar herkes onun için öykü kahramanıdır. Odoyevski'nin eşsiz anlatımıyla eserleri zevkle ve bir solukta okunur niteliğe kavuşmuştur.

Tez dönemim boyunca benden bilgi birikimini ve desteğini esirgemeyen hocam Sayın Doç. Dr. Ayla KAŞOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: PRENS V.F. ODOYEVSKİ’NİN YAŞAMI VE ESERLERİ.....	3
2.BÖLÜM: FANTASTİK EDEBİ TÜRE BİR BAKIŞ.....	12
2.1 FANTASTİĞİN KELİME ANLAMI VE TANIMI.....	12
2.2 DÜNYA EDEBİYATINDA FANTASTİK EDEBİ TÜR	14
2.2 RUS EDEBİYATINDA FANTASTİK EDEBİ TÜR	16
3. BÖLÜM: V.F.ODOYEVSKİ’NİN FANTASTİK ÖYKÜ SANATI	20
3.1 ROMANTİZM: TANIMI, V.F. ODOYEVSKİ’NİN E. KANT VE SCHELLİNG İLE ROMANTİZM BAĞI	20
3.2 FANTASTİK ÖYKÜLERDE ROMANTİK ÖGELER	24
3.2.1 Öykülerin Özetleri.....	24
3.2.2 Fantastik Karakterler.....	34
3.2.2.1 Hayalet	35
3.2.2.1.1 Merhum	36
3.2.2.1.2 Vasili Kuzmiç	39
3.2.2.1.3 Ölümsüz Mimar.....	41
3.2.2.1.4 Tsveyerley John Lui.....	42
3.2.2.1.5 Anna ve Kocası.....	43
3.2.2.2 Ev Cini.....	45
3.2.2.2. İgoşa.....	45
3.2.2.3 Peri.....	47
3.2.2.3.1 Silfida.....	47
3.2.2.3.2 Ayaz Dede.....	47
3.2.2.4 Kukla.....	48
3.2.2.4.1 Güzel Kız.....	48
3.2.2.4.2 Kivakel.....	49

3.2.2.5 Şeytan.....	50
3.2.2.5.1 Dr. Segeliel.....	50
3.3 MOTİFLER.....	51
3.3.1 Halk Masalları.....	52
3.3.2 Rüya.....	55
3.3.3 Hayal.....	63
3.3.4 Zaman.....	70
3.3.5 Renk.....	73
3.3.6 Mistisizm ve İkidünyalılık.....	76
3.3.7 Aşk ve Sevgi.....	85
3.3.8 Sanat Tutkusu.....	92
4. BÖLÜM: ÜTOPYA VE ANTİÜTOPYA.....	99
4.1 ÜTOPYA VE ANTİÜTOPYANIN TANIMI.....	100
4.2 V.F. ODOYEVSKI'NİN ÖYKÜLERİNDE ÜTOPYA VE ANTİÜTOPYA.....	104
5. BÖLÜM: ÜSLÛP VE ANLATIM TEKNİĞİ.....	111
5.1.Üslup.....	111
5.2. Anlatım Tekniği	112
SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	140
ÖZET.....	145
ABSTRACT.....	146
PE3YOME.....	147

GİRİŞ

Tezimizde Odoyevski'nin fantastik öykülerini beş ana bölümde inceleyeceğiz. Tezimizin ilk bölümünde Odoyevski'nin eserlerini iyi değerlendirebilmek için yaşamını anlatmaya çalışacağız. Bu kapsamda öncelikle yazarın yazarlık yeteneğini geliştirmesine katkısı olan eğitim yaşamını anlatmayı ve eserlerini doğru şekilde tanıtmayı amaçlıyoruz.

İkinci bölümde, fantastik edebi türün kelime anlamından başlayarak, dünya edebiyatına ve nihayet Rus edebiyatına girişini, en önde gelen yazarları ve eserlerini açıklamaya çalışacağız.

Üçüncü bölümde Odoyevski'nin E. Kant ve Schelling ile olan romantizm bağıını, fantastik edebiyata katkılarını açıklayıp, fantastik öykülerini, öncelikle hayalet, ev cini, peri, kukla, şeytan olarak belirlediğimiz fantastik kahramanları anlatmaya başlayacağız.

Yazarın öykülerini incelemeye başladığımızda, etkileyici motif kullanımı "Öykülerdeki Motifler" başlığını ortaya çıkardı. Bu bölümde öyküleri; halk masalları, rüya, hayal, zaman, renk, mistisizm ve ikidünyalılık, aşk ve sevgi alt başlıklarında inceleyeceğiz.

Odoyevski'nin özgün edebiyat yeteneğini sunduğu öykülerinden bazıları ise ütöpik ve antiütöpik özelliklidir. Bu nedenle tezimizin dördüncü bölümünde "Ütopya ve Antiütopya" başlığı altında yazarın üç öyküsünü inceleyeceğiz.

Tezimizin son bölümünde yazarın öykülerini, üslûp özellikleri ve anlatım tekniği bakımından inceleyeceğiz. Odoyevski'nin döneminin diğer yazarlarından farkını

belirlemeye çalışıp anlatım özelliklerini, seçtiği kelimelerin ve kurduğu cümlelerin farklılığını belirtmeye çalışacağız.

Odoyevski'nin incelediğimiz tüm öykülerinde orijinal Rusça metinlere bağlı çalışma yapıp örneklemelerde yine metinden konuya uygun bölümlerden alıntılarla Türkçeye çevireceğiz. Konuyla ilgili gerekli bölümlerde Odoyevski ve eserleri ile ilgili yazılmış kaynaklara da başvuracağız.

Tezimizde, çağdaşları kadar tanınmayan V.F.Odoyevski'yi, zengin kültür ve bilgi birikimiyle, özgünlüğüyle özellikle fantastik edebi türe yaptığı katkılarıyla tanıtmayı amaçlıyoruz.

1.BÖLÜM

PRENS V.F. ODOYEVSKI'NİN YAŞAMI VE ESERLERİ (1804–1869)

19. yüzyıl Rus Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Vladimir Fyodoroviç Odojevski, 1804 yılında Moskova'da doğar. Moskova Devlet Bankası'nda yönetici olan babası Fyodor S. Odojevski Rus knezlerinin ataları olarak kabul edilen Rürük soyundandır. Yazar, babasını henüz dört yaşındayken kaybeder. Annesi Yekaterina Filippovna eşinin ölümünden bir süre sonra 1819'da yeniden evlenir.

Bir düşünür ve yazar olarak Odojevski'nin hayatını üç döneme ayırabiliriz. İlk dönem, *Mnemozina* yıllıkının yayım çalışmalarının ağırlıklı olduğu *Lyubomudriye* dönemidir. İkinci dönem, 1830'lu yıllarda, Rus Geceleri'nde etkisi yoğun olarak hissedilen felsefi- mistik idealizm dönemidir. Üçüncü ve son dönem ise, 40'lı yılların ikinci yarısından başlayıp, 50'li ve 60'lı yılları kapsayan, yazarın Rus yaşantısına yoğun ilgiyle yöneldiği ve Rus yaşantısını sorguladığı dönem olarak nitelendirilen bilimsel realizm dönemidir.¹

Prens Odojevski, 1816–1822 yılları arasında asillerin öğrenim gördüğü Moskova Üniversitesi Blagorodniy Pansiyon'da öğrenim görür. Oldukça ciddî bir eğitim anlayışına sahip okulda öğrencilere din, mantık ve ahlâk, matematik, Rus ve Dünya Tarihi, edebiyat, mitoloji gibi derslerin yanı sıra mimarlık ve soylulara özgü eskrim, dans ve binicilik gibi dersler de verilir.²

¹ P.N.Sakulin, *İz istorii russkogo idealizma, knyaz V.F.Odojevski, Mislitel- pisatel*, tom perviy. çast pervaya, izdaniye M.i s. Sabaşnikovih, Moskva, 1913, s.7.

(Erişim): <http://imwerden.de> 20.11.2007

² Marietta Andreevna Turyan, *Strannaya moya sudba, O jizni Vladimira Feodoroviça Odojevskogo*, Moskva, Kniga, 1991 s.15–38.

Blagorodniy Pansiyon'daki felsefe profesörü A.F.Merzlyakov derslerinde ağırlıklı olarak, lirik şiirler inceletir ve J. J. Rousseau (1712–1778), J.W.Goethe (1749–1832), Madame de Stael (1766–1817), S.Richardson (1689–1761), H.Fielding (1707–1754), O.Goldsmith (1730–1774) gibi dönemin önemli yazarlarının eserlerini okutur.³

Bir diğer önemli kişi olan Prof. İ.İ. Davidov, Alman felsefesini özellikle Schelling'in felsefe yaklaşımını benimsemiş, derslerinde öğrencilerini bu yönde bilgilendirir. Blagorodniy Pansiyon'un müdürü A.A.Prokopoviç Antonski ise öğrencilere yetenekleri doğrultusunda alan seçme özgürlüğü tanır. Odoyevski'nin de edebiyat ve felsefeye olan yatkınlığını kimin ortaya çıkardığı tam olarak bilinemese de bu konuda Prokopoviç Antonski'nin ve Prof. A. F. Merzlyakov'un etkili olduğu düşünülebilir.⁴

Odoyevski'nin öğrencilik yıllarında çıkarılan "*Kalliopa*" (1820) adlı dergide Fransız yazarlardan yaptığı çeviriler yer alır.⁵ 1821 yılında da *Vestnik Yevropı* adlı dergide "*Şöhret Düşkünlüğünün Tehlikelerine Dair Konuşma*" (Разговор о том как опасно быть тщеславным) adlı Fransızca çevirisi yayımlanır. Odoyevski yine bu dönemde "*Öğrencinin Günlüğü*" (Дневник студента) adlı otobiyografik eserini yazar.⁶

Odoyevski, liseyi bitirdikten sonra 1823 yılında, önde gelen üyeleri arasında D.V. Venevitov(1805–1827), İ.V. Kireyevski(1806–1856), N.M. Rojalin(1805–1834), N.A. Melginov(1804–1867) gibi yazarların bulunduğu *Lyubomudriye* adlı felsefî

³ Turyan, **a.g. e.**, s. 29.

⁴ Turyan, **a.g. e.**, s. 28–32.

⁵ Turyan, **a.g. e.**, s. s 29.

⁶ Sakulin, **a.g.e.**, s. 84–93.

(Erişim): <http://imwerden.de> 20.11.2007

içerikli bir grubun kurulmasına önderlik eder. Grup, B. Spinoza(1632–1677), E.Kant(1724–1804), F.W. Schelling(1775–1854) gibi felsefecilerin eserlerini inceler ve özellikle Schelling'in "özdeşlik" ilkesini benimser. Schelling'in bu ilkesi şöyledir: *"Schelling, romantiklerle birlikte, tin, zihin ya da akıl kavramını bilinçsiz, içgüdüsel ve amaçlı bir gücü de içerecek şekilde genişletir. Var olan her şeyin mutlak temeli ya da kaynağı yaratıcı enerji, mutlak irade ya da egodur, her şeyde hüküm süren dünya - ruhudur. Aktüel olan her şey, Schelling'e göre ondan(dünya ruhundan) çıkar. Şu halde, ideal olan ile gerçek, düşünce ile varlık bir ve aynıdır."*⁷

Odoyevski, Lyubomudriye ile birlikte, Schelling'in doğa öğretisini de benimsemiştir: *"Doğa bir şeyler için uğraşmaktadır. Ama neye erişmek istediğinin farkında değildir. İnsan da uğraşmaya başlar ve neye erişmek istediğinin farkına varır. Her neye varmak istiyorsa onun uğrunda başarılı çabalar harcamakla, bütün evreni kendisi hakkında daha yüksek bir bilince eriştirir. Schelling için Tanrı kendi kendisini geliştiren bir tür bilinç evresidir. Evet, demektedir, Tanrı alfa'dır ve omega'dır. Alfa bilinçsizliktir, omega ise kendi kendine geldiği tam bilinç hali. Tanrı giderek gelişen bir görüngüdür, bir yaratıcı evrim biçimidir – bu, aslında, Bergson'un kendine mal ettiği bir fikirdir, çünkü Bergson öğretisinde daha önce Schelling'de bulunmayan pek az şey vardır."*

*Bu öğretisi, Alman estetik felsefesi ve sanat felsefesi üstünde çok derin bir etki yaratmıştır; çünkü doğadaki her şey canlıysa ve biz kendimiz de, onun en benlik bilinçli temsilcilerinden başka bir şey değilsek, o zaman sanatçının işlevi kendi içini aramak, özellikle de içinde hareket eden karanlık ve bilinçsiz güçleri karıştırmak ve en acılı ve şiddetli iç savaşımın sonucu bunları bilinç düzeyine çıkarmaktır. Bu, Schelling'in öğretisidir."*⁸ Odoyevski de bu öğretiden etkilenmiştir.

⁷ Friedrich W. J. Schelling, Vikipedi, Özgür Ansiklopedi
(Erişim): http://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Schelling, 29 Şub 2008

⁸ Isaiah Berlin, **Romantikliğin Kökleri**, çev. Mete Tuncay, YKY, İstanbul, 2004, s.121.

Lyubomudriye bu düşünceyi benimserken, ampirizme* ve biçim eleştirisine karşı tavır takınırlar. Toplantılar cumartesi günleri Odoyevski'nin evinde yapılır.

Odoyevski'nin *Lyubomudriye* döneminde (1830'a kadar olan dönem) yazdığı eserleri "*Vestnik Yevropı*", "*Mnemozina*", "*Moskovskiy Telegraf*", "*Moskovskiy Vestnik*", "*Literaturnaya Gazeta*" ve yıllıklarda yayımlanır. Yazarın bu dönem eserleri içerik bakımından iki gruba ayrılır. İlk grupta (alegorik tarzda yazdığı eserlerinde) *Lyubomudriye* döneminin düşüncelerini dile getirdiği, ikinci grupta ise Rus yaşamını hicvettiği eserleri yer alır.⁹

1824–25 yılları arasında yayımlanan, V.K.Kühelbeyker(1797–1846) ile birlikte kurdukları ve A.S. Puşkin(1799–1837), A.S.Griboyedov(1795–1829), E.A.Baratinski(1800–1844), gibi dönemin ünlü isimlerinin iş birliği ile çıkarılan "*Mnemozina*" adlı edebiyat yaylığında, bir yandan dekabristlere estetik ve felsefî bir bakış açısıyla yaklaşılırken, diğer yandan da *Lyubomudriye* grubu hakkında bilgiler de sunulur.¹⁰

1826 yılında Moskova'dan Peterburg'a giden Odoyevski, 17 Eylül 1826'da Olga Stepanovna Lanskaya ile evlenir.¹¹ Bu dönemde, Dış İşleri Bakanlığı'nda yabancı sansür komitesinde çalışır. 1862 yılında Moskova'ya dönene kadar geçen Petersburg yaşamında, Halk Kütüphanesi ve Rumyantsevskiy Müzesi'nde müdür yardımcılığı görevini üstlenir. Ayrıca Rus müzikal topluluğunun kurulmasına katkıda bulunur. Rus ekonomist A.P. Zablotskim(1808–1881) ile halkın okuması için 1843 yılında "*Selskoye çteniye*" adlı bir dergi çıkarır. Dergide, bilimi tanıtan ve didaktik özellik taşıyan yazılar yayımlanır. *Selskoye çteniye* dergisi ile ilgili V.G. Belinski hayranlıkla: "*Rus köylüsünün kendi doğasına ve ihtiyacına cevap verebilen Selskoye*

⁹ Sakulin, a.g.e., s. 176–177.

¹⁰ Mann, a.g. e.

(erişim) <http://www.rubricon.com>

¹¹ Turyan, a.g.e., s.112.

*Ampirizm(deneycilik):Bilginin tek kaynağının deney olduğunu öne süren öğreti. Ali Püsküllüoğlu, **Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü**, Arkadaş Yayın evi–5.baskı Ankara-Mart 2004, s.37

*çteniyeye, derin bilgi birikimi üzerine kurulmuş, muazzam bir başarıdır. İki yılda otuz bin adet satılması bu nedenledir” demiştir.*¹²

Odoyevski, D.V. Venevitov(1805–1827), A.S. Hamyakov(1804–1860), S.P. Şevirev(1806–1864), İ.V. Kireyevski ile birlikte 1827–30 yılları arasında yayımlanan *Moskovskiy Vestnik* adlı edebiyat dergisi çıkarır. Dergi klâsisizme karşı bir tavır içindedir. Bu dergide yazarın Rus sosyete yaşamını hicvettiği “*Yerkürenin Yaşamından İki Gün*” (Два дни из жизни земного шара) adlı öyküsü yayımlanır¹³

P.N.Sakulin, Odoyevski’nin *Lyubomudriye* döneminde yazdığı eserlerini, dünya görüşünü yansıttığı eserler ve Rus yaşamına eleştirilerde bulunduğu eserler olarak iki grupta değerlendirmiştir. Sakulin ayrıca yazarın 1830’lu yıllarda yazdığı eserlerinengin bilgi birikiminin sonucu olarak daha derin anlamlara sahip olduğunu vurgular.

Ünlü Rus edebiyat bilimcisi D.S. Mirskiy “*Eski Dönemlerden Dostoyevski’nin Ölümüne Kadar Olan Dönemde Rus Edebiyatı*” (История русской литературы с древнейших времен до смерти Достоевского) (1881) adlı kitabında şöyle demektedir: “19. yüzyıl Rus edebiyatında 1830’lu yılların sonu ve 1840’lı yılların başı karışıklık içindedir: Romantizm ve realizm, fantezi ve günlük yaşam, idealizm ve hiciv, yapı ve tarz kavramları birbirine karışmıştır. Bu karışımdan ancak 1840’lı yılların ikinci yarısında olumlu yönde yararlanılmaya başlanılmıştır... Odoyevski’nin öykülerinde bu karışım çok iyi yansıtılmaktadır. Eserlerinin ana teması zıtlıktır. Odoyevski eserlerinde, ideal yaşamla sıradan yaşamı başarıyla işlemiştir. Öyküleri, dar kafalı küçük burjuva

¹² E.A.Maymin, Vladimir Odoyevski i ego roman “Russkiye noçi” (Erişim) http://az.lib.ru/o/odoewskij_w_f/text_0180.shtml

¹³ Biblioteka Maksima Moškova, V. F.Odoyevski, (erişim) http://az.lib.ru/o/odoewskij_w_f/ 15 Temmuz 2007

*yaşamına duyduğu nefreti yansıtır.*¹⁴ Odoyevski, öykülerinde sıra dışı bir yaklaşımla sıradanlığa duyduğu tepkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Hatta yazarın bu düşüncesinden hareketle fantastik öykülerde bizi gerçeğe daha da yaklaştıırıp, içinde yaşadığımız sıradanlıktan çıkararak, öykülerde yaşanan olaylarla ve bu olayların kahramanlarıyla buluşturduğunu söyleyebiliriz.

Odoyevski 30'lu ve 40'lı yıllarda, yazarlığının yanı sıra mükemmel bir sosyal kurumlar düzenleyicisi olarak da adından söz ettirmiştir. Küçük yaşta babasını kaybetmesi yazarı derinden etkilemiş ve kendi gibi yetim çocuklara yardımlarda bulunmasını sağlamıştır. Petersburg'da ve Rusya'nın diğer şehirlerinde bulunan yetimhanelerle yakından ilgilenmiştir. Yetimhane çocukları için öyküler de yazar. *"Çocuklar İçin İriney Dededen Masallar ve Öyküler"* (Сказки и повести для детей дедушки Ирины), *"Yetimhanelerde Kullanılmak İçin Alfabe"* (Азбука для употребления в детских приютах), *"Mürebbiyeler için Kılavuz"* (Руководство для гувернанток) gibi eserler de yazmıştır. Ayrıca 1839 yılında yine bu amaçla *"Yetimhanelerin Durumu"* (Положение о детских приютах) adlı bir eser de yazar. Eğitime verdiği önemi *"ne öğretilmeli?"* ve *"nasıl öğretilmeli?"* sorularına yanıtlar sunduğu eserlerle de perçinler: *"Temel Bilim Öğretimi İçin Kılavuz"* (Руководство для начального преподавания наук), *"Tanrı, Doğa ve İnsan Hakkında Öyküler"* (Рассказы о Боге, природе и человеке) gibi eserler Prens Odoyevski'nin ölümünden sonra basılmıştır.¹⁵

Odoyevski, yetimhanelerdeki çocukların ruhsal, dini ve ahlâkî eğitimlerinin önemine de dikkat çeker: *"Çocuklara öncelikle inanç aşılmalı ve eğitimlerce*

¹⁴ D.C.Mirskiý, **Epoha Gogolya: [İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremyon do smerti Dostoyevskogo]** (1881). Glava V] // D.C.MİRSKİÝ, [İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremyon do 1925 goda] / Per. s angl. R. Zernovoy. — London: Overseas Publications Interchange Ltd, 1992. — s. 223–225. (Erişim) <http://feb-web.ru>

¹⁵ A.V. Bıçkova, **"V.F.Odoyevski kak pedagog"** (erişim): <http://oimoim-1.hosting.parking.ru> 30. 01. 2008

çocukların anlayacağı şekilde açıklanmalıdır. Her şeyin yaratıcısı olan Tanrı'ya iman ve çocukların, onun kudretine temiz bir inançla bağlanmaları sağlanmalıdır."¹⁶

Odoyevski, ölümüne yakın dönemlerde hapisane reformlarıyla da uğraşır. Yazar eğitimle suç arasında bağlantı kurar. Bu konuda önemli bir tesbiti de bulunmaktadır: *"Okullarda ne kadar çok insan olursa, hapisanelerde de o kadar az insan olur."*¹⁷

1830'lu yıllar ve 1840'lı yılların başı yazarlığının doruğa çıktığı dönemde Odoyevski, farklı türlerde pek çok eser vermiştir. En önemli eserlerinden "Karma Öyküler"¹⁸ (Пестрые сказки) 1834 yılında bir kitapta toplanır. Bu kitapta "Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü" (Сказка о том, как опасно девушкам ходить толпою по Невскому проспекту), "Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü" (Сказка о мертвом теле, неизвестно кому принадлежащем), "Boynuzlu İbrik" (Петорта), "İgoşa" (Игоша), "Aynı Öykü, Sadece Ters" (Та же сказка, только наизворот), "Tahta Misafir Ya da Ayılmış Kukla Ve Efendi Kivakel'in Öyküsü" (Деревянный гость, или сказка об очнувшейся кукле и господине Кивакеле), kitapta yer alan öykülerden bazılarıdır. "Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü" ve "İgoşa" adlı öyküleri psikolojik ve sosyolojik anlamda iki farklı fantastik tip ortaya çıkarmasıyla da ayrıca önemlidir.¹⁹

Öyküler, Odoyevski'nin edebi kişiliğini yansıtır. Öykülerin ironi ve hiciv özellikleri, fantastik ahenkle birlikte toplumsal yaşamı yansıtır. Bu kitapta yer alan "Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü" eserinde yaşanan sıra dışı olaylarla

¹⁶ M. Uçpedgiz, **Odoyevski, V.F. nakaz litsam, neposredstvenno zaveduyuşçim detskimi priyutami** // O.V.F. İzobranie pedagogičeskiye soçineniya. 1955. s. 61–69.

(erişim):<http://www.portal-slovo.ru>

¹⁷ Vestnik obrazovaniya, "İstoričeskaya stranitsa", 4 Fevral 2002

(Erişim): www.vestniknews.ru

¹⁸ Kitabın Adının Türkçe çevirisi: Prof. Dr. E. Zeynep Günal, Bkz. **V. F. Odoyevski ve Öyküleri**, Doktora Tezi, Ankara- 1995.

¹⁹ Turyan ,**a.g.e.**, s. 229.

Odoyevski, sıradan olayları harmanlamıştır. Gerçek dünya ile olağanüstüyü fantastik bir nitelikte sunmuştur bu öyküde. Ayrıca hiciv özelliğiyle Gogol'un kibirli devlet memurunun, özgürlüğünü ilan eden burnuyla yaşadıkları anlatılan ayrıca dönem devlet memurlarına ve onların çalışma sistemine göndermeler yapan “Burun” öyküsünü hatırlatır.

24 Aralık 1830 yılında yayına başlayan “*Severnıe Tsveti*” adlı dergide yazarın “*Beethoven’in Son Kuvarteti*” (Последний квартет Бетховена, 1830), ve “*Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi*” (1831) adlı eserleri yayımlanır.²⁰ Yazarın sanata dair yazdığı diğer eserlerinden bazıları şunlardır: “*Doğaçlamacı*” (Импровизатор 1833), “*Ressam*” (Живописец , 1839).

“*Karma Öyküler*” felsefî, ahlâkî, toplumsal, folklorik ve fantastik özellikleriyle dikkat çeker. Yazarın benzer özellikli öyküleri arasında “*Sihirli Küre*” (Косморама, 1838), “*Silfida*” (Сильфида, 1838), “*Orlahlı Köylü Kızı*” (Орлахская крестьянка, 1838), “*Salamandra*” (Саламандра, 1841), “*Geçit Vermeyen Ev*”²¹ (Необойденный дом) gibi öyküleri örnek gösterilebilir.

Aristokrat bir aileden gelen yazar, çok iyi tanıdığı Rus sosyete hayatını eserlerinde alaycı bir üslûpla anlatır. Bu öykülerine en iyi örnekler “*Yaşayan Ölü*” (Живой мертвец, 1838) , “*Prenses Mimi*” (Княжна Мими, 1834) ve “*Prenses Zizi*” (Княжна Зизи , 1839) sayılabilir. “*Prenses Mimi*” ve “*Prenses Zizi*” de birbirine ters karakterli iki prensesin hayatlarından hareketle Rus sosyetesi anlatılır.

Odoyevski, 1844 yılında en çok tanınan eseri “*Rus Geceleri*” (Русские ночи) adlı kitabını yayımlatır. Tüm yazarlık birikimlerini ve felsefî görüşlerini yansıttığı eserde, dört arkadaşın dokuz günlük felsefî konuşmaları ve birbirlerine anlattıkları

²⁰ Turyan, a.g.e., s. 196.

²¹ Öykü adının Türkçe çevirisi Prof. Dr. E. Zeynep Günal, Bkz. V. F. Odoyevski ve Öyküleri, Doktora tezi, Ankara- 1995.

öyküler yer alır. Bu öyküler arasında, “*Balo*” (Бал), “*Amir*” (Бригадир), “*Ölünün Şakası*” (Насмешка мертвеца), “*İsimsiz Şehir*” (Город без имени), “*Kısasa Kısas*” (Миститель), “*Son İntihar*” (Последнее самоубийство), “*Yeryüzünün İki Günlük Yaşamı*” (Два дни из жизни земного шара) sayılabilir.

Aldığı köklü eğitimle geliştirdiği yeteneği sayesinde, zengin bir kültür ve bilgi birikimiyle 19. yüzyıl Rus Romantik Dönem yazarları arasında yerini alan Odoyevski, 1869 yılında hayatını kaybeder.

2.BÖLÜM

FANTASTİK EDEBİ TÜRE BİR BAKIŞ

2.1 FANTASTİĞİN KELİME ANLAMI VE TANIMI

Fantastik, gerçeküstü ve hayali durumları niteleyen bir sözcüktür ancak fantastik kavramını tam olarak anlayabilmek için sözlüklerdeki ve kitaplardaki çeşitli anlamlarını belirtmek yerinde olacaktır:

1. Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, düş ürünü olan.

2. Her dönemin yazınında görülmekle birlikte Fransa'da XVIII. Yüzyılın sonlarında, İngiliz korku romanlarının etkisiyle başlayan, düş gücünün alabildiğine çalışarak ortaya koyduğu düş ürünü öğelere bolca yaslanan, bilim kurgu benzeri bir yazınsal tür.²²

Benzer bir biçimde fantastik, *“gerçekte var olmayan, hayal gücüyle yaratılan, düşe, doğaüstüne, bilim-kurguya başvuran, bu yolla gerçeğin dışına çıkan”* anlamında kullanılan bir sözcüktür. Ayrıca düş, doğaüstü, dehşet, bilim-kurgu gibi gerçeküstü olaylara dayanılarak yaratılan sanat yapıtlarını niteleyen bir terimdir.²³

Tzvetan Todorov ise “Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım” adlı kitabında fantastiğin tanımını *“okuyucunun doğaüstü gibi görünen bir olay karşısında kararsız kalışı”* şeklinde yapar ve bir eserin fantastik olarak değerlendirilmesi için gerekli olan üç koşula bağlayarak konuyu netleştirir. Yazara göre bir fantastik eser öncelikle okuyucu üzerinde “gerçek” izlenimi vermeli, okuyucuyu olağan ile

²² Ali Püsküllüoğlu, **Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü**, Arkadaş Yayın evi, 5. baskı, Ankara- Mart 2004, s. 135.

²³ Beyhan Özdemir, **“Fotoğrafta Fantastik Yorumlar”**, (Erişim):<http://www.beyhanozdemir.com> 10 Mart 2008.

olağanüstü arasında kararsız kalmaya sürüklemeli ve okuyucunun bu kararsızlığının son satıra kadar sürekliliği sağlamalıdır.²⁴

Tüm bu açıklamalardan sonra fantastiği; gerçekte var olmayan, hayal ürünü olarak ortaya çıkan, doğaüstü özellikler taşıyan bir edebi tür olarak tanımlayabiliriz.

Todorov, aynı adlı kitabında *“Bir yapıttaki fantastik öğeler o yapıta ne kazandırır?”* sorusunu ise şöyle açıklar: *“Bu işlevsel bakış açısına göre üç yanıt ulaşılabilir. Birincisi fantastik, okurda, başka edebi tür ya da biçimlerin uyandıramayacağı özel bir etki uyandırır – korku ya da dehşet, ya da yalnızca merak. İkincisi, fantastik öykülemenin emrindedir, gerilimi canlı tutar: Fantastik öğelerin varlığı olay örgüsünü özellikle sıkı tutmaya yarar. Son olarak, fantastiğin ilk bakışta totolojik(mantıksal doğru önerme) görünen bir işlevi vardır: Fantastik bir evreni betimlemeye yarar ve bu evrenin dil dışında bir gerçekleşimi yoktur; betimleme ve betimlenenin birbirinden farklı yapısı yoktur. (...) Fantastiğin sözünü ettiğiyle genelde edebiyatın sözünü ettiği arasında nitelik açısından bir fark olmadığı varsayılabilir ve mantıklı bir varsayımdır bu. Ne var ki arada yoğunluk açısından bir fark vardır ve fantastikte yoğunluk en üst noktadadır. Bir başka deyişle, Edgar Poe’nun sözünü anarak söylersek, fantastik, sınırların deneyimini gösterir.”*²⁵

Todorov’un bu düşüncelerinden hareketle, fantastik eserlerin okuyucuyu nasıl bu kadar etkilediğinin ve okuyucunun ufku genişletip yepyeni dünyaların kapılarını açmasına nasıl yardım ettiğinin de cevaplarını almış oluyoruz.

²⁴ Tzevatan Todorov, **Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım**, çev. Nedret Öztokat, Metis Eleştiri, İstanbul, İlk Basım Ocak 2004, s.39.

²⁵ Todorov, **a.g.e.**, s. 94–95.

2.2 DÜNYA EDEBİYATINDA FANTASTİK EDEBİ TÜR

Fantastik ögeler çok eski dönemlere, efsanelere kadar uzanır. Ezop masalları, Binbir Gece Masalları gibi yazıdan önceki dönemlerde oluşturulmuş eserlerde fantastik ögeler kullanılırdı.

Yaradılış efsaneleri, Homer'in Odysseia'sı ve Ezop'un hayvan masalları, Plâto'nun Atlantis mitosu Timaeus, Samosatalı Lucian'ın True Histories kitabında anlattığı aya yolculuk öyküleri, Thomas More'un Utopia'sı, George Orwell'in Nineteen Eighty-Four'u ve Aldous Huxley'in Brave New World'ü eski ve yeni fantezi örnekleri arasında sayılabilir.

19. yüzyıl öncesi fantastiğinin en önemli özelliği bilinmeyi, anlaşılmayı, korkulanı daha tanıdık biçime dönüştürme çabalarıdır. Bu eserlerde büyü ve çok tanrılı - tek tanrılı din ögeleri birbirinin içine geçmiştir.

Fantastik yazının geçmişi ise 17. yüzyılın sonlarına kadar uzanır. Bu yüzyılda Batı edebiyatlarında verilen eserlerde fantastik ögelere rastlanır. Önceleri sadece nesnel gerçekliğin sınırlarını aşma olarak algılanan fantastik tür, Edgar Allan Poe(1809–1849) ile ussal biçimini bulur. Henry James(1843–1916) tarafından ise yenilikçi bir anlatım içinde okuyucuya ulaşır. Fakat fantastik edebiyat bir tür olarak 18. yüzyılın sonlarında doğmuştur. Bu yüzyılda, bazı yapıtlarda, öteki dünyaya karşı bir ilginin, düşlere, mistik zevklere doğru bir eğilimin ve akılcılığa karşı bir tepkinin dile getirildiğini görüyoruz.²⁶

Edebiyat profesörü Jean–Luc Steinmetz, 17. yüzyılda peri masalarıyla başlayan fantastik edebiyatın, 18. yüzyılda gerçek anlamını bulduğunu, Aydınlanma

²⁶ Fantastik (düşsel) ve Kanıtlayıcı Anlatım,
(Erişim):<http://turkedebiyati.blogcu.com> ,09 Mart 2008.

Çağı olarak da nitelendirilen bu dönemde iki düşünce sisteminin doğduğunu vurgular. Bu düşünce sistemini yazar şöyle açıklar: Bir taraftan filozofların göklere çıkardığı usçu akım, diğer taraftan spiritüalizme, okültizme ve İlüminizm terimiyle gösterilen her şeye duyulan belirgin bir ilgidir. Aklın ışığı bu en derinden gelen aydınlıkla ikiye katlanır. Ruhun güçlerine inanmakla birlikte dinsel inançları pek kuvvetli olmayan bazı insanlar gizli örgütlerde, çeşitli mason derneklerinde bir araya gelirler.²⁷ Steinmetz, böyle bir durumda Tanrı'ya inanışın yok olmasının doğal bir sonucu olarak insanların şeytana ve ara varlıklara inanışlarının canlandığını belirtir.

18. yüzyıl Fransız yazarlarından Cazotte'nin kısa romanı “Âşık Şeytan” (Le Diable Amoureux, 1772) fantastik edebiyat için öncü bir eser olarak kabul edilir. Bu dönemde William Beckford'un “Vathek” (Vathek, 1786), Walpole'un “Otranto Şatosu” (The Castle of Otranto, 1764) adlı eserler fantastik kurgu için önemli eserler arasındadır. Steinmetz'in şeytanî bir yazar olarak nitelendirdiği Hoffmann'ın parça parça yayımlanan “Saint – Serapion Kardeşler” (1819- 1821) adlı kitabı, yazarın arkadaşlarıyla birlikte doğaüstü masalları okuyup yorumlamalarını içerir. Hoffmann'ın “Kedi Murr” (Lebensansichten des Katers Murr, 1822), “Şeytan İksirleri” (Die Elixiere des Teufels, 1816) adlı eserleri de fantastik tür için önemli eserler arasındadır.

19. yüzyılın ortalarında ise fantastiğin konumu değişime uğramıştır. Büyülü ve anlaşılmasız olayların ve nesnelerin inanılmazlığı açıkça yadsınmadan yine de doğaüstü olaylara mantıklı gibi görünen açıklamalar getirme çabası bu dönemin en önemli özelliğidir.

Fantastik yazının 19. yüzyılda büyük bir yaygınlık kazanmasını “Fantasy: The Literature of Subversion” (Fantastik: Edebiyatın Yıkılışı) adlı kitabın yazarı Dr. Rosemary Jackson şöyle açıklamaktadır: *Fantastik, gerçekliğin içi veya altı gibidir; (gerçekçi) romanın kapalı ve tek yönlü biçimine açık ve çok yönlü yapısıyla karşı*

²⁷ Jean- Luc Steinmetz, **Fantastik Edebiyat**, çev. H.F.Nemli, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Nisan 2006, Ankara, s. 52.

çkar. Böylece romanın sanki kendi karşıtını doğurmuş, tanınmaz yansımasını yaratmış olur. Bu nedenle de birbirlerine bağımlı bir yaşam sürdürürler. Fantastik, baskın olan gerçekçi düzende yokluğuyla dikkati çeken öğelere yer verir. On dokuzuncu yüzyılda fantastik öyküler gerçekçi anlatımın karşıtı oldukları için bir anda çoğalmışlardır: Fantastik yazın; ‘pozitif bilimin kök saldığı on dokuzuncu yüzyılın rahatsız olmuş bilincinden başka bir şey değildir’. Gerçekçi biçimlerle söylenmeyen, söylenemeyen her şey fantastikte kullanılmıştır... On dokuzuncu yüzyıl gerçekçiliğine karşı olan bu sınıflandırmalar fantastikte mümkün olmayan, gerçek olmayan, isimsiz, şekilsiz, bilinmeyen, görülmeyen olarak ortaya çıkmıştır. Bu olumsuzluk, çağdaş fantastiğin anlamının temelinde yatar.²⁸

2.3 RUS EDEBİYATINDA FANTASTİK EDEBİ TÜR

Rus edebiyatında fantastik, 17. yüzyılda edebi tür olarak kabul edilmiştir. Ancak gerçek anlamda, Rus edebiyatında ilk fantastik eser olarak F. Dimitriyeva-Mamontova’nın “Asilzade- Filozof, Alegori” (Дворянин-Филосов, аллегория 1769) adlı eseri kabul edilir. Vasili Levşin’in “Belev Şehri’nden Aktarılan Yepyeni Bir Seyahat” (Новейшее путешествие Сочиненное в городе Белеве, 1784) adlı eserleridir. Bu eser aya yapılan yolculuğu anlatır.

19. yüzyılın ilk çeyreğinde, Rus fantastik edebiyatının en önemli eserlerinden biri de V.F.Odoyevski’nin “4338.Yıl” (4338-ой год) adlı romanıdır. Eserde, kuyruklu yıldızın dünyaya yaklaşmakta olduğu ve hatta dünyaya çarpacağı, ilginç bilimsel teknik öngörüler ve hayal gücüyle yansıtılır.²⁹ 19. yüzyılın en önemli yazarlarından A.S.Puşkin’in “Maça Kızı” (Пиковая дама 1833), fantastik öykü açısından önemli bir örnektir. Bu küçük fantastik öykünün kahramanı Hermann, Dostoyevski’nin ilginç

²⁸ Ayşe Kırtunç, *Yepyeni Şahane Yalanlar: Çağdaş Amerikan Romanında Fantastik Öğeler*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara- 1987 s. 27- 30.

²⁹ “Fantastiçeskiye priyomı v russkoy literature”, (Erişim) http://litera.claw.ru/li_31675.htm 07.06.2007

tanımlamalarıyla bu “bir Napolyon profili ve bir iblis ruhu”na sahip “muazzam kişilik”, şövalye zamanları İspanyası’nın değil “modern zamanlar” Petersburg’unun bir kahramanıdır... Maça Kızı’nı, kapitalist bir sistemin sorunlarını Batı ülkeleri ölçüsünde yaşamaktan henüz uzak dönem Rusyası bakımından, bir fantezi, trajikomik bir öykü, ya da yine Dostoyevski’nin bir tanımlamasıyla, sadece, “fantastik sanatta bir doruk” olarak görmek olasıdır.³⁰

A.S.Puşkin’in “Merhum İvan Petroviç Belkin’in Öyküleri” (Повести покойного Ивана Петровича Белкина) içinde yer alan “Tabutçu” (Гробовщик, 1830) adlı öyküsünde Tabutçunun karşısına ölümler çıkar ve tabutçudan, kötü yaptığı tabutların hesabını sorarlar. Öykünün sonunda, yaşanan fantastik olayların bir rüya olduğu anlaşılır. M.Yu. Lermontov’un (1814–1841) “Ştoss”(Штоцс,1841) romanı; Nikolay Vasilyeviç Gogol’ün(1809–1852) “Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları” (Вечера на хуторе близ Диканьки), “Viy” (Вий, 1835), “Petersburg Öyküleri”nde yer alan “Burun” (Нос 1830), “Portre” (Портрет, 1830) adlı öyküleri; Orest Mihayloviç Somov’un(1793–1833) “Kikimora” (Кикимора,1830), “Kiev Cadıları” (Киевские ведьмы, 1833); Osip İvanoviç Senkovski’nin “Şeytandan Büyük Kaçış” (Большой выход у Сатаны 1832), “Antar” (Антар, 1833) adlı eserler Rus fantastik edebiyatına birer örnektir.

19. yüzyıl Rus Edebiyatı’nın önemli şair, yazar ve eleştirmenlerinden biri olan A. N. Aruhtin’in(1840–1893) “Yaşam ve Ölüm Arasında” (Между жизнью и смертью, 1892) adlı eseri de fantastik özellikler taşır. Eserde fantastik konular belirgin biçimde ortaya konmamıştır. Yazar kahramanının psikolojisini sunmuştur eserinde. A.K.Tolstoy’un(1817-1875) 19. yüzyılın 50’li ve 60’lı yıllarda yazdığı eserleri de mistik-fantastik özellikler taşır. Bu dönem yoğun politik ve edebi tartışmaların yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Tolstoy eserlerinde tarihi temaları fantastikle birleştirerek sunmuştur. Yazarın “Vampir” (Упырь, 1841), “Vurdalaka

³⁰ Ataol Behramoğlu, **Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şefik Matbaası, Kasım 2001 s.209.

Ailesi” (Семья Вурдалака, 1839), “Üç Yüz Yıl Sonra Buluşma” (Встреча через триста лет, 1839), “Амена” (Амена ,1846) adlı eserleri fantastik özellik taşıması ayrıca yoğun gizem ve korku öğelerinin bir arada sunulması açısından önemlidir. Örneğin “Vampir” adlı eserinde, insanların kanını emmek için mezarından çıkmış bir gulyabanî- kan emiciyi anlatır. Rus edebiyat ve tiyatro eleştirmeni A. Amfiteatrov’un (1862–1938) “Kor Renk” (Жар-цвет, 1895) adlı romanı da fantastik eserlere örnekler arasındadır.³¹

Ancak bazı eserlerde, eseri sadece “fantastik” olarak tanımlamak, eseri sınırlandırmak anlamına gelebilir. Buna en güzel örnek Gogol’ün “Burun” adlı öyküsüdür. Öyküde fantastik olaylar anlatılır ancak öykü, *”giderek dünyayı yabancılaştıran ve onu eğlenceli hayali bir alana götüren, içinde esrarengiz, tekin olmayan güçlerin egemenliğinin yansıdığı, aslında bir araya gelemeyen gibi görünen şeylerin, mesela trajikle komiğin, adillikle yüceliğin bir oyun havasında birleştirildiği biçimsizliğin biçimi, tabiata aykırılığın tabiiliği”*³² olarak tanımlanan groteskin en güzel örneklerinden biridir. Bu öyküde, berber İvan Yakovleviç’in ekmeğinin içinden çıkan, üst düzey devlet memuru Kovalev’in burnunun öyküsünü anlatır. Bu öyküde Kovalev, burnunu, yerine dönmesi için ikna etmeye çalışır. Gogol’ün bilinen hiciv özelliği bu öyküsünde de kendini gösterir. Dönemin devlet memurlarının kibirli oluşlarına göndermeler yapar. Yine Gogol’ün “Palto” öyküsü, küçük dereceli bir devlet memurunun, bin bir güçlkle satın aldığı paltosunu çaldırmasının ardından yaşadığı olayları anlatılır. Memur Akakiy Akakiyeviç’in paltosunu hırsızlar çalar ve kahramanımız polislerden gereken yardımı alamayınca hastalanarak ölür. Öykünün fantastik özelliği memurun ölümünden sonra ortaya çıkar. Akakiy Akakiyeviç, geceleri insanların yolunu keserek paltolarını, kendi paltosu olduğunu iddia ederek almaya çalışan bir hayalet dönüşmüştür.

³¹ “Fantasticeskiye priyom v russkoy literature”,
(Erişim) http://litera.claw.ru/li_31675.htm 07.06.2007

³² Prof. Dr. Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, Papirüs Yayın evi, İstanbul, Nisan 1999, s. 224.

O.İ. Senkovski'nin(1800–1858) “Şeytandan Büyük Kaçış” adlı öyküsü ise yazın dünyasına eleştirilerde bulunur. Söz konusu öyküde dönemin edebiyat dünyasının; birbirine benzer eserler veren yazarlarına yönelik olumsuz eleştiriler, farklı, yenilikçi ve özgün eserlere duyulan özlem vurgulanır. Öykünün fantastik kahramanları şeytan ve onun yardımcıları iblislerdir.

O. M. Somov'un(1793–1833) “Kikimora” ve “Kiev Cadıları” adlı eserlerinde halkın cadılara olan inancı aktarılır. Dönem fantastik eserlerinde, Odoyevski'nin eserlerinde de gördüğümüz didaktik ve hiciv ön plândadır. Bu dönem eserler üslupları kadar konu içerikleriyle de oldukça etkileyici ve Rus edebiyatının zenginliğini kanıtlayıcı niteliktedir.

3. BÖLÜM

V.F.ODOYEVSKI’NİN FANTASTİK ÖYKÜ SANATI

3.1 ROMANTİZM: TANIMI, V.F. ODOYEVSKI’NİN E. KANT VE SCHELLING İLE ROMANTİZM BAĞI

Tezin bu bölümünde Odojevski’nin incelediğimiz öykülerinde gördüğümüz romantik öğelerden bahsedeceğiz. Odojevski romantizm akımının tipik bir temsilcisidir. Bu nedenle romantizm akımı hakkında kısa bilgi vermek istiyoruz.

Öncelikle romantizm teriminin ortaya çıkışını açıklamak yerinde olacaktır. Bu konuda Dr. Afaq Esedova şu açıklamayı yapmaktadır:

“Romantizm” terimi ile “Romantizm Okulu” 1798-1800’li yıllarda Almanya’nın Yena şehrinde ortaya çıkmıştır.³³ Eski Fransızcadaki *romanz*, *romant*, *roman* kelimeleriyle akraba olan “romantik” terimi, halk dilinde (*lingua romana*) yazılmış destanlara verilen adla, *roman* kelimesi ile ilgili anlamındadır. İngilizcede “romantic”in ilk ortaya çıkış yılı olarak 1650, Almanya’da “*romantisch*”in kullanılmaya başlanması konusunda 1700 yılı gösterilir.³⁴

Romantizm teriminin ortaya çıkışıyla ilgili bu bilgilerden sonra anlamını Isaiah Berlin’in kapsamlı tanımlamasıyla da açıklamak, romantizm ile ilgili düşüncelerin netleşmesine yardımcı olacaktır:

³³ Dr. Afaq Esedova, **XIX. Yüzyıl Batı Avrupa Edebiyatı (Ekoller, Teorik ve Metodolojik Tartışmalar)**, çev. Qiyas Şükürov, Reşad İlyasov, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 32.

³⁴ Aytaç, **a.g.e.**, s. 178.

Romantiklik, doğal insandaki ilkel, eğitimsiz, genç, coşkun yaşam duygusudur; ama aynı zamanda solgunluktur... Yaşamın karmakarışık dolgunluğu ve zenginliğidir.(...) Garip olandır, egzotiktir, grotesktir, gizemlidir, doğaüstüdür...”³⁵

“Romantik Muamma” kitabının yazarı Besim F. Dellaloğlu romantik eseri idealin eksik bir tasarımı olarak değerlendirir ve sanat yapıtının bu özelliğiyle felsefe arasında benzerlik kurar: “Felsefe de sanat yapıtı gibi hem Mutlak’ın arayışıdır hem de Mutlak’a ulaşılamazlığın göstergesidir. Yani felsefe de bir mucize arayışıdır... Varolmadığı bilinen bir şeyin peşinden koşmaktır... Varolmayanın ardındaki felsefe, kendini gerçekleştirmek ister, ama bunu hiçbir zaman başaramaz. Bu da onun en zayıf ve güçlü noktasıdır. Gerçekleşmek felsefenin ölüm fermanıdır; ölümsüzlüğü de hiç gerçekleşmeyerek kazanır. Romantizm bunun farkındadır.”³⁶ Odoyevski de Mutlak’a ulaşılamazlığın farkındadır. Odoyevski’nin fantastik öykülerinde mucize arayışı; anlattığı var olmayan olaylar ve kahramanların ardından koştuğu hayaller hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir.

Bu açıklamalardan sonra romantizmin kronolojisine geçebiliriz.

Ünlü Sovyet edebiyat bilimcisi Prof. Gennadiy Nikolayeviç Pospelov’un “*Edebiyat Bilimi*”³⁷ adlı kitabında belirttiği gibi, 18. yüzyıl sonunda Fransa’da gerçekleşen toplumsal – siyasal devrimle ve yine bu dönemde İngiltere’deki ekonomik devrimle burjuvazi oluşmuştur. Burjuvazinin oluşumu nedeniyle toplumda meydana gelen sınıf çatışmaları sonucunda Avrupa sanatlarında özellikle de edebiyatta romantizm akımı doğmuştur.

Pospelov kitabında, romantizmi iki temel gruba ayırarak ülkeler bazında tek tek açıklamıştır. Örneğin İngiltere’de şairlerin gizemci ve gerçekleri örtmeye dayalı

³⁵ Berlin, **a.g.e.**, s. 35–37.

³⁶ Berlin, **a.g.e.**, s. 27–28.

³⁷ Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, çev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, 2. Basım 2005, İstanbul, s.474–480.

yaklaşımlarına uygun olarak romantizm akımını “dinsel – ahlâksal felsefeye dayalı” romantizm diye adlandırmıştır. Ancak 1810’larda Byron ve Shelley gibi kimi yazarlar bu anlayışı tümüyle değiştirip, burjuvazinin her türlü adaletsizliğine karşı bir tavır takınarak “toplumsal bağlanımlı” romantizmi ortaya çıkarmışlardır.

Fransa’da 1789–1794 arasındaki burjuva rejimi, sonrasında Napolyon’un yenilgisinden başlayıp 1830 devrimine kadar yaşanan olaylar şair ve yazarların umutsuzluk, geçmişe özlem gibi motiflerin işlendiği eserler yazmasına neden olmuş ve “dinsel – ahlâksal felsefeye dayalı” romantizmi ortaya çıkarmıştır.

İngiltere’de 1810’larda oraya çıkan “toplumsal bağlanımlı” romantizm, Fransa’da 1820–1830 yılları arasında hayat bulmuştur. Fransız romantizminin kurucusu ve en önde gelen temsilcisi ise dramları ve “*Notre – Dame’nin Kamburu*” adlı romanıyla yönetimin zulmünü ve sınıf çatışmalarını anlatan Victor Hugo’dur.

Bu yıllarda Almanya’da feodal düzen henüz kalkmamıştır. Fransız ihtilâlinde etkilenen düşünürler ilk olarak “dinsel – ahlâksal felsefeye dayalı” romantizmi benimsemişlerdir. Dinsel – ahlâksal felsefeye dayalı romantizmin önde gelen temsilcilerinden Hoffmann, burjuvaziye hedef alan eserler yazmıştır. Almanya’da “toplumsal bağlanımlı” romantizm diğer ülkelerdeki kadar etkili olmamıştır.

Ünlü Alman düşünürleri Novalis, Schleiermacher, Schelling, Hölderlin ve Friedrich Schlegel, Fransız Devrimi’ni büyük bir hayranlıkla karşılamışlardır. Devrim’in idealleri olan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik romantik düşüncenin büyük ölçüde sahiplendiği ideallerdir. Ancak bu aşk çok uzun sürmemiştir... Romantiklerin muhafazakârlaşması da buradan başlar. Ama idealler boyutunda değişen bir şey yoktur.³⁸

³⁸ B. F. Dellaloğlu, **Romantik Muamma**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002, s. 47.

Teolojik romantizmin önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen ve Odoyevski'nin felsefesini benimsediği Schelling, sanat eserini bir dehanın ürünü olarak görür. Schelling'e göre: "Dâhi, deyim yerindeyse, Tanrının mutlaklığından bir parçadır. Bundan ötürü her sanatçı, kendisinin, kendine özgü varlığının ebedi kavramı Tanrıya ne denli bağlı ise, ancak o kadar çok yaratabilir." Schelling bir yanda doğanın ve öte yandan sanat yapıtının bir ve aynı etkinliğin, özü itibarıyla estetik olan bir etkinliğin ürünü olduklarını ileri sürer.³⁹ Schelling'in bu özdeşlik düşüncesi de Odoyevski'nin benimsediği düşüncelerdendir. Bu bilgiler ışığında romantizmin Rus edebiyatındaki gelişimine geçebiliriz.

Rus edebiyatına romantizm, diğer ülkelerle eş zamanlı girmiştir ve yine diğer ülkelerde olduğu gibi Rus edebiyatında da ilk olarak "dinsel – ahlâksal felsefeye dayalı " romantizm gelişmiştir. Rus edebiyatında, İngiliz ve Alman romantiklerinden etkilenen "*romantik, öznel-duygusal, psikolojik liriğin temsilcisi Jukovski*"⁴⁰ eserlerinde mutlakiyet sistemine eleştiriler getirmiş ve ataerkil sistemi övmüştür.

Rus edebiyatında "toplumsal bağlanımlı" romantizm 1820'lerde gelişmeye başlamıştır. Temel düşünceler, toprak köleliğine karşı duruş ve vatan sevgisinin yüceltilmesidir. Bu dönemin önde gelen isimleri arasında Dekabristler⁴¹ olarak bilinen K.F.Rıleyev, V.K.Kühelbeyker, A.İ.Odoyevski yer alır. 19.yüzyıl Rus edebiyatının önde gelen isimlerinden A.S.Puşkin'in 1820'den önce yazdığı şiirlerinde⁴² ve M.Yu. Lermontov'un ilk dönem eserlerinde de romantik özellikler görmek mümkündür.

Başkanlığını V.F. Odoyevski'nin yaptığı ve D.V. Venevitov, İ.V. Kireyevski, N.M. Rojalin, A.İ. Koşelyev, V.İ. Titov, N.A. Melginov gibi yazarların bulunduğu "Lyubomudriye" grubunu Ataol Behramoğlu "Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği"

³⁹ Dellaloğlu, a.g.e., s. 73–74.

⁴⁰ Behramoğlu, a.g.e., 92.

⁴¹ Dekabristler. Çar Nikolay'a karşı darbe girişiminde bulunan, anayasal bir hükümet ve serfliğin ortadan kalkmasını isteyen aydın grup. Ayrıntılı bilgi için bkz: Rusya Tarihi Ansiklopedisi, s. 118–119.

⁴² Bkz: Behramoğlu, a.g.e., s. 87–95.

adlı kitabında, Jukovski ile başlayan romantizmin son halkası olarak değerlendirir. Bu grubun başkanı olan Odoyevski, Alman romantizmini benimsemiştir. Soylu bir aileden gelen yazar, bu sayede sosyete yaşamını yakından tanımış; bu yaşamın sıradanlığına, ikiyüzlülüğüne, çıkar amaçlı ilişkilerine ve özellikle Batıya öykünmesine geliştirdiği bakış açısını bu suretle ortaya koymuştur. Bu tepkiyi eserlerinde ustalıkla yansıtmıştır. Rus romantikleri gibi Odoyevski de günlük yaşamın çok üzerinde olan “ideal” i fantastik anlatımda bulmuştur. “Klâsikliğin dışarıda bıraktığı bir şeye, o bilinç dışı karanlık güçlere parmak basan romantikliğin”⁴³ hayal, gizem, gerçeküstü, sihir dünyasına olan ilgisini, Odoyevski’nin eserlerinde de görmek mümkündür.

3.2 FANTASTİK ÖYKÜLERDE ROMANTİK ÖGELER

3.2.1 Öykülerin Özetleri

Doğaçlamacı (Импровизатор 1833):

Doğaçlamacı 1833’de ilk kez *Altsion* adlı dergide çıkmıştır. Öykünün kahramanı, aslında sanatçı olmayan ama sanatçı olduğunu düşünen, sanattan anlamayan üstelik sanatı sevmeyen yeteneksiz şair Doğaçlamacı Kipriano’dur. Kahramanımız, fakir bir aileden gelmektedir ve iyi bir eğitim alamamıştır. Bu nedenle şiir yazıp satmaktan başka bir iş gelmez elinden. Bir gün artık şiirlerinden de para kazanamaz olunca, Dr. Segeliel’e yardım istemeye gider. Dr. Segeliel öykünün fantastik kahramanıdır ve fantastik olaylar onunla birlikte öyküde yer almaya başlar. Herkesin derdine çare bulan, hastalıkları yok eden biridir Dr. Segeliel. Ancak yardım ettiği herkesten bir karşılık ister. İstekleri çok farklı, bazen de acımasızcadır. Örneğin; hastanın birinden yurt dışına gitmesini ve asla geri dönmemesini, bir diğerinden küçük düşürücü davranışlarda bulunmasını ister. Öykünün kahramanı Kipriano’dan

⁴³ Berlin, a.g.e., s. 164.

ise dileğine karşılık her şeyi görme, her şeyi bilme ve her şeyi anlama özelliğini kabul etmesini isteyecektir. Yardımı kabul ettiği halde Dr. Segeliel'in isteğini yerine getirmeyenler ise ölümle cezalandırılır. Kahramanımız Kipriano, Dr. Segeliel'den hiç zorlanmadan şiir yazabilmeyi ve bu sayede çok para kazanmayı diler. Bu dileğinin neye mal olacağı da hiç umurunda değildir. Segeliel isteğini kabul eder ve şartını söyler; Kipriano hayatı boyunca şiir yeteneğiyle dolu olacaktır. Bunun karşılığında ise bir özelliği daha kabul edecektir; Kipriano doğaüstü bir güçle her şeyi görecektir, duyacak ve bilecektir. Kahramanımız, bu şartı hiç düşünmeden kabul eder ve onun için işkence dolu günler başlar. Öykünün sonunda Kipriano küçük, uzak bir köyde soytarılık yapan, saçma sapan şiirler yazıp insanları güldüren zavallı biri olarak yaşamak zorunda kalacaktır.

Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi (1832):

İlk olarak *Severniye Tsveti* adlı dergide yayımlanan öykü, Michelangelo zamanında yaşamış bir mimarın hayatını anlatır. Mimar Giambattista Piranesi ölüm döşeğindeyken, yaşamı boyunca hiçbir projesini gerçekleştiremediği için ölemez. Eserlerini yapabileceği bir yer bulabilmek için ülke ülke dolaşır. Projelerin yapılabilmesi için akıl alamayacak kadar çok para ve bir bu kadar da çalışacak işçi gerekmektedir. Ancak bundan daha da önemlisi projeleri yapılamayacak kadar mantıksızdır. (Örneğin; Vezüv'le Etna'yı birleştirecek bir köprü kurmak, Akdeniz'in ortasına büyük bir tapınak inşa etmek) Anlatıcı bir sahafta karşılaştığı mimar Giambattista Piranesi'den öğrendiği trajik hayat hikâyesini okuyucuyla paylaşır. Kahramanın yüzyıllar boyu yaşıyor olması ve başından geçen olaylar fantastik özelliklidir.

Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü (Сказка о мертвом теле, неизвестно кому принадлежащем 1833):

Bir köy yakınında, kime ait olduğu bilinmeyen bir ceset bulunur. Tanıdık biri ya da akraba soruşturulur ancak bir sonuç alınamaz. Görevliler cesedi gömmeye karar verirler. Öyküde anlatılan olaylar cesedin gömülmesinden hemen önceki gece yaşanır. Cesedin defin işlemleriyle ilgili görevlendirilen memur İvan Sevastyaniç, zengin bir çiftlik sahibinin kendisi için hazırlattığı bir kulübede kalır. Gece yemekten sonra içkisini içerek masa başında çalışmasına devam ederken bir hayalet gelir. Cesedin sahibi olduğunu ve kendisine iade edilmesini ister. Rus Edebiyatında sıkça hicvedilen memur tiplerinden biri olan Sevastyaniç, bu istek karşısında tepkisiz kalır. Hayalet, yurt dışından geldiğini, gezintiye çıktığını ve sıkıldığı için –her zamanki gibi– kısa süreliğine bedeninden çıktığını, döndüğünde ise bedenini bıraktığı yerde bulamadığını, mahkeme çağrısını duyup bedenini geri almak için geldiğini anlatır. Öykü boyunca hayalet ve memur arasındaki konuşmalar, yazarın Rus bürokrasisinin işleyişine duyduğu tepkiyi yansıtır. Öykünün sonunda ise hayaletin yirmi yıl boyunca her sabah ve akşam Sevastyaniç'e gelerek, bedeninin kendisine ne zaman verileceğini sorduğu anlatılır. Sevastyaniç ise her defasında hayalete; "işlemler devam ediyor" demektedir.

Orlahlı Köylü Kızı (Орлахская крестьянка 1838):

Öykü ilk olarak *Oteçestvenniye Zapiski'de* 1842 yılında yayımlanır. Öykünün kahramanı yirmi yaşında Orlahlı bir köylü kızı Enhen'dir. Günün birinde, yaşadığı evin dört yüz yıl önceki sahibi genç bir kadın ortaya çıkar ve Enhen'den evi yıkmasını ister. Gri bir elbise içindeki kadın genç kıza hayatını ve neden evi yıkmasını istediğini anlatır: Dört yüz yıl önce genç kadın kötü bir adama âşık olur, kötülüğünü bildiği halde onunla evlenir. İldırıp içinde geçen hayatının tek mutluluğu doğacak çocuğudur. Ancak çocuğu doğduğunda kocası bebeği öldürür ve cesedini de evin duvarlarından birinin dibine gömer. Genç kadın bir süre sonra yeniden hamile kalır, ancak kocası bu çocuğu da diğeri gibi öldürür. En sonunda karısını da öldürerek aynı yere gömer. Genç kadının ruhu ancak ev yıkılırsa huzura erecektir ve bu nedenle Enhen'den yardım ister. Bu sırada siyahlar içinde genç kadının kocasının ruhu da

ortaya çıkar ve evin yıkılmaması için Enhen'i ikna etmeye çalışır. Bu amaçla Enhen'e çiftlik işlerinde bile yardım ederek genç kızı etkilemeye çabalar. İyiyle kötünün savaşının yansıtıldığı öyküde Enhen evi yıkar ve iyiliğin kazanmasına, genç kadının ruhunun huzura ermesine yardım eder. Öykünün başında gri olarak gösterilen kadının ruhu öykünün sonunda huzuru temsil eden beyaz renge dönüşmüştür.

Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü (Сказка о том, как опасно девушкам ходить толпою по Невскому проспекту 1833):

On bir genç kız ve üç dadı, Nevskiy caddesinde gezintiye çıkarlar. Bir büyücünün mağazasına girerler. Kızlardan biri orada unutulur ve büyücünün eline düşer. Büyücü, Slav özelliklerini genç kızın içinden çıkararak, onu ruhsuz ve duygusuz bir varlığa-bir kuklaya- çevirir ve onu mağazanın vitrinine yerleştirir. Günün birinde genç bir adam kuklayı görür ve satın alarak evine götürür. Genç adam, kuklanın canlı olduğunu fark ederek kuklayla konuşmaya başlar. Ancak büyücünün duygusuzlaştırdığı güzel kız, genç adama istediklerini veremez. Genç adam uzun süre uğraşır, kuklaya duygulardan, sanattan bahseder ancak kukla istediği yanıtları verebilecek özelliğe sahip değildir. Genç kıza sanattan, sevgiden de bahseder. Kızın kaybettiği insanlığını ve Rus ruhunu yeniden kazandırmaya uğraşır, ancak başarılı olamaz ve genç kızı yani kuklayı pencereden dışarıya fırlatır.

Tahta Misafir ya da Ayılmış Kukla ve Efendi Kivakel'in Öyküsü (Деревянный гость, или сказка об очнувшейся кукле и господине Кивакеле 1833):

Öykü "Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü" adlı öyküdeki kukla hikâyesinin devamı niteliğindedir. "Slavların atası" olarak nitelendirilen Kivakel adlı bir bilge, genç kızı iyileştirir. Onu bilgi ve sanatla donatır, kaybettiği Rus ruhunu da kıza yeniden kazandırır. Genç kız eski halinden tamamen farklıdır artık. Yaşlı Kivakel'e hizmet etmeye başlar. Kivakel'in

sadece tütün içerek zamanını harcamasına büyücünün neden olduğunu düşünerek, Kivakel'i yönlendirmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Tüm bu müdahalelerden rahatsız olan Kivakel, ilk öyküdeki genç adam gibi kuklayı pencereden aşağı atar.

Geçit Vermeyen Ev (Необойдённый дом 1842):

Öykünün kahramanı yaşlı kadın, kilisenin sabah ayinine yetişmek için ormanda patika yola girer ancak yolunu kaybeder ve bir evin önüne gelir. Evden küçük bir çocuk çıkar, evde katiller olduğunu ve hemen uzaklaşması gerektiğini söyler. Bunun üzerine kadın yoluna devam eder. Aradan bir süre geçer kadın yorulur ve dinlenmek için durduğunda yine aynı evin önünde olduğunu fark eder. Bu kez evden genç bir erkek çıkar. Yaşlı kadına, yirmi yıl önce karşılaştıklarını söyler. Yaşlı kadın şaşırır, çünkü ona göre aradan sadece birkaç saat geçmiştir. Genç, yaşlı kadına terini silmesi için bir havlu getirir. Bu havlu yaşlı kadının oğlu için yaptığı havludur. Genç, kadına oğlunun evdeki katillerce öldürüldüğünü anlatır. Yaşlı kadın, yoluna devam eder. Üçüncü kez aynı eve geldiğinde ise aradan on iki yıl geçmiştir ve aynı kişi yaşlı bir adam olarak karşısına çıkar. Bu kez de yaşlı kadının kızının da öldürüldüğünü öğrenir. Aslında tüm bu cinayetleri işleyen kişi bu yaşlı adamdır. Öykünün bu bölümünde dini öğeler belirginleşir. Yaşlı kadın, yaşlı adama işlediği günahlar için Tanrı'dan af dilemesini öğütler ve yoluna devam eder. Sonunda kiliseye ulaşır. Kilise önünde bir genç çıkar karşısına. Bu genç yaşlı kadının oğludur. Yaşlı kadın ayin için evden çıkmış ve aradan yıllar geçmiştir.

Öykünün sonunda, otuz yıl sonra yaşlı kadın ölüm döşeğindedir. Günah çıkartması için eve papaz Feoktist çağrılır. Bu kişi yaşlı kadının karşılaştığı gençtir. Kadının öğütlerine uymuş ve Tanrı tarafından affedilmiştir. Hayatının kalanını da Tanrı'ya hizmet ederek geçirmiştir.

Ayaz Dede (Мороз Иванович 1842):

Bir evde Rukodelnitsa ve Lenivitsa adında iki kız dadılarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Rukodelnitsa, akıllı bir kızdır. Sabahları erken kalkar, dadısının yardımını olmadan giyinir ayrıca ev işleriyle de ilgilenir. Lenivitsa ise adından da anlaşılacağı gibi hiçbir şey yapmaz, her şeyi dadısından ister. Günün birinde Rukodelnitsa su almak için kuyuya gider. Kovayı kuyunun içine düşürünce ağlayarak dadısına gelir. Dadısı bu duruma çok sinirlenir ve Rukodelnitsa'dan kuyuya giderek kovayı geri getirmesini söyler. Fantastik olaylar Rukodelnitsa'nın kuyuya inmesiyle başlar. Kuyunun içinde bambaşka bir dünya vardır: Bir soba, sobanın üzerinde börekler vardır. Rukodelnitsa, birkaç tane börek alır. Yürümeye devam eder, bu kez karşısına bir bahçe çıkar, biraz daha yürür, bu kez altından meyveleri olan bir elma ağacı görür. Elmalardan toplar ve yürümeye devam eder. Ardından Ayaz Dede ile karşılaşır, ondan kovasını geri ister ve bunun için ne yapması gerektiğini sorar. Ayaz Dede'nin evinde üç gün çalışır; ona yemekler yapar, onun evini toparlar. Hiç de şikâyet etmez, üstelik keyifle çalışır. Üç günün sonunda Ayaz Dede, Rukodelnitsa'ya kova dolusu para, değerli taş ve altın elma verir. Rukodelnitsa eve döndüğünde Horoz öter:

—Kukareku, Kukareku!

— Rukodelnitsa'nın kovası para dolu!

Rukodelnitsa yaşadıklarını dadısına anlatır. Bu duruma çok sevinen dadı Lenivitsa'ya kuyuya gitmesini söyler. Lenivitsa kuyuya gider. Ayaz Dede 'ye o da yardım eder üç gün boyunca. Ancak Lenivitsa ne yemek yapmayı ne de ev işini bilir. Üstelik tembelliğinden ötürü hiçbir işi özenli yapmaz. Ayaz Dede yine de Rukodelnitsa gibi onu da boş göndermez. Lenivitsa dadısına sevinç içinde koşarak gider. Daha konuşmasını tamamlamasına fırsat kalmadan elindekiler erir. Horoz duvarın üstüne çıkar ve ötmeye başlar:

—Kukareku, Kukareku!

— Lenivitsa'nın kovası buz dolu!

Enfiye Kutusundaki Şehircik (Городок в табакерке 1834):

Öykü, küçük bir çocuğun hayal dünyasını yansıtan bir özelliğe sahiptir. Mişa, babasının enfiye kutusunun üzerindeki şehir tasvirini çok beğenir ve bu şehre gitmek ister. Ona göre bu şehir çok eğlencelidir. Bu düşünceyle uykuya dalan Mişa rüyasında enfiye kutusunun üzerindeki karakterlerden küçük çanla konuşur. Küçük çana şehirlerine gitmek istediğini söyler. Küçük çan Mişa'nın elinden tutar ve şehrin içinde gezintiyeye çıkarlar. Öykünün sonunda Mişa'nın rüya gördüğü ortaya çıkar.

Ağion Oros Dağı Sakini (Житель Афонской горы 1841):

Öykünün kahramanı bilge biridir, şifalı otlar ve ot kökleri hakkında geniş bilgiye sahiptir. Fakir insanların türlü hastalıklarını tedavi etmekte, ölüm döşeginde olanları da son yolculuklarına uğurlamaktadır. Bu nedenle halk arasında sevilen ve saygı duyulan biridir. Günün birinde ülkeye veba mikrobu yayılır, ölümler görülmeye başlanır. Bilgeyi yardıma çağıran halk, ölümler durmayınca, bilgeyi suçlarlar. Tüm emeğinin karşılığında suçlamayla karşılaşan bilge, insanlara yardım etmekten vazgeçer ve dağa çıkar. Çok güzel bir çiçek görür, kendini bu çiçekle özdeşleştiren bilge, insanın sadece kendisi için yaşaması gerektiğini ve ancak böyle mutlu olabileceğini düşünür. Bu düşüncesinin yanlışlığını, çiçeği daha dikkatli incelediğinde fark eder. Çiçek çok güzeldir, ancak kokusu yoktur, üstelik çiçeğin yaydığı zehir kendine yaklaşan canlıları yok etmektedir. Bu durumdan çok etkilenen bilge, kendinden utanır ve Tanrı'dan af diler. Eskisi gibi şifalı otlarla uğraşan, insanların hastalıklarına deva olan bilge olarak yaşamaya devam eder.

Silfida (Сильфида 1838):

Öykünün kahramanı Mihail Platonoviç, doktorunun hava değişimi tavsiyesiyle taşraya, merhum dayısının çiftliğine gider. Evde kitaplarla dolu bir sandık bulur. Bu kitaplar büyücülükle ilgili formüllerle doludur. Büyülerden birini yapar, hazırladığı

karişımı her gün içer. Bu karişımın etkisiyle olacak ki günün birinde kristal vazodan bir peri çıkar ve bambaşka bir dünyayla ilgili Mihail Platonoviç'e bilgiler verir. Bu sırada Mihail Platonoviç, komşu çiftliğin kızı Katya ile tanışır ve evlenmeye karar verirler. Ancak Mihail Platonoviç, büyülerle uğraşmaya devam ettiği için düğün gününü unuttur, kendini dış dünyadan soyutlar. Durumundan endişelenen arkadaşı, Mihail Platonoviç'in tedavi olmasını sağlar. Öykünün sonunda Mihail Platonoviç, Katya ile evlenir ve çiftlik işleriyle uğraşan, mutsuz bir adam haline gelir. Ruhunun derinliklerinde ise hala perinin kendisine anlattığı dünyayı düşünmektedir.

Sihirli Küre (Kocmopama 1838):

Öyküde, başkahraman Vladimir'in başından geçen olaylar anlatılır. Çocukluğunda hediye olarak aldığı sihirli bir küre, Vladimir'e geleceği göstermektedir. Aynı zamanda Vladimir, kürede gördüğü şeyleri rüyalarında da görmektedir. Vladimir kürede  şık olacağı kadını görür. Genç kadın yaşlı bir kontla evlidir. Bir baloda tanışan bu iki genç birbirine  şık olur. Bir süre sonra kont ölür, ancak onların mutluluğunu engellemek için dirilir. Bu durum iki gencin başına inanılmaz olayların gelmesine neden olur. Vladimir, olacak olayları rüyalarında da görmeye başlar. Kürede gördükleriyle rüyalarında gördükleri aynıdır. Öykünün sonunda evde yangın çıkar ve yangından sadece Vladimir kurtulur. Vladimir anlar ki elini uzattığı herkes yok olmaktadır. Bu nedenle öykünün sonunda insanlardan uzakta,  cra bir köyde yaşamaya başlar.

Öyküde dikkat çeken bir özellik de küreyi Vladimir'e hediye eden Dr. Bin adındaki kişinin gerçek hayattaki haliyle kürede görünen halinin farklı olmasıdır. Dr. Bin iki ayrı dünya yaşayan ve sadece fiziksel olarak birbirine benzeyen iki farklı kişi gibidir. Vladimir rüyalarının birinde kontun doğum anını görür. Annesi kontu doğururken, çevresinde kimsenin göremediği yaratıklar vardır. Bu yaratıklar kontu hayatı boyunca yönlendirirler, kontun kibirli ve inançsız bir insan olmasını sağlarlar.

Yaşayan Ölü (Живой мертвец 1838):

Öykünün kahramanı, üst düzey devlet memuru iki çocuk babası Vasili Kuzmiç'tir. Kahramanımız ölür, ancak öldüğünü ve hayalet olarak yaşadığını anlaması biraz zaman alır. Evinden dışarı çıkar, iş yerine gider. Çalışma arkadaşlarının kendisi ile ilgili konuşmaları, dedikoduları dinler. Tanıdığı herkes o öldükten sonra kahramanımızla ilgili gerçek duygu ve düşüncelerini açıkça söylemeye başlarlar. Kahramanımız aynı zamanda öykünün anlatıcısıdır. Görevini kötüye kullanan çıkarıcı memur tipinin bir örneği olan Vasili Kuzmiç, kendisiyle ilgili duyduklarından hiç memnun olmaz. Kendini "herkes gibi" davrandığı düşüncesiyle haklı çıkarmaya çalışır. Zimmetine para geçirdiği ortaya çıktığında ise önce korkar, ancak daha sonra ölü olduğunu hatırlayarak kendine hiçbir şekilde zarar gelmeyeceğini fark edip rahatlar.

Kahramanımızın özel hayatı da okuyucuya anlatılır. İki ayrı kadınla evlilik dışı ilişki yaşamaktadır. Bu durum da herkesçe bilinmekte, ancak dönemin üst düzey memurlarının tipik bir özelliği olduğu için doğal karşılanmaktadır.

Vasili Kuzmiç'in iki oğlu vardır: Piyotr ve Grişa. Piyotr babası gibi çıkarıcı bir gençtir, ancak Grişa şair ruhlu bir gençtir. Babalarının ölümünden sonra, iki kardeşin de araları açılır.

Öykünün sonunda Vasili Kuzmiç uyanır ve tüm bu yaşadıklarının bir rüya olduğunu anlar. Gördüğü bu rüyadan hiç ders almayıp eski yaşantısına kaldığı yerden devam eder.

Amir (Бригадир 1832) :

Öyküde anlatıcı, amirin cenaze törenindedir. Tören bitiminde mezarın başında yapayalnız kalır ve amirin yaşamını düşünür. Bu sırada amirin hayaleti ortaya çıkar

ve anlatıcıyla konuşmaya başlar. Hayalet, çok mutsuz geçen yaşamını çocukluk günlerinden başlayarak anlatır. Ailesinin eğitim, ahlâk gibi temel konulardaki yanlış yönlendirmeleri sonucunda hayattan zevk almayan sıradan bir insan oluşundan bahseder. amire göre tüm yaşamı boşu boşuna geçmiştir ve bu durumdan büyük bir üzüntü ve pişmanlık duymaktadır.

İgoşa (Игоша 1833) :

Öykünün kahramanı aynı zamanda da anlatıcısı çocukluk günlerini anlatır. Günleri tek başına oyun oynamakla geçiren küçük çocuk yalnızlığını gidermek ve yaramazlıklarını örtmek için kendine hayali bir arkadaş yaratır. Yarattığı hayali arkadaşı, dadısından duyduğu İgoşa'dır. Öyküde İgoşa'nın; köyün birinde elsiz ve ayaksız doğan ve doğduğu gün ölen bir çocuğun ruhu olduğuna inanıldığı anlatılır.

Yerkürenin Yaşamından İki Gün (Два дни из жизни земного шара 1828) :

Öykü, Kont V.'nin konuk odasının tasviriyle başlar. Kont V. 'nin evinde toplanan insanlar, saatler ilerledikçe sıkılmaya başlarlar. Ev sahibi bu durumdan rahatsız olur ve konuklarının sıkıntısını gidermek için çareler düşünmeye başlar. Pencerenin önüne gider ve bu sırada, dünyaya çarpacağı söylenen Halley kuyrukluyıldızını görür ve hemen konuklarına anlatır. Hesaplar yapılır ve dünyanın sadece iki günlük yaşamı kaldığına karar verilir. İnsanlar arasında panik yaşanır, çeşitli teoriler, felâket senaryoları yazılır. Öykünün sonunda kuyrukluyıldız geçer gider ve insanlar eski hayatlarına sanki hiçbir şey olmamış gibi devam ederler.

İsimsiz Şehir (Город без имени 1839) :

Öyküde, insanların sadece "fayda" düşüncesinden hareketle oluşturdukları bir dünya anlatılır. Her şey bu faydaya göre şekillenir. Sanat, doğa, aşk gibi tüm insanî değerler fayda amacıyla yok edilir. En sonunda oluşturdukları dünya yok olur.

Son İntihar (Последнее самоубийство 1844) :

Son İntihar'da, kargaşanın hâkim olduğu bir dünya anlatılır. Sanat ve bilim unutulmuş, din ve aşk gibi değerler kutsal dışı bırakılmıştır. Bu dünyada en değerli şey yiyecek olmuştur. Nüfus o kadar artmıştır ki intihar etmek en büyük erdem olarak kabul edilmiştir. Hatta intihar edecek birinin hayatını kurtaran birini halk, vatan haini olarak değerlendirir ve yargılar. Günün birinde Mesih ortaya çıkar ve dünyanın sonunun geldiğini söyler. Öykünün sonunda da doğal afetler başlar ve dünya ikiye ayrılarak yok olur.

Yazarın özetlerini verdiğimiz bu öykülerindeki fantastik kahramanları şu şekilde sınıflandırabiliriz.

3.2.2 Fantastik Karakterler Tablosu

Odoyevski'nin eserlerini "fantastik" olarak değerlendirmemizi sağlayan en önemli etken eserlerin konusu kadar kahramanların da fantastik özelliklere sahip olmasıdır. Bu nedenle bu alt başlıkta Odoyevski'nin incelediğimiz öykülerinde karşılaştığımız fantastik kahramanları, özelliklerine göre bölümlere ayırarak şu başlıklar altında inceleyeceğiz:

Hayalet

Merhum

Vasili Kuzmiç

Ölümsüz Mimar

Tseverley John Lui

Anna ve kocası

Ev Cini

İgoşa

Peri
 Silfida
 Moroz İvanoviç
 Kukla
 Güzel Kız
 Kivakel
 Şeytan
 Dr. Segeliel

3.2.2.1 Hayalet

Gerçekte var olmadığı halde bazen görüldüğü sanılan, peri, hortlak gibi görüntüler ya da belli belirsiz görülen şey⁴⁴ olarak tanımlanan hayalet, Odoyevski'nin fantastik öykülerinde, gerçeküstü kahramanlar arasında en çok kullanılan karakterdir. *“Amir”*, *“Yaşayan Ölü”*, *“Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi”*, *“Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü”*, *“Orlahlı Köylü Kızı”* adlı öykülerde olaylar, ya hayalet olarak çizilmiş kahramanın etrafında gelişir, ya da kahramanın neden olduğu olaylardan oluşur.

“Amir”, *“Yaşayan Ölü”*, ve *“Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü”* Rus sosyete yaşamını ve bürokrasi sistemini tüm yönleriyle okuyucuya tanıtır. Bu öykülerinin tümü yazarın olgunluk dönemi eserlerindendir. O nedenle bu öykülerde yazarın Rus yaşamına bakış açısı ve yazara göre toplumdaki yanlışlıklar anlatılır.

3.2.2.1.1 Merhum

⁴⁴ Okul Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1994, s. 357.

“Amir” öyküsü, mezarlıkta geçer. Anlatıcı, amirin cenaze törenine katılmıştır ve tören bitiminde merhumun mezarı başında bir süre daha kalır. Amirle ilgili düşüncelerini ve onun nasıl bir insan olduğunu anlatır okuyucuya:

“Merhum hep beni kışkandırmıştır: Dünyada yarım yüzyıldan fazla yaşamıştı(...) O hiç bir şeyle ilgilenmemiş; yemiş, içmiş, iyi ya da kötü hiçbir şey yapmamış, hiç kimseyi sevmemiş ve hiç kimsenin sevgisini kazanmamış; ne mutlu olmuş ne de kederlenmiş; yıllarca hizmet etmiş, müsteşarlığa kadar yükselmiş ve bu dünyadan ayrılmıştı; tıraşlı, tertemiz ve takım elbise içinde.”⁴⁵

Öykü boyunca kahraman “merhum” ve “ölü” olarak adlandırılmıştır. Belki de böyle amaçsız bir yaşamı olduğu için yazar, kahramanına bir isim vermemiştir.

Odojevski’nin kahramanına “merhum” diyerek verdiği ceza sadece bununla sınırlı kalmaz. Yaşadığı hayatın anlamsızlığının farkına varmasını sağlar. Üzüntü, pişmanlık, acı duyar kahraman, elbette en büyük acısı yaşamını anlamlandırarak zamanı olmamasıdır; çünkü o artık bir ölüdür. Kahramanın yapabileceği tek şey, mezarı başındaki anlatıcıya içini dökmektir. Bu nedenle anlatıcıya çocukluk günlerinden başlayarak nasıl bir hayat sürdüğünü anlatır.

Merhumun anne ve babası çocuklarını toplum kurallarına göre, “gerektiği gibi” yetiştirdiklerini düşünürler. Bu aile, kâğıt oyunları oynamak ve balolara katılarak dönem sosyete ailesinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Odojevski, kahramanının geçmişini anlatarak yaşadığı anlamsız hayatın asıl, sorumlusunun aile olduğunu vurgulamaktadır. Böyle bir ortamda yetişen insanın hayatı da ancak böyle olabilir demektedir yazar.

⁴⁵ Odojevski, *Povesti i rasskazi*, Hudojestvennaya literatura, Moskva, 1988, s.74-75.

Merhum, okul eğitimiyle ilgili de hatıralarını anlatıcıyla paylaşır. O, ailesinden de öğretmeninden de gerçek bir eğitim alamamıştır. Yazar, dönemin aile yapısını olduğu kadar eğitim sistemini de eleştirmektedir bu öyküsünde. Bilgi sahibi olmayan bir eğitimci bu durumun doğal bir sonucu olarak çocuğu bilgi sahibi yapamayacak ve öykü kahramanı “merhum” gibi bir birey ortaya çıkacaktır.

Merhum, eğitim döneminden sonra iş hayatına atılır. Bu dönemde de ailesi onun hayatını yönlendirmeye devam eder:

“Babam nasıl alçakça dalkavukluk edileceğini öğretiyor; annem ise bana zengin gelin adayları sunuyordu. Ben en ufak itiraza yeltensem bunu anne-baba egemenliğine başkaldırı olarak değerlendirip itaatsizlikle suçluyorlardı. Babamdan ya da annemden o ana kadar hiç duymadığım bir fikir söylesem bunun adı da lâubalilik oluyordu. Methedilmesi gereken her şey için beni azarlıyorlar ve korkutuyorlardı. Böylece ruh halim değişti: Ürkek ve şaşkın biri oldum.”⁴⁶

Merhumun bu sözlerinden dönemin yeni düşüncelere karşı olan tavrını da anlamak mümkündür. Merhum tüm olumsuz eğitime rağmen birey oluşunu korumaya çalışmaktadır. Ancak çevresindeki herkes el birliği etmişçesine onun olumlu özelliklerini törpülemeye çaba harcarlar. Tüm bu çabalar sonucunda o da çevresindeki diğer insanlardan biri olur çıkar. İçki ve kâğıt oyunu onun da yaşamının birer parçası haline geliverir.

Nihayet o da evlilik çağına gelmiştir, herkes evleniyordur, onun da “herkese” uygun hareket etmesi gerekmektedir ve bu nedenle o da evlenir. Evlendiği kişi de kendi gibi doğru düzgün eğitim almamış biridir. Bu yüzden evliliği de herkesin evliliği gibi olacaktır. Merhum, anlatıcıya evlilik yaşamını da şu sözlerle anlatır:

⁴⁶ Odojevski, a.g.e., s.77.

“İşte artık evliyim. Elbiseler, yemekler, kâğıt oyunları, danslar. Çok keyifli bir hayat yaşıyoruz. Zaman çok hızlı akıp geçiyor. Hayatımızı anlamlı hale getirmek için uğraşlara başladığımda karım beni kötü koca olmakla suçluyor ve ben de içimdekileri yeniden içime atıyorum.(...) işte çocuklarım oldu. Ne kadar da mutluyum! Onları eğitmem gerek ama nasıl. (...) çocuklarımı evde eğitmeye karar verdim ama iyi bir öğretmen seçmeyi beceremedim.”⁴⁷

Merhum, nasıl yetiştiyse çocuklarını da o şekilde yetiştirir. Çünkü başka bir seçeneği yoktur. Çocukları için iyi şeyler yapmak istegindedir, ama bilgisi olmadığından yapabildiği tek şey, kendi aldığı eğitimi hiç değiştirmeden çocuklarına uygulamaktır. Öykünün sonunda merhum, anlatıcıya şunları söyler:

“Düşünmeye başladım! Düşünmek, altmış yıllık düşüncesiz bir yaşamdan sonra korkunç bir kelimeydi! Sevginin ne demek olduğunu anladım. Sevgi, altmış yıllık ruhsuz bir yaşamdan sonra çok korkunç bir kelimeydi. Tüm yaşamım bütün iğrençliğiyle önümde duruyor!”⁴⁸

Yazar bu öyküde, dönem insanının tipik bir örneğini verir. Amaçsız geçen bir yaşamın ardından kahramanının kendisini sorgulamasını sağlar, yaptığı hataları görmesine ne kendine ne de topluma hiçbir faydası bulunmadığını anlamasına yardım eder.

3.2.2.1.2 Vasili Kuzmiç

“Yaşayan Ölü” öyküsünün kahramanı Vasili Kuzmiç, görevini kötüye kullanan ve zimmetine para geçiren, iki ayrı kadınla evlilik dışı ilişki yaşayan, yiyip içen, kumar oynayan ve iki çocuğunu “Sosyetede Nasıl Yaşanır” (*как жить в семье*) adlı bir

⁴⁷ Odojevski, a.g.e., s.78.

⁴⁸ Odojevski, a.g.e., s.81.

kitapla eğiten, üst düzey bir devlet memurudur. Bu devlet memuruna Odoyevski bir şans verir: Hayatının kalanını anlamlı bir şekilde yaşama şansı. Kahramanına sürdürmekte olduğu yaşamını rüyasında gözler önüne serer: Vasili Kuzmiç rüyasında çocukları da dâhil olmak üzere çevresindeki insanların gerçek düşüncelerini görür. Kahramanının hayaletiyle birlikte bizler de onun ve dönem toplumunun yapısına ve bürokrasi sisteminin işleyişine tanık oluruz.

Vasili Kuzmiç öldüğünde hayaleti iş yerindedir ve iş arkadaşlarından Kirila Petroviç, kahramanımızın ölümünden cesaret bularak onunla ilgili gerçek duygularını ve yaptığı yasa dışı işleri aynı iş yerinde çalışan prence anlatmaya başlar:

“Kirila Petroviç: – Hangi çalışkanlık, saygıdeğer efendim! Hiçbir iş yapmazdı. Ne mi yapardı? Sabahtan akşama kadar türlü entrikalar çevirir ya da vist oynardı. Başkalarına iş yaptırır sonra kendi yapmış gibi gösterirdi. Öyle kurnazdı ki!

Prens: – Ama her şeye rağmen yine de menfaatçi biri değildi.

Kirila Petroviç: – O mu? Dünyada onun kadar menfaat düşkünü biri görülmemiştir. Küçük işlerle ilgilenmezdi. Tavşan gibi ihtiyatlıydı. Ama yurt dışı işlerini hatırlatmama izin verin: Bütün bu zenginliği nereden geliyor sanıyorsunuz?

Prens: – Nasıl? Yok artık? Doğru mu?

Kirila Petroviç: – Bana inanın. Onunla birlikteydim ve her şeyi biliyorum. Herkesi kandırdı, herkese ihanet etti... Ama kanıt yok – her şeyi kitabına uydurdu.

*Vasili Kuzmiç: – Vay, Vay, Vay!”*⁴⁹

Vasili Kuzmiç, görevini kötüye kullanan bir devlet memuru olarak işlediği suçların gün ışığına çıkmasından utanç ya da pişmanlık duymaz. Sadece suçları ortaya çıktığı için sinirlenir. Ölü olduğu için suçlarının açığa çıkmasından her hangi bir ceza almayacağını fark ettiğinde ise rahatlar.

⁴⁹ Odoyevski, a.g.e., s.334 – 335.

Odoyevski, Vasili Kuzmiç'e en yakın arkadaşlarının gerçek duygularını da gösterir. Arkadaşları öğle yemeğinde toplanmışlar ve merhum hakkında konuşmaya başlamışlardır:

“Birinci arkadaş: – İşte fani dünya efendim! Vasili Kuzmiç'i defnedeli iki gün oldu değil mi? Kimin aklına gelirdi ki? Bugün burada olmalıydı ve bu Strazburg böreğini onun için yapmış olmalıydım. Rahmetli ne çok severdi bu böreği!

İkinci arkadaş: – Ah evet, şu harikulâde börek! (...)

Vasili Kuzmiç: – Evet, harikulâde börek! Bakıyorum da aç değilsin ama yine de böreği reddetmiyorsun. Seni gidi yer mantarı seni. Çok yazık!

Üçüncü arkadaş: – Büyüleyici börek! Bir porsiyon da Vasili Kuzmiç adına istesem...(hepsi güler)

*Vasili Kuzmiç: – Ah, zalimler!”*⁵⁰

Bu konuşmayı yapan kişiler Vasili Kuzmiç'in en yakın arkadaşlarıdır. Onun arkasından yapılan bu konuşmalar ilişkilerin ne kadar sahte olduğunun bir göstergesidir.

“Amir” öyküsünde çizilen toplumla “Yaşayan Ölü” öyküsündeki toplum aynıdır. İki kahraman da aynı sosyal tabakanın insanlarıdır. Dolayısıyla toplumu meydana getiren her birey, bir diğerrinin kopyası durumuna geçmiştir.

Vasili Kuzmiç, yaşadıklarının bir rüya olduğunu anladığında “Amir” in kahramanından çok farklı bir tepki verir. Rüyanın ardından aklından geçen tek düşünce ise şöyle verilir:

*“ Öğle vakti olmuş... Kime gitmeli acaba? Karolina Karlovna'ya mı, Natalya Kazimirovna'ya mı?”*⁵¹

⁵⁰ Odoyevski, a.g.e., s.335.

⁵¹ Odoyevski, a.g.e., s.353.

Gördüğü rüya gerçek yaşamını ortaya koymuş olsa da Vasili Kuzmiç uyandığında, hiçbir şey olmamış gibi hayatına kaldığı yerden devam eder.

3.2.2.1.3 Ölümsüz Mimar

Odoyevski'nin sanata dair yazdığı öykülerden biri olan "*Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi*" de mimar Giambattista Piranesi, yarım bıraktığı işler nedeniyle ölmeyi başaramamış zavallı bir yaşayan ölüdür.

Kahraman, çizdiği eserlerinden hiç birine hayat veremediği için ölme hakkının da olmadığını düşünür. Ortaya koyduğu eserlerine bu kadar sahip çıktığı ve inandığı için onun gerçek bir sanatçı ruhuna sahip olduğu söylenebilir. Mimar, huzurla ölebilmek için eserlerini hayata geçirmeye, bunun için de para bulması gerektiğinin farkına varır. Fakat çizimleri gerçekleştirilemeyecek kadar zor ve aynı zamanda da faydasızdır. Mimar, bu gerçeği kabul etmek yerine amacına ulaşabilmek için para aramaya başlar. Anlatıcı, mimarın samimiyetine inanır ve bir miktar para teklif eder. Öykünün sonunda mimar, anlatıcıdan aldığı parayla ortadan kaybolur.

3.2.2.1.4 Tsveyerley John Lui

"*Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü*"ndeki kahraman Tsveyerley John Lui adında bir yabancıdır. Kahramanın garip bir özelliği vardır: Canı sıkıldığı anlarda bedeninden ayrılıp hayalet olarak gezintiye çıkmaktadır. Kahraman bu "normal" alışkanlığını şöyle anlatır:

*“Dışarısı çok soğuktu ve donmaktan korktum ama dayanamadım ve alışkanlıktan ötürü bedenimden çıktım.(...) Bedenimden çıktım ve onu düşmesin diye güzelce arabanın içine yatırdım. Ertesi gün, sabah arabayı bıraktığım yerde bulamadım. ”*⁵²

Kahraman bedenini geri alabilmek için yaşadıklarını, memur İvan Sevastyaniç'e anlatır. Dönemin memur tiplerinden olan İvan Sevastyaniç rüşvet karşılığında ona yardım etmeyi kabul eder ve onun adına bir dilekçe yazar. Fakat İvan Sevastyaniç'in yaşadıklarına diğer görevliler inanmaz ve ceset plânlandığı gibi gömülür. Öykünün sonunda kahramanın akıbetiyle ilgili iki son anlatılır. Bunlardan ilki Sevastyaniç'in hayaletin peşinden: “Yakalayın yakalayın ölüyü!” diye bağırarak koştuğu sahnedir. İkincisi ise şu sözlerle verilir:

Olayın yaşandığı andan itibaren her sabah ve her akşam hayalet Svestyaniç'e gelerek bedenini sorar, aldığı cevap ise hiç değişmez:

“- Efendim İvan Sevastyaniç, bedenime ne oldu? Onu bana ne zaman vereceksiniz?

*Sevastyaniç “- İşlemler devam ediyor.”*⁵³

3.2.2.1.5 Anna ve Kocas

“Orlahlı Köylü Kızı” öyküsünde, başkahraman Enhen'in iki hayaletle yaşadıkları anlatılır. Bu iki hayalet, dört yüz yıl önce yaşamış Anna ve kocası Enhen'in karşısına çıkarak ondan yardım ister. Öyküde Anna iyi, kocası ise kötü hayalet olarak sunulmuştur. Anna, Enhen'den ruhunun huzura ermesi için kendisinin ve iki çocuğunun gömülü olduğu evin yıkılmasını istemek için gelmiştir. Enhen, ahırda tavuklara yem verirken Anna'nın hayaleti ilk kez Enhen'le konuşur:

⁵² Odojevski, a.g.e., s.27.

⁵³ Odojevski, a.g.e., s.30.

*“Evi yık, zaman kaybetmeden evi yık! Zalime engel olmaya çalışıyorum ama çok zor, yapamıyorum. Evi yık... Söz ver, söz ver!”*⁵⁴

Enhen, korkudan ne yapacağını bilemez öylece kalakalır, hayalet de kaybolur. Ancak gece yeniden Enhen’in karşısına çıkar:

*“Gece, Enhen yatağına yatmışken gri elbiseli kadın yeniden ortaya çıktı. — Benden korkma, -- dedi, -- korkma, benden sana kötülük gelmez, ben seni seviyorum, sen benim kız kardeşimsin; ben de Orlah’da doğdum; seninle aynı günde, sadece senden dört yüz yıl önce doğdum. Adım Anna; zalime bağlı olmak çok zor bir durum ve sen beni ondan kurtarabilirsin. Evi yık, evi bir an önce yık...”*⁵⁵

Anna, hayaletin bahsettiği zalimin kim olduğunu, onunla nasıl bir bağı olduğunu ve neden evin yıkılması gerektiğini sorar ancak hayalet ortadan kaybolduğu için yanıt alamaz.

Anna’nın kocası ise, karısını ve iki çocuğunu öldürüp sonra da intihar eder. Onun Enhen’den isteği ise evin yıkılmamasıdır. Enhen tarladadır ve bir ses duyar:

*“Bak, hanımefendi sana doğru geliyor, -- dedi bilinmez bir ses. Enhen’in önünde gri elbiseli kadın görünür gibi oldu. Öğle vakti işçiler dağıldığında, Enhen’e onun bahsettiği siyah elbiseli adam görüldü. Adam Enhen’in önünde, bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.” Neden o kadın sana geldi? Senden ne istiyor? Lütfen onu dinleme ve ona cevap verme. O sadece senin aklını karıştırır. Sen sadece beni iyi dinle. Sana evin altındaki mahzenin anahtarını vereceğim; orada iyi kalitede ve sekiz fıçı yillanmış şarap var.”*⁵⁶

⁵⁴ Odoyevski, **Orlahskaya krestyanka**, s. 3.

(Erişim): <http://www.imwerden.de/odoyevskiy>

⁵⁵ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 3.

(Erişim): <http://imwerden.de>

⁵⁶ Odoyevski, **a.g.e.**, s.5.

Kötü hayalet, Enhen'i etkilemeye çalışmaktadır. Sürekli Enhen'in etrafında dolaşarak Anna'nın hayaletinin ona yaklaşmasını engellemeye çalışır ve Enhen'e çiftlik işlerinde yardım teklif ederek kendi tarafına çekmeye uğraşır.

Enhen, ahırda gümüş paralar bulur. Bu paraları almakta kararsız kalır. Bu sırada karşısına siyah elbiseli bir adam çıkar ve korkunç kahkahalar atarak Enhen'e o paraları almasını söyler. Enhen, ona hiç cevap vermez, istediğini de yapmaz. Onun korkunç sesi ve korkunç kahkahaları Enhen'i rahatsız eder. Siyah elbiseli adamın bu konuşmayı yaptığı gece Anna'nın hayaleti yeniden Enhen'in karşısına çıkar:

*“Ona cevap vermemekle çok iyi yapıyorsun. O paralar onun değil. Onları zavallı insanlardan aldı.”*⁵⁷

Bu gelişmelerden sonra iki hayalet de Enhen'i bir süre rahat bırakırlar. Enhen, kendini oldukça sağlıklı hisseder ve babasına Anna'ya güvendiğini, Anna'nın, siyah elbiseli adamın acımasız ve intikam dolu biri olduğunu söylediğini ve bu nedenle de evin yıkılması gerektiğini anlatır. O sırada siyah elbiseli adam ortaya çıkar. Bu kez Enhen'in bedenine girmiştir. Enhen'in babası da kızının bu haline tanık olur.

Bu olaydan sonra Enhen hastalanır. Doktor çağrılır, ilaçlar Enhen'i iyileştiremez. Enhen'in babası, kızının iyileşmesi için evin yıkılması gerektiğine karar verir ve ev yıkılır. Öykünün sonunda Enhen, iyiliğin kazanmasını sağlar ve evi yıktırır. Enhen'e Anna'nın hayaleti son kez görünür. Elbisesi artık göz kamaştıran beyaz renklidir. Enhen'e dileğini kabul edip evi yıktırdığı için teşekkür eder ve ortadan kaybolur.

⁵⁷ Odoyevski, a.g.e., s.6.

3.2.2.2 Ev Cini:

3.2.2.2.1 İgoşa

Odoyevski, “İgoşa” adlı öyküsünde halkın ev cinlerine olan inancını anlatır. Küçük bir çocuk, çevresinden duyduğu İgoşa’yı hayal gücüyle canlı bir varlık haline getirir. Küçük çocuğun kardeşi yoktur ve yalnızlıktan sıkılmıştır, İgoşa’yı canlandırarak kendine oyun arkadaşı yapar. Ev cini şu şekilde küçük çocuğun karşısına çıkar:

*“İgoşa, evet İgoşa. Dadım odadan çıktığında kapı açıldı ve içeri köylü kıyafetli, saçları keşişler gibi halka şeklinde kesilmiş, acı dolu gözleri ve sürekli hareket eden başı olan biri girdi. İlk bakışta tuhaf gelen bu kişiye dikkatli baktığımda ona acıdım. Zavallının elleri ve ayakları yoktu ve tüm bedeni titriyordu.”*⁵⁸

Bu ilk karşılaşmadan sonra İgoşa, küçük çocuğun yaramazlıklarının sorumlusu olur. İgoşa, ondan eldiven ve çizme ister:

— Baban herkese eldiven diktiriyor. Ama benim eldivenim yok. Dışarısı çok soğuk küçüğüm, ellerim üşüyor.

— Ah, zavalılık, - dedim. Sonra birden fark ettim ve ona – hangi parmaklar? Senin ellerin yok ki, eldiveni ne yapacaksın? Diye sordum.

—Görüyorsun oyuncaklarını kırdım. Babana şöyle söyle: “Babacığım, babacığım, İgoşa oyuncaklarımı kırdı, eldiven istiyor. Ona eldiven al.” Ve sonra onları pencereden aşağıya bana at.”⁵⁹

⁵⁸ Odoyevski,, **İgoşa**,
(Erişim) <http://az.lib.ru> 01.01.2008

⁵⁹ Odoyevski, **İgoşa**,
(Erişim) <http://az.lib.ru> 01.01.2008

Küçük çocuk, dadısının çizmelerini de İgoşa'ya verir, sonra İgoşa'nın ayakları olmadığını hatırlayarak onun çizmelerle ne yaptığını merak eder. Aslında küçük yaşta ölen bir çocuğun ruhu olan İgoşa, bu durumun doğal bir sonucu olarak çocukça davranmaktadır:

“Sonra İgoşa'yı düşündüm. Acaba dadımın çizmeleriyle ne yapıyordu? O anda, başında dadımın çizmeleriyle İgoşa zıplayarak içeri girdi. – Teşekkür ederim, teşekkür ederim,- diye sevinçle bağırdı. – Bak kendime şapka yaptım.

—Ah İgoşa! Kendinden utanmıyor musun? Sana gocuk verdim, çizmeleri pencereden attım. Ama sen sadece benim başımı belâya soktun!

—Ah nankör seni! Oyuncaklarını kırdım, dadının çay setini kırdım. Sen ise beni azarlıyorsun. İnsanlar nankör varlıklar! Bağışla beni kardeşim...”⁶⁰

Küçük çocuk, babasının kendini cezalandırmasına daha fazla dayanamaz ve İgoşa'yı azarlar. Aralarında geçen bu konuşmayla İgoşa ortadan kaybolur.

3.2.2.3 Peri:

3.2.2.3.1 Silfida

“Silfida” öyküsünün kahramanı Mihail Platonoviç, dayısının çiftliğinde okuduğu bir kitapta peri Silfida'yı canlandıracak bir büyü yapar. Bir süre sonra ortaya çıkan Silfida'yı Mihail Platonoviç, şöyle tanımlar:

⁶⁰ Odoevski, **İgoşa**,
(Erişim) <http://az.lib.ru> 01.01.2008

*“ Gülün yaprakları arasından bir kadın çıktı. Ama bu kadın küçük değildi. Minyatür, çok güzel bir kadındı bu. Kıvrık saçları vardı ve bana kendi dünyasını anlattı.”*⁶¹

Silfida, Mihail Platonoviç’e cennete benzeyen dünyanın kapısını açar. Silfida, Mihail Platonoviç’in tedavi görmesi sonucunda ortadan kaybolur.

3.2.2.3.2 Ayaz Dede

Ayaz Dede, “Ayaz Dede” adlı öykünün fantastik kahramanıdır. Kış mevsimini temsil eden bir özelliğe sahip olup (*Дед Мороз*) Ayaz Dede’nin algılanması zamanla önemli derecede değişip masal kahramanına dönüşmüştür. I. Petro’nun gerçekleştirdiği reformlar sonucunda yılbaşı, eskiden olduğu gibi 1 Eylül’de değil, Avrupa’daki usule uygun olarak, 1 Ocak’ta kutlanmaya başlandı. Avrupa’da bu gelenekle sınıksız bağlı olan masal kahramanı Noel Baba, Rus kültür ortamına alınmış ve Ayaz Dede ile birleştirilmiştir. Ayaz Dede karşımıza tek başına değil, torunu ve yardımcısı Sneguročka (Kar Kız) ile birlikte çıkmaktadır⁶². Bir kuyunun içinde, buzdan yapılmış eşyalarla yaşayan Ayaz Dede öyküde:

*“Üzerinden buram buram buhar çıkan, saçlarını silkelediğinde yerlere kırağı dökülen, soluk verirken buğu oluşan, karla kaplı bir koltukta oturan Ak saçlı bir ihtiyar”*⁶³ olarak tanımlanır. Moroz İvanoviç, çalışkanlığı över, kötülüğü ise yerer. Öykünün çalışkan kahramanı Rukodelnitsa’ya öğüt verir:

*“ Çalışkan olursan senin için çok iyi; tembel olursan çok kötü olur”*⁶⁴

⁶¹ Odoevski, *Povesti i rasskazi*, “Hudojestvennaya Literatura”, Moskva, 1988, s. 188.

⁶² Elena Napolnova Demiriz, *Rusça ve Türkçe: İki Dil İki Kültür*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2009, s.142.

⁶³ Odoevski, *Skazki deduşki İrineya*, Moroz İvanoviç, imwerden Verlag, München, 2006 s. 23-24. (Erişim) [http:// imwerden.de](http://imwerden.de)

⁶⁴ Odoevski, *a.g.e.*, s.23.

Ayaz Dede, Öyküde çalışkan Rukodelnitsa'yı ödüllendirir, kardeşi Lenivitsa'yı ise tembelliğinden ötürü cezalandırır.

3.2.2.4 Kukla:

3.2.2.4.1 Güzel Kız

Odoyevski, “Genç Kızların Neva Caddesi’nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü” ve “Tahta Misafir Ya da Ayılmış Kukla Ve Efendi Kivakel’in Öyküsü” adlı öykülerinde, genç ve güzel bir Rus kızının başından geçenler anlatılır. İlk öyküde mağazada unutulmuş genç kız, Basurman adlı büyücünün eline düşer. Büyücü, genç kızdaki tüm Rus özelliklerini ortaya çıkararak kızın boşalan ruhunu aşk romanları, dedikodu gibi gereksiz bilgilerle dolu bir karışımla doldurur ve güzel kızı kuklaya çevirmeye başlar:

*“Sıvı katılaştığında büyücü, zavallı güzelin kalbini oydu! Güzel için ne kadar da acı bir durum! Büyücü, boşalttığı kalbin içini hazırladığı şeytanî karışımla doldurdu, güzelin tombul yanaklarını yakaladı. Minicik ayaklarını ve ellerini çakıyla yontmaya başladı. Güzelin minicik yanaklarından Slav kızılığını özenle kazıdı ve döküntüleri bir şişeye doldurdu, güzel tıpkı Bozdoğan(bir doğan türü) gibi bembeyaz kesildi.”*⁶⁵

Kuklaya dönüştürülen güzel, mağazanın vitrinine yerleştirilir. Bir süre sonra genç bir adam kuklayı satın alarak evine götürür. Kuklanın hareket ettiğini fark edince onunla konuşmak ve onu eskisi gibi canlı bir insan yapmak için çabalar. Ancak büyücünün elinden çıkan kukla, genç adama istediklerini veremez, sadece genç adamın sözlerini papağan gibi tekrar eder. Genç adamın hayatı kukla ile uğraşmakla geçmeye başlar. Kuklayı giydirir, ona kitap okur, divana yatırır ve nihayet fark eder ki

⁶⁵ Odoyevski, *Povesti i rasskazi*, , Hudojestvennaya literatura, Moskva 1988, s. 38 – 39.

hayatı kukla sayesinde cehenneme dönmüştür. Bu duruma katlanamayan genç adam kuklayı pencereden dışarı atarak ondan kurtulur.

3.2.2.4.2 Kivakel

“Genç Kızların Nevskiy Caddesi’nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü” öyküsündeki pencereden atılan kuklayı *“Slav kabilelerinin atası, asil bilge, kederli, sert görünen ama iyi kalpli olan”*⁶⁶ Efendi Kivakel yerden alır. Kuklanın kulağını Beethoven’ın melodileriyle doldurur; yüzüne, Rafael’in ve Angelo’nun resimlerinde kullandığı renklerle can katar; ruhunu ise Byron, Derjavin ve Puşkin’in şiirleriyle takdis eder sonra da kendi yoluna devam eder. Bilge, büyücünün kız üzerindeki tüm kötü etkilerini yok etmiştir. Güzel kız artık yaşıyor, düşünebiliyor ve hissedebiliyordur. Eski hiçliğini hatırlar ve yeni durumuyla gurur duyar. Kivakel’in yanında yaşamaya başlar. Kivakel, sürekli başını sallama ve doğru dürüst bir cümle kuramama özelliğiyle bu öyküdeki kukla karakteridir. Genç kız, Kivakel’i, iyileştirmeye çalışır. Ancak Kivakel’in gün boyu yaptığı tek şey tütün içmektir. Kivakel atları sever, ama bu sevgi de yaşama bakışı gibi yüzeyseldir. Atlarıyla seyisi ilgilenmektedir. Kivakel’in seyisiyle yaptığı konuşmalar her zaman aynıdır. Kivakel, tüm hareketleriyle kukladan farksızdır. Aradan uzun yıllar geçer, ama Kivakel’in yaptığı şeyler hiç değişmez:

*“Aradan geçen uzun yıllar boyunca Kivakel her gün seksen pipo içti, seyisine atlarının durumunu sordu.”*⁶⁷

Güzel kız ne kadar çabalasa da Kivakel’in değişmeye hiç niyeti yoktur ve Kivakel zamanla güzel kızı kölesi olarak görmeye başlar:

⁶⁶ Odoyevski, *Derevyanny gost, ili skazka ob oçnuvşeyasya kukle i gospodine Kivakele*, (Erişim)<http://az.lib.ru> 20.07.2007

⁶⁷ Odoyevski, *a.g.e.*, s.3.

*“Güzel kızın tüm sitemlerine öfkeyle karşılık veriyor ve onu bir an olsun rahat bırakmıyor; güzel kızın tüm duygu ve düşüncelerini hasetle izliyor, bilmediği bir şey söylediğinde ise bu davranışı Tanrı’ya karşı gelmek olarak değerlendirip yargılıyordu. Pipo içmek ve atlarını sormak arasında kalan boş vakitlerinde, güzel kıza kendi bilgeliğini öven öğütler veriyordu.”*⁶⁸

Kivakel, güzel kızı eğitmeye çalışır, güzel kız gün geçtikçe solmaya, güçsüzleşmeye başlar. En sonunda da nefes alamayan bir cesede dönüştüğünde Kivakel onu, ilk öyküde olduğu gibi pencereden aşağı atar.

3.2.2.5 Şeytan:

3.2.2.5.1 Dr. Segeliel

“Doğaçılamacı” adlı öykünün kahramanı olan Dr. Segeliel, şeytanî özelliğiyle öykünün önemli bir karakteridir. İnsanların her türlü problemini çözmek gibi doğaüstü bir güce sahiptir. Bu özelliği nedeniyle insanlar Dr. Segeliel’den yardım isterler. Dr. Segeliel’i şeytan olarak nitelendirmemizin nedeni ise bu yardım karşılığında insanlardan, yapmayı istemeyecekleri ya da utanacakları- tiksindirici davranışta bulunmak, denize yığınla para atmak, evini yıkmak, ülkeyi terk etmek gibi- karşılıklar istemesidir. Ayrıca isteği kabul edilmediği takdirde Segeliel, insanları ölümle cezalandırmaktadır. Acımasızlığının yer aldığı öyküde ondan şöyle bahsedilmektedir:

*“Hiçbir yalvarış, hiçbir gözyaşı onun ruhunu titretmiyordu.”*⁶⁹

Dr. Segeliel’in öyküde çizilen acımasız karakteri dış görünüşüyle uyum sağlamaz. Görünüşte oldukça etkileyici ve yaşına göre de gayet genç görünmektedir.

⁶⁸ Odoyevski, a.g.e., s. 3.

⁶⁹ Odoyevski, a.g.e., s.119.

Dr Segeliel'in yaşına göre genç, etkileyici ve tedirgin edici dış görünüşe sahip olması şeytan tanımlamasına uygundur.

Dr. Segeliel'in yeni kurbanı öykünün kahramanı Kipriano'dur. Kipriano yardım için kendisine geldiğinde, Segeliel keyiflenir ve neşeli olduğu zamanlarda kullandığı atasözünü "Âdemoğlu Çocukları"(Адемовы сыны) diyerek konuşmaya başlar. Kipriano'nun "sorunsuz şiir yazabilme" isteği karşısında Kipriano'dan, "her şeyi görme, her şeyi bilme ve her şeyi anlama" yeteneğini kabul etmesini ister. Anlaşma yaparlar ve Dr. Segeliel, bir kurbanının daha hayatını mahvederek ortadan kaybolur.

3.3 MOTİFLER

Odoyevski'nin öykülerini incelediğimizde çok sayıda motif kullandığını tesbit ettik. Odoyevski'nin bu çok yönlü anlatım özelliğini, belli başlı motiflerle daha net bir şekilde anlatmaya çalışacağız. Bu amaçla en çok kullanılan motifleri şu başlıklar altında sıraladık:

Halk Masalları

Rüya

Hayal

Zaman

Renk

Mistisizm ve İkidünyalılık

Aşk ve Sevgi

Sanat Tutkusu

3.3.1 Halk Masalları

Rus Halk Masalları; “Rus halkının tarihi, kültürel ve etik yapısını yansıtan, huzurlu ve mutlu bir yaşama ulaşmak için iyinin kötüyü savaşını konu edinen, didaktik ve fantastik özellik taşıyan bir edebi türdür.”⁷⁰ Halk kültürüne önem veren yazarların eserlerinde, halk masal motifleri adeta öykülerin demirbaşları konumundadır.

Halk masallarının insanların günlük yaşamlarını, dini inanışlarını, ahlâkî düşüncelerini, yani hem maddî hem de manevî kültürünü yansıtmaları; eğlendirici özelliğinden çok, didaktik özelliğinin altının çizilmesi hiç kuşkusuz bu konuda usta bir yazar olarak Odoyevski’yi de etkiler ve bu alanda eserler vermesine neden olur.

Halk masallarıyla Odoyevski’nin eserlerinde görülen en önemli ortak nokta didaktik özelliktir. Diğer ortak özellik ise konu edilen olayların ve kahramanların fantastik nitelikler taşımasıdır. Öykülerdeki kahramanlar, isimleri ve kişilik özellikleriyle halk masallarında olduğu gibi gerçeküstü özelliklere sahiptirler. Tüm bu özellikler Odoyevski’nin yazarlık yeteneğiyle birleştiğinde, onun eserlerinin özgün ve etkileyici olmasını sağlamaktadır.

Tezimizin bu bölümünde, yazarın halk masalları motifiyle zenginleştirdiği öykülerini inceleyeceğiz. Odoyevski’nin çocuklar için yazdığı ve 1841 yılında basılan “*İriney Dededen Masalar*” adlı kitabından seçtiğimiz “*Ayaz Dede*” ve “*Agion Oros Dağı Sakini*” adlı öykülerinde yazar, çocuklara insanlara faydalı olmanın ve çalışkanlığın erdemini gösterirken tembelliğin kötülüğünü anlatır. Bu kitapta yer alan “*Ayaz Dede*”de çalışkanlık, ana temadır. Öyküde ilk dikkati çeken ve öykünün masalımsı yönünü yansıtan özellik kahramanların isimleridir. Bu isimler kahramanların karakterlerini de yansıtmaktadır. Örneğin, Ayaz Dede, kış mevsimini

⁷⁰ Doç. Dr. M.M. Kalantorova, *Ustnoye narodnoye poetičeskoye tvorčestvo*, Tom perviy, Beta Matbaacılık, Kayseri, 2001, s. 34.

temsil eder. Yazar öykünün diğer kahramanlarından iki kız kardeşi de Rukodelnitsa (Hünerli), Lenivitsa (Tembel) karakterlerine göre adlandırarak okuyucuyu bilgilendirir.

Öykünün devamında masallarda olduğu gibi, gündelik yaşamı engelleyen bir olay yaşanır ve kahramanın bu olayı çözmek için harcadığı çaba anlatılır. İncelediğimiz öyküde de bu açıklamaya uygun bir olay yaşanmaktadır. Kahramanımızın kuyudan su getirmesi gündelik işlerinden biridir. Kovağını kuyuya düşürmesi ise bu rutin hayatının akışını engelleyen bir olaydır. Kovağını almak için kuyuya inişi ve olağanüstü kahramanlarla karşılaşması öykünün masalımsı özelliğini yoğun olarak hissettiren bir durumdur.

Masalların bir özelliği de insan dışındaki varlıkların insana özgü özellikler taşımalarıdır. Öyküde:

“— *Kukareku, Kukareku!*

— *Rukodelnitsa’nın kovası para dolu!*

— *Kukareku, Kukareku!*

— *Lenivitsa’nın kovası buz dolu!”*

Diye konuşan horozu,

“—*Biz dolgun, sulu elmalarız; kim sallarsa ağacımızı ona veririz kendimizi”* diyen elma ağacını, “*tamamen piştim, kızardım. Kim isterse böreklerimden, veririm kendimden.*”⁷¹

Diye konuşan börekleri, bu özelliğe örnek olarak gösterebiliriz. □

⁷¹ Odoyevski, a.g.e., s.23.

* Anlatımdaki ahenk de masalımsı anlatımın en büyük kanıtıdır. Cümleleri Türkçeye çevirirken bu özelliği eksiltmemeye çalıştık.

“İriney Dededen Masalar” kitabında yer alan “Agion Oros Dağı * Sakini” adlı öykünün kahramanı bir bilgedir. Şifalı otlar, ot kökleri hakkında geniş bir bilgiye sahiptir. Fakir insanların türlü hastalıklarını tedavi etmekte, ölüm döşeğinde olanları da son yolculuklarına uğurlamaktadır. Bu nedenle halk arasında sevilen ve saygı duyulan biridir. Günün birinde ülkeye veba mikrobunu yayılır. Vebaya yakalananlar ölmeye başlar. İnsanlar bilgeden yardım isterler. Hazırladığı ilâç tedaviye yeterli olmayınca insanlar bilgeyi suçlarlar. Tüm emeğinin karşılığında suçlamayla karşılaşan bilge, insanlara yardım etmekten vazgeçer ve dağa çıkar. Çok güzel bir çiçekle karşılaşır. Hayranlıkla çiçeği incelemeye başlar ve karar verir. O da bu çiçek gibi sadece kendi için yaşayacaktır:

“—işte, daha önce hiç görmediğim bir çiçek: Burada, dağın zirvesinde tek başına yaşıyor. (...) Bir benzeri yok ve tek başına olmaktan mutlu görünüyor. İşte bu çiçek gibi ben de başkaları için endişelenmeyi bırakıp sadece kendim için yaşayacağım.”⁷²

Bu düşüncelerle gerçek üstü özelliği olan çiçeğe daha da yaklaşır. Çiçeğin çevresi ölü arılarla doludur. Çiçeğin polenlerini toplamak için ona yaklaşan her arı, çiçeğin yapışkan sıvısına yapışıp ölür. Bilge bakar ve düşünür. Utancından yüzü kızarır. Bencillik duygusundan kurtulup kendine gelir ve Tanrı’dan af diler. Eskisi gibi, şifalı otlarını toplar ve fakir insanlara yardım eder, ölüm döşeğinde olanları ise teselli ederek rahatlatmaya devam eder.

Odoyevski’nin didaktik yazar özelliği bu öyküde de kendini göstermektedir. Bir varlık etkileyici güzelliğe sahip olsa da hiç kimseye bir faydası dokunmuyorsa hiçbir anlam ifade etmez. Öyküde gerçek üstü özelliğe sahip çiçek ilk bakışta büyüleyici

^{**} Agion Oros Dağı, (Yunanca Oros Athos) Yunanistan’ın kuzey-doğusunda yer alan, birçok kilisenin bulunduğu Hristiyanlar için kutsal sayılan bir dağdır. Bkz. V.F.Odoyevski, Skazki deduşki İriney, Kommentarı, imwerden Verlag, München 2006, s. 61

Erişim: (http://imwerden.de/pdf/odoevsky_skazki_dedushki_irineya.pdf)

⁷² Odoyevski, a.g.e. s. 33

görünebilir. Ancak yapraklarına yapışan ölü arılar, onun sahip olduğu tek şeyi, güzelliğini alıverir.

3.3.2 Rüya

Odoyevski'nin 1834 yılında yazdığı “*Enfiye Kutusu Üzerindeki Şehircik*” adlı çocuk öyküsü, yazarın başarıyla kullandığı rüya motifi için güzel bir örnektir. Edebiyat profesörü A.B.Botnikova(1924 -), öyküyü, Odoyevski'nin yazarlık yeteneğinin yeni bir başarısı olarak değerlendirir. Bu düşüncesini de öykünün yazıldığı 1834 yılından günümüze kadar küçük okuyucular tarafından okunmasına bağlar.⁷³

Öykünün kahramanı küçük bir çocuktur. Babası çocuğunu kucağına alır ve enfiye kutusunun üzerindeki şehir resminden bir hikâye anlatmaya başlar:

“—*Bak Mişa, ne kadar güzel bir kutu! Bak çatı, kule, evcik, bir başkası, bir tane daha. Hepsi küçücük ve hepsi altından yapılmış. Ağaçlar da altından, yapraklarıysa gümüşten yapılmış. Güneş ağaçların üzerinden doğuyor. Işınları gül yapraklarından oluşmuş ve tüm gökyüzünü kaplıyor.*”⁷⁴

Anlatılanlar Mişa'nın ilgisini çeker ve şehirle ilgili sorular sormaya başlar. “Dın- Dın Şehri”nde küçük çanların yaşadığını anlatır babası. O anda Mişa, çan sesleri duymaya başlar. Babası kutuyu Mişa'nın yanına bırakarak odadan çıkar. Mişa, kutuyu incelerken bir kapı fark eder. Bu şehirde iyi insanların yaşadığını hayal eder ve bu insanların kendini şehirlerine davet edeceklerini düşünür. Bu sırada bir

⁷³ A.B. Botnikova, Nemetskiy Romantizm: Dialog hudojestvennih form: Monografiya, **Aspekt Pres**, 2005, s. 177.

(Erişim)http://window.edu.ru/window_catalog/redirect?id=46991&file=mion-ino-center14.pdf

⁷⁴ Odoyevski, *Gorodok v Tabakerke, Skazki deduşki İrineya*, Pamyatniki literaturı, imwerden Verlag, München, 2006, s. 12

(Erişim) <http://imwerden.de>

ses duyar: “ – *Hay hay, büyük bir zevkle!*” ⁷⁵ Mişa kapıdan içeri girer. Karşısında kendisiyle aynı boyda birini görür. Konuşmaya başlarlar:

“ — *Kiminle konuşuyorum öğrenebilir miyim?*

— *Dın –dın dın, diye cevap verdi yabancı, — Ben küçük çan, bu şehrin sakini. Bizim konuşumuz olmayı çok istediğinizi öğrendik ve sizi şehrimize davet etmeye karar verdik.*” ⁷⁶

Mişa kutu üzerindeki şehre girer. Küçük çanla el ele dolaşmaya başlar. Mişa gördüklerinden o kadar etkilenir ki küçük çanın hayatına imrendiğini belirtir:

“ — *Mutlu bir hayatınız var. Hiçbir şey yapmıyorsunuz. Dersleriniz, öğretmenleriniz yok ve her gün müzik var.*

— *Dın – dın –dın! (...) Hayır, Mişa, bizim kötü bir hayatımız var. Doğru, derslerimiz yok ama bunun ne faydası var ki? Derslerden korkmazdık. Yapacak hiçbir işimizin olmaması çok kötü bir durum. Kitaplarımız, resimlerimiz yok; babamız, annemiz de yok... Her gün oyun oynuyoruz Mişa ve bu durum çok sıkıcı.*” ⁷⁷

Mişa, her küçük çocuk gibi oyun oynamaktan hiç kimsenin sıkılmayacağını düşünmektedir. Küçük çanın hayatına imrenmesi de bu yüzdendir. Yazar, bu öyküde çocuklara hayalini kurdukları bir dünyanın nasıl olabileceğini gösterir. Dersler ve kitaplar olmadan oyunun da hiçbir anlamı yoktur. Yazar, ayrıca ailenin de önemini belirtir ve ona göre yaşamın anlamı, sahip olduğumuz aile ile sorumluluklarımızın bir birleşimidir.

⁷⁵ Odoyevski, **a.g.e.**, s.13.

⁷⁶ Odoyevski, **a.g.e.**, s.13.

⁷⁷ Odoyevski, **a.g.e.**, s.14.

Öykünün sonunda, anlatılan bu fantastik olayların rüya olduğunu öğreniriz. Mişa, kutuyla oynarken uyuyakalmış ve merak ettiği bu şehirde rüyasında bir gezintiye çıkmıştır.

Ünlü Bulgar edebiyat bilimcisi Tzevatan Todorov, “Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım” adlı kitabında fantastiğin sınıflandırılmasında tekinsiz fantastik türünden bahseder: “Öykü boyunca doğaüstü gibi görünen olaylar sonda mantıklı bir açıklamaya kavuşur. Bu olayların öykü kişisini ve okuyucuyu uzun süre doğaüstü bir şeylerin işe karıştığı konusunda yönlendirilmiş olması, tuhaf niteliklerinden ileri gelmektedir.(...) Kişinin gördüğünü sandığı şey aklın denetiminden çıkmış bir hayal gücünün (rüya, delilik, uyuşturucu) ürettiklerinden başka bir şey değildir.”⁷⁸ İncelediğimiz öyküde, yaşanan fantastik olayların rüya olduğunun anlaşılması, tanıtımda anlatıldığı gibi, yaşananların mantıklı bir sona ulaşmasını sağlamaktadır.

Rüya motifinin kullanıldığı diğer bir eser de “Yaşayan Ölü” adlı öyküdür. Üst düzey devlet memuru ve iki çocuk babası olan öykünün kahramanı Vasili Kuzmiç ölür ve bu kez hayalet olarak evinde yaşamaya devam eder. Öykü, Vasili Kuzmiç’in öldüğünü fark ettiği bölümden başlar. Vasili Kuzmiç bu anı şöyle anlatır:

*“ Ne bu? Yoksa öldüm mü? (...)Çok garip! Bu bir rüya mı acaba? Hatırlıyorum: Dün akşam oldukça sağlıklı ve neşeliydim. Vist oynadım ve çok şanslıyım. İşte kazandığım paralar orada, masanın üzerinde duruyor. Afiyetle akşam yemeğimi yedim, arkadaşlarımla sohbet ettim. Uyumadan önce de kitap okudum. Derin bir uykuya daldım. Sonrasını hiç hatırlamıyorum.”*⁷⁹

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi, Vasili Kuzmiç yaşadığı bu tuhaf olayın bir rüya mı yoksa gerçek mi olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Evin içinde dolaşmaya başlar. Hayalet olduğu için hareket özgürlüğüne sahiptir ve istediği her yere kolayca

⁷⁸ Todorov, a.g.e., s. 50–51.

⁷⁹ Odoyevski, *Povesti i rasskazi*, Hudojestvennaya literatura, Moskva, 1988, s.329.

gidebilmektedir. Evden dışarı çıkar. Caddelerde dolaşır. Tanıdığı insanlarla karşılaşınca selam verir, ama insanlar onu göremedikleri için tepki vermezler, yanından geçip giderler. Vasili Kuzmiç'in yaşadıkları şu sözlerle ifade edilir:

“ – İşte bir tanıdık! Merhaba ekselânsları! ... Önümden geçti ama fark etmedi beni... İşte bir başkası: – Merhaba İvan Petroviç! Yine duyulmadı, tuhaf bir durum... Aman Tanrım! Bir fayton üzerime doğru dörtlü geliyor. – Görmüyor musun? Ah! Fayton üzerimden geçti ama yaralanmadım. Üstelik hiçbir şey hissetmedim, çok garip.”⁸⁰

Vasili Kuzmiç, hayalet olduğu için fayton onun içinden geçip gitmiştir. Bu yeni durumuna alışamadığı için şaşırılmaktadır. Hayalet olduğunu hatırladığında ise görünmezliğin olumlu yönlerini sıralar. Artık tıraş olmak, yüz yıkamak, takım elbise giymek gibi zorunlulukları yoktur. Yaşadığı bu durumun kendisine verilmiş bir armağan mı yoksa bir ceza mı olduğunu düşünür. Ona göre cezalandırılmasını gerektirecek bir şey yapmamıştır. Bu durumunun değerlendirmesini şu şekilde yapar:

“ Bu bir mükâfat mı yoksa ceza mı? Açık konuşmak gerekirse, mükâfat beklemiyordum. Ufak tefek günahlar dışında cezalandırılacak bir suç da işlemedim... Ama hangimizin böyle günahları yok ki? Açıkça söylüyorum; gerekmedikçe kimseye iyi ya da kötü bir şey yapmadım.”⁸¹

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Vasili Kuzmiç, cezalandırılması gereken günahlar işlemiştir. Kendini aklamaya çalışırken söylediği “hangimizin böyle günahları yok ki?” cümlesi dönemin düşünce sistemini özetlemektedir.

Kahramanımız, yaşadığı bu gerçek üstü olayın ceza mı ödül mü olduğunu düşünerek iş yerine gelir. Memurlar onun hakkında konuşmaktadırlar. Vasili Kuzmiç’le ilgili aralarında geçen konuşma şöyledir:

⁸⁰ Odoyevski, a.g.e., s.330.

⁸¹ Odoyevski, a.g.e., s.331.

“Şef: – ... Vasili Kuzmiç gelmedi mi?

Memurlardan biri: – Onun için henüz erken bir saat. Dün gece üçe kadar vist oynadı.

(Herkes biliyor. Allah belâlarını versin! ...)

İkinci memur: – Doğru değil. Karolina Karlovna ile birlikteydi.

(Bunu da biliyorlar, zalimler! ...)

Üçüncü memur: – Hiç de öyle değil. Natalya Kazimirovna ile birlikteydi.

(Bunu da biliyorlar... Bunu kim öğrendi acaba? ...)”⁸²

Konuşmalardan Vasili Kuzmiç’in kumar oynadığını, aynı anda iki ayrı kadınla ilişkisi olduğunu ve tüm bunların herkesçe bilindiğini üstelik normal karşılandığını öğreniyoruz. Vasili Kuzmiç, tüm yaşadıklarının herkesçe biliniyor olmasına sinirlenerek odadan çıkar. Bu sırada başka bir odada iş arkadaşlarından Kirila Petroviç ve Prens’in konuştuklarını görür. Kirila Petroviç ağlamaktadır. Ne konuştuklarını merak eder ve onları dinlemeye karar verir. Aslında Vasili Kuzmiç kendi ölüm haberini dinlemektedir:

“Kirila Petroviç: – Size beklenmedik ve üzücü bir haber vermeye geldim. Vasili Kuzmiç artık yaşamıyor...

Prens: – Ne diyorsunuz? Daha dün akşam...

Kirila Petroviç: – Gece kalp krizi geçirmiş... Tüm çabalara rağmen saat dokuzda Tanrı ruhunu teslim almış. Büyük kayıp efendim.

Prens: – Evet, katılıyorum. Böyle insanlar çok az. Gerçekten saygıdeğer biriydi.

Kirila Petroviç: – Çalışkan bir memurdu.

Prens: – Bugün onun görevinde terfisi için teklif verecektim. Yazık.

Kirila Petroviç: – Ah evet! Artık onun için hiçbir şeyin önemi yok.

⁸² Odoyevski, a.g.e., s.332.

Vasili Kuzmiç: – Nasıl artık gerek olmaz, saygıdeğer efendim? Bu kırgınlığın nedeni nedir? ...Ah, evet unutmuşum... Ben artık ölüyüm. “⁸³

Bu satırlardan, Vasili Kuzmiç'in ölümü üzüntü veren değerli bir devlet memuru olduğu fikrini ediniyoruz. Ancak Kirila Petroviç, Vasili Kuzmiç'in ölümüyle boşalan yere göz koyar ve Prens'e Vasili Kuzmiç'le ilgili gerçekleri anlatır. Konuşma sırasında kahramanımızla ilgili gerçek duygularını da açıklar. Vasili Kuzmiç onları dinlemeye devam eder. Kirila Petroviç ile Prens'in konuşmaları şöyle aktarılmaktadır:

“Kirila Petroviç: – Hangi çalışkanlık, saygıdeğer efendim! Hiçbir iş yapmazdı. Ne mi yapardı? Sabahtan akşama kadar türlü entrikalar çevirir ya da vist oynardı. Başkalarına iş yaptırır sonra kendi yapmış gibi gösterirdi. Öyle kurnazdı ki!

Prens: – Ama her şeye rağmen yine de menfaatçi biri değildi.

Kirila Petroviç: – O mu? Dünyada onun kadar menfaat düşkünü biri görülmemiştir. Küçük işlerle ilgilenmezdi. Tavşan gibi ihtiyatlıydı. Ama yurt dışı işlerini hatırlatmama izin verin: Bütün bu zenginliği nereden geliyor sanıyorsunuz?

Prens: – Nasıl? Yok artık? Doğru mu?

Kirila Petroviç: – Bana inanın. Onunla birlikteydim ve her şeyi biliyorum. Herkesi kandırdı, herkese ihanet etti... Ama kanıt yok – her şeyi kitabına uydurdu.

Vasili Kuzmiç: – Vay, vay, vay!”⁸⁴

Bu konuşmalardan Vasili Kuzmiç'in ölümüyle boşalan yere Kirila Petroviç'in göz koyduğu ve Prens'e anlattıklarının yanlış olduğu düşünülse de Vasili Kuzmiç'in duyduklarına verdiği tepkiden anlatılanların doğru olduğu yargısı uyanmaktadır. Aslında Vasili Kuzmiç, görevini her anlamda kötüye kullanan üst düzey bir devlet memurudur. Yurt dışı işlerinde zimmetine para geçirip zengin olmuştur. Kirila Petroviç, Vasili Kuzmiç'in suçuna şahit olmuş, ancak hiçbir şey yapmamıştır.

⁸³ Odojevski, a.g.e., s.332 -333.

⁸⁴ Odojevski, a.g.e., s.334 – 335.

Ölümünden sonra ancak arkasından konuşmaya cesaret edebilmiştir. Bu durum, dönem bürokrasisinde kontrol mekanizmasının işlemediğini göstermektedir.

Odoyevski, Vasili Kuzmiç'in yakın arkadaşlarını da okuyucularına tanıtır. Vasili Kuzmiç'in ölümü onları hiçbir şekilde etkilemez ve alelâde bir olaymış gibi karşılanır. Yazar, kahramanına meslektaşlarının, yakın arkadaşlarının, ailesinin ve sevgililerinin kısacası çevresindeki herkesin kendi hakkındaki gerçek düşüncelerini görme fırsatı verir. Vasili Kuzmiç ise herkese lânetler yağdırır, üstelik hiç kimsenin kendinden farklı olmadığını da söyler. İşlediği suçlar ortaya çıkınca da ölü olduğu için neredeyse sevinerek bu durumdan zarar görmeyeceğini anlayıp kendini rahatlatır.

Vasili Kuzmiç, arkadaşlarının yanından ayrılır ve evine geri döner. Oğullarının ne yaptığını ve ölümünden nasıl etkilendiklerini merak eder. Vasili Kuzmiç oğullarını çok iyi yetiştirdiğini düşünen bir babadır. “Sosyete Yaşam Sanatı” adlı kitap, çocuklarını yetiştirirken faydalandığı başucu kitabıdır. Böyle bir kitapla yetişen Pyotr, babası gibi kaba, menfaat düşkünü biridir. Ancak diğer oğul Grişa, filozof ruhlu bir şairdir. Pyotr, Grişa'ya hatırladığı bir olayı anlatmaktadır; Vasili Kuzmiç'in ağabeyi ölüm döşeğindedir. Kızı Liza'ya kalacak mirasa Vasili Kuzmiç el koyar ve Liza'yı da babasından hiç miras kalmadığına ve bu nedenle de parasız bir kız olduğuna inandırır. Pyotr, kardeşine o gün babasının kendisine söylediği sözleri aktarır:

“Dinle Petruşa, görüyorum ki budala biri olmayacaksın... Para nedir biliyor musun? Bilmiyor musun? Sana açıklayayım: Para bizim soluk alışımızdır. Sosyete önemli olan tek şey paradır, başka önemli şey yoktur. Bunu hatırla Petruşa.

*Vasili Kuzmiç: -- Bunu ne zaman söylemişim? Aa evet söylemiştim.”*⁸⁵

Pyotr, kardeşine Liza'ya ait olan değerli kâğıtların babasının çekmecesinde olduğunu söyler. Eğer sessiz kalırlarsa hepsi onların olacaktır. Grişa, kardeşinden

⁸⁵ Odoyevski, a.g.e., s.341.

insaflı olmasını ister. Bu değerli kâğıtlar iki kardeşin arasını açar. Öykünün ilerleyen bölümlerinde Vasili Kuzmiç, Pyotr'un kardeşine bakışını görür. Pyotr'un yüzündeki korkunç ifade Vasili Kuzmiç'i çok ürkütür:

*“ ...O nasıl kurnaz yaşayacağını öğrendi. Ama neyi var? Yüzünde korkunç bir ifadeyle uyuyan kardeşine bakıyor! Düşüncelerini okumayı ne kadar isterdim... İşte... Kalbinin sesini duyuyorum. Korkunç, korkunç! Kendine şöyle söylüyor: Bu aptal bana hep engel olacak; bu merhamet, pişmanlık ve koruma duygularını nereden aldı acaba? Ama eğer sırları ağzından kaçırırsa, işte o zaman felâket olur. Hiçbir şey söylememeli. Artık onu öldürmenin tam zamanıdır... Petruşa! Oğlum! Dur! Ne yapıyorsun? O senin kardeşin! ... Tanrım! Yoksa bana verdiğin ceza bu mu? ... Hepsinin nedenini biliyorum! Bu bana kardeşimin âhı! Bu hava ürpertiyor beni. Gökyüzü yırtılıyor... Çağır, çağır beni Tanrım!”*⁸⁶

Vasili Kuzmiç uyanır. Tüm bu yaşadıkları kâbustan başka bir şey değildir. Gözlerini açtığı anda uzun süre kendine gelemmez. Kendine geldiğinde, gördüğü bu rüyayı “aptal bir rüya” olarak değerlendirir ve gece yediği ağır yemeğin, okuduğu fantastik öykünün böyle bir rüyaya neden olduğuna karar verir ve Dostoyevski'nin “İnsancıklar” eserinin epigrafında yer alan şu sözleri söyler :

*“ – Ah, şu hikâyeciler yok mu? ... Faydalı, hoş, ruh okşayan yazılar yazmazlar da, şunu bunu karıştırıp ortaya dökerler. Elimden gelse, topunun yazı yazmasına engel olurdum. Nedir bu; okursun, okursun... Alır seni bir düşünce... Aklına saçma sapan şeyler gelir. Vallahi, yazdırtmazdım bunları, hepsini yasak ederdim.”*⁸⁷

Vasili Kuzmiç gördüğü bu rüyadan hiç etkilenmez ve gerçekleri görmesini sağlayan bu rüyayı hemen unutmayı tercih eder; çünkü böyle hiçbir şeyi değiştirmeden yaşamak Vasili Kuzmiç için çok daha kolaydır.

⁸⁶ Dostoyevski, **a.g.e.**, s.353.

⁸⁷ Dostoyevski, **İnsancıklar**, Epigraf, çev. Nihal Yalaza Taluy, Varlık Yayınları, İstanbul, 9. basım 1992, s. 5.

Odoyevski, bu öyküsünde 19. yüzyıl bürokrasisini, üst düzey bir memurun hayatından hareketle anlatmış, dönemin toplum yaşantısına, düşünmeye üşenen, aynı zamanda kafa yormayı gereksiz bulan hatta bilimi yadsıyan insanların hallerini açıkça ortaya koymuştur.

3.3.3 Hayal

Hayal motifinde ele alacağımız ilk öykü olan “Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü” memur tiplmesiyle, dönem yazarlarından Nikolay Vasilyeviç Gogol’un ünlü “Palto” öyküsünü hatırlatmaktadır. Anımsanacağı gibi Gogol’un öyküsünde, memur Akakiy Akakiyeviç’in hayaletinin paltosunu geri almak için uğraşısı anlatılır. Odoyevski’nin öyküsünde ise bedenini geri almaya çabalayan bir hayalet anlatılır. İki öyküde de dönemin memur bürokrasi sistemi ve devlet memurları hicvedilir. Öykülerin benzerliği iki yazarın da yaşamlarının bir bölümünde devlet memurluğu yapmış olmalarıyla da ilişkilidir.

“Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü”nde, mahkeme kâtibi İvan Sevastyaniç’in başından geçen fantastik olaylar anlatılır. İvan Sevastyaniç, Rejensk iline bağlı bir kasabada yol kenarındaki bir arabada bulunan cesetle ilgili tutanak hazırlamak için görevlendirilir. Sevastyaniç’in kaldığı kulübe bölgenin zengin çiftlik sahiplerinden birine aittir.

Öyküde anlatılan olaylar cesedin gömülmesinden hemen önceki gece gerçekleşmektedir. Sevastyaniç yemek sonrası içki içmeye başlar. İçtiği romlu votkanın her kadehi belirtilir. Üçüncü kadehten sonra cesedin sahibi olduğunu söyleyen ruh gelir:

“— Babacığım, İvan Sevastyaniç! Size bir ricada bulunmak için geldim.

Bu kelimeler Sevastyaniç'e görevini hatırlatan bir emir gibi gelir ve her zamanki gibi başını daha da aşağıya indirip, daha hızlı yazmaya başlar. Gözlerini kâğıttan ayırmadan sorar:

—*Ne istiyorsunuz?*

—*Mahkemeden, Morkovkina köyünde bulunan cesetle ilgili çağrı yapmışsınız.*

—*Eee veet.*

—*Görüldüğü gibi o benim bedenimdir.*

—*Eee veet.*

—*Onu en kısa zamanda geri almam için bana bir iyilik yapmanız mümkün mü?*

—*Eee veet.*

...

—*Kendinizi benim yerime koyun, bedensiz nasıl yaşarım... Rica ederim, bana derhâl yardım edin.*

—*Bu işi yapmak mümkün ama biraz zahmetli bir iş olur. Sorup soruşturmak gerek. Eğer biraz rüşvet vererseniz...*

—*Bu konuda şüphemiz olmasın. Bedenimi almak için elli rubleye acımam.”⁸⁸*

Para konusu açılana kadar kiminle hangi konuda konuştuğunun farkında olmayan ve konuşmayı sadece “Eee veet” kelimesiyle geçiştiren Sevastyaniç, elli rubleyi duyunca konuyla ilgilenmeye karar verir. Önündeki kâğıttan başını kaldırır ancak hiçbir şey göremez. Konuştuğu kişinin kulübenin dışında olduğunu düşünür:

—*İçeri buyurun, soğukta beklemeyin.*

—*Zaten buradayım, İvan Sevastyaniç, sizin hemen önünüzde duruyorum.*

Sevastyaniç kandilin fitilini açtı, gözlerini ovuşturdu fakat hiçbir şey göremedi.

—*Tüh, şeytan! Kör mü oldum, sizi göremiyorum.*

—*Bunda şaşılacak bir şey yok. Beni nasıl görebilirsiniz! Ben bedensizim.”⁸⁹*

⁸⁸ Odoyevski, a.g.e., s. 25–26.

Bedenini geri isteyen bir hayaletle yapılan bu konuşma, kâtibin sürekli içtiği içkinin etkisiyle hayal görmesi olarak algılanabilir. Çünkü kâtip, kötü memur karakterinin de etkisiyle sıra dışı bir tepki göstermeyerek, daha fazla rüşvet alabilmek için hayaletin işini zorlaştırmaya çalışmaktadır.

Öykünün ilerleyen bölümlerinde Sevastyaniç, hayaletten dilekçe ister:

“—Size hizmet etmekten mutluluk duyarım efendim. *Dilekçeniz var mı?*

—*Merhamet buyurun, hangi dilekçe? Bedenim olmadan nasıl dilekçe yazabilirim? Bana bir iyilik yapın ve siz yazın.*”⁹⁰

Sevastyaniç dilekçeyi yazar, ama hayaletten imzalamasını ister.

“—*Sayfanın sonunu imzalayın efendim.*

— *İmzalamak mı? Söylemek kolay. Ellerim yok, onlar bedenimde kaldılar. Benim yerime siz imzalasınız...*

— *Hayır! Bağışlayın, - diye itiraz etti Sevastyaniç,- böyle bir şey mümkün değil. Üstelik kanunlara aykırıdır.*

— *Nasıl uygun olursa öyle olsun. Benim için fark etmez.*”⁹¹

İvan Sevastyaniç, alacağı parayı düşünüp dilekçeyi imzalar. Hayalet, Sevastyaniç'i çalışmasını tamamlaması için yalnız bırakır ve gider. Sevastyaniç dilekçeyi bir kez daha okur ve yapılacakları düşünürken uykuya dalar. Uyandığında güneş doğmuştur. Memur arkadaşlarının yanına gider ve onlara dilekçeyi verir.

⁸⁹ Odoyevski, **a.g.e.**, s.26

⁹⁰ Odoyevski, **a.g.e.**, s.26–27.

⁹¹ Odoyevski, **a.g.e.**, s.27.

Dilekçeyi gülerek okuyan memurlar Sevastyaniç'le alay ederler. Ceset plânlandığı gibi gömülür.

Odoyevski bu öyküde, “ölü bile olsanız rüşvetle çalışan ve tüm insanî özelliklerini yitirmiş bir devlet memuru karşısında çaresiz kalırsınız”, diyerek bürokrasinin işleyiş sorunlarının altını kalın bir çizgiyle çizmektedir.

Odoyevski'nin 1833 yılında yazdığı çocuk öyküsü “İgoşa” hayal motifi için önemli bir örnektir. Bu öyküde yazarın, halkın ev cinlerine inanışlarının küçük bir çocuk üzerindeki etkisini göstermeyi amaçladığı düşünülebilir.

Küçük çocuk oyuncaklarıyla oynarken birden kapı açılır, ancak içeri kimse girmez. Kapının kim tarafından açıldığını merak eden çocuk, dadısına sorar. Dadısı, Odoyevski'nin sürekli eleştirdiği eğitimcilerdendir ve soruyu mantıklı bir şekilde cevaplamaktansa küçük bir çocuğu nasıl etkileyeceğini düşünmeden cevap verir:

—*Dadıcığım, dadıcığım! Kim açtı kapıyı?*

—*Elsiz ayaksız açtı, yavrucuğum!*

—*Elsiz ayaksız ne demek dadıcığım?*

—*Bildiğimiz elsiz ayaksız. ”*⁹²

Aklı karışan çocuk, bir süre dadısının söylediklerini kapıya bakarak düşünür. Sonra oyununa devam eder. Babasının şehir dışından gelmesiyle ve çocuğuna yeni oyuncaklar getirmesiyle İgoşa bir süreliğine unutulur.

İgoşa'yı babasından da duyan çocuk, kendine arkadaş ve yaramazlıklarına gerekçe için İgoşa'yı seçer. Fakat halkın anlattığı İgoşa hiçbir şeye zarar vermeyen bir zavallı olarak karakterize edilmiştir. İgoşa'nın nasıl ortaya çıktığını bir arabacıdan

⁹² Odoyevski, **İgoşa**,
(Erişim):<http://az.lib.ru/o/odoewskij>

öğreniriz. Arabacı kaybolan kamçıyı İgoşa'nın almış olabileceğini söyler ve kahramanımızın babasına hikâyeyi şöyle anlatır:

*“— Bu yaz, hemşerilerimizden birinin oğlu hastalıklı doğdu. Tanrı onunla olsun, elsiz ayaksız doğan çocuk akşamı göremeden ruhunu teslim etti. Sonra da ev cini olarak ortalarda dolaşmaya başladı. ”*⁹³

Küçük çocuğun babası, arabacıdan duyduğu bu hikâyeyi ev halkına anlatır. O sırada oyuncaklarıyla oynamakta olan küçük çocuk İgoşa'yı düşünmeye başlar. Odada yalnız kaldığında ise hayal gücü harekete geçer:

*“ İgoşa, evet İgoşa. Dadım odadan çıktığında kapı açıldı ve içeri köylü kıyafetli, saçları keşişler gibi halka şeklinde kesilmiş, acı dolu gözleri ve sürekli hareket eden başı olan biri girdi. İlk bakışta tuhaf gelen bu kişiye dikkatli baktığımda ona acıdım. Zavallının elleri ve ayakları yoktu ve tüm bedeni titriyordu. Onu izliyordum. Köşeye geçti, masanın örtüsünü köpek gibi dişleriyle çekti. Oyuncaklarım yere döküldü, paramparça oldu. ”*⁹⁴

Küçük çocuğun İgoşa hakkında anlatılanlardan etkilendiği, odada yalnız kaldığında İgoşa'yı hayal gücüyle ortaya çıkarmasından anlaşılmaktadır. İlk gördüğü an korkan daha sonra elsiz ayaksız olduğunu hatırlayınca ona acıyan küçük çocuk, İgoşa'nın oyuncaklarını kırmasıyla sinirlenir:

“— İşe yaramaz çocuk! Neden oyuncaklarımı kırıyorsun? – diye dadımın bana bağırdığı gibi bağırdım. – söyle neden kırıyorsun?

⁹³ Odoyevski, **İgoşa**,
(Erişim)<http://www.az.lib.ru/o/odoewskij> 01.01.2008

⁹⁴ Odoyevski, **İgoşa**,
(Erişim)<http://www.az.lib.ru/o/odoewskij>

— *İşte nedeni, baban herkese eldiven diktiriyor. Ama benim eldivenim yok. Dışarı çok soğuk küçüğüm, ellerim üşüyor.*”⁹⁵

Dadısı odaya girdiğinde İgoşa yok olur. Oyuncakların kırıldığını gören dadı, küçük çocuğa kızar. Bu sırada çocuğun babası odaya girer ve çocuk her şeyi babasına anlatır. Oyuncakları İgoşa'nın kırıldığını ve eldiven istediğini söyler. Babası kahkaha atar ve oğluna, İgoşa için bir çift eldiven verir. Babasının oyununa katılmasıyla mutlu olan çocuk, İgoşa'nın bu kez çizme de istediğini söyler. Ancak babası, kahramanımızın yaramazlıklarından bıkmıştır. Oğluna başka bir şey vermeyeceğini söyler ve hemen hemen her şeyi kıldığı için de onu cezalandırır. Odanın köşesinde sessizce beklemesini söyler. Cezalandırılmış olması da onun hayal gücünün önüne geçemez:

“ Gözyaşları içinde köşeye geçtim. İgoşa arkamda duruyor ve başıyla sırtıma vuruyordu. Dengemi kaybedip halıya oyuncaklarımın arasına düştüm. Babam bana baktı, tekrar köşeme geçtim. İgoşa yine sırtımdan itekledi beni. Babam sinirlendi: Neden dinlemiyorsun sözümü? – dedi, - Köşede dur ve kıpırdama!

— *Babacığım ben yapmıyorum... İgoşa itiyor beni.* ”⁹⁶

Bu sözler babasını daha da sinirlendirir. Oğlunu uyarır, yaramazlığa devam ederse onu masaya bağlayacaktır:

“Ben sessiz kalmaya çalıştıkça İgoşa bana rahat vermiyordu. Beni çimdikliyor, itekliyor, yüzünü şekilden şekle sokup türlü komiklikler yapıyordu. Dayanamayıp

⁹⁵ Odoyevski, İgoşa,
(Erişim) <http://www.az.lib.ru/o/odoewskij>

⁹⁶ Odoyevski, İgoşa,
(Erişim) <http://www.az.lib.ru/o/odoewskij> 01.02.2008

kahkaha attım. Babam için İgoşa görünmezdi. Bu duruma daha da sinirlendi ve beni masaya bağladı.”⁹⁷

Kahramanımız için her şey bir oyundur aslında. Babasının, masaya bağlayacak kadar sinirlenmesi bile onu, hayal dünyasından çıkarmaya yeterli olmamıştır:

“İgoşa dişleriyle ellerimdeki düğümleri çekiştiriyordu. Birkaç dakika sonra yine halının üzerinde oyuncaklarımın arasındaydım... Gece dadımın odasından çizmelerini aldım ve pencereden aşağıya attım. Dadım çizmelerini aradı ama bulamadı. Ben: - gördüm, İgoşa aldı! Babam: Hayır, çocuğum, görüyorum ki sen yazı yaramazlıkla geçireceksin. Şimdi buraya otur ve yarım saat alfabeye çalış, dedi ve odadan çıktı. Birkaç dakika çok sessiz oturdum. Oda çok sessizdi. Sonra İgoşa’yı düşündüm. Acaba dadımın çizmeleriyle ne yapıyordu? O anda, başında dadımın çizmeleriyle İgoşa zıplayarak içeri girdi. – Teşekkür ederim, teşekkür ederim,- diye sevinçle bağırdı. – Bak kendime şapka yaptım.

–Ah İgoşa! Kendinden utanmıyor musun? Sana gocuk verdim, çizmeleri pencereden attım. Ama sen sadece benim başımı belâya soktun!

–İnsanlar nankör varlıklar! Bağışla beni kardeşim... Bu sözlerle İgoşa ortadan kayboldu ve ben çok hüznlendim...”⁹⁸

Küçük kahramanımız İgoşa’nın yaptıklarından rahatsız olur ve hayali oyun arkadaşını hayatından çıkarır. Öykünün son bölümü şöyle aktarılır:

“ O günden sonra İgoşa hiç görünmedi. Yaşanan olaylar yavaş yavaş unutuldu. Benim küçücük ruhumda, hayal gücümle gerçek birleşmişti. Aklımdan

⁹⁷ Odoyevski, İgoşa, (Erişim)<http://www.az.lib.ru/o/odoewskij> 01.02.2008

⁹⁸ Odoyevski, İgoşa, (Erişim) <http://www.az.lib.ru/o/odoewskij> 01.02.2008

*çıkardım onu ama bazen bir anlığına aklıma geliyor ve çocukluk günlerime götürüyor beni.”*⁹⁹

Bu öykü dönem okuyucularından olumsuz eleştiriler almıştır.¹⁰⁰ Örneğin, Odoyevski'nin annesi: *“Karma Öykülerini okudum. İgoşa'yı anlamadım”*¹⁰¹ demiştir. Belinski ise öykünün ilk kelimesinden son kelimesine kadar anlaşılmadığı söylemiş ve bu nedenle de öyküyü fantastik olarak adlandırmıştır.”¹⁰² Yazar bu öyküde okuyucularını, hayal gücü gelişmiş zeki bir çocuğun dünyasına götürmüştür.

3.3.4 Zaman

Fantastik bir öyküde, kahraman, olay, mekân gibi zaman da gerçeküstü özellik taşıyabilir. Odoyevski'nin *“Geçit Vermeyen Ev”* adlı öyküsü zaman motifi için oldukça iyi bir örnektir. Öykünün kahramanı yaşlı kadın, bir sabah manastıra, ayine gitmek için ormandaki patikadan yürümeye başlar. Ancak ormandaki yol bir türlü bitmek tükenmek bilmez. Yaşlı kadın endişelenerek dualar eder, sonunda ormanın içinde bir açık alana ulaşır. Karşısında bir ev vardır. Evden saçları keşişler gibi halka şeklinde kesilmiş, kırmızı elbiseli on beş yaşında bir çocuk çıkar. Konuşurlar, çocuk kadına içecek bir şeyler ve ekmek verir. Kadın yoluna devam eder. Saatlerce yürür, ama manastıra yaklaşmak bir yana ormandan bile çıkamaz. Bu arada öğle vakti olur ve bir süre sonra karşısına yine aynı ev çıkar:

“— Ah ben, melun, yine yolumu kaybettim. Yine aynı yere geldim.

Yaşlı kadın hiç bir şey yapmadan kederli bir halde öylece durur gölgede. Evden otuz beş yaşında, belinde kuşak sarılı kırmızı elbiseli bir adam çıkar:

⁹⁹ Odoyevski, İgoşa, (Erişim) <http://www.az.lib.ru/o/odoewskij> 01.012.008

¹⁰⁰ Botnikova, a.g.e., s.175.

¹⁰¹ Turyan, a.g.e., s. 237

¹⁰² http://window.edu.ru/window_catalog/files/r46991/mion-ino-center14.pdf, s.175.

— Merhaba ihtiyar, çok sağlıklı görünüyorsun; seni görmeyeli kaç yıl oldu ama senin saçların bile ağarmamış... Bu nasıl olur!

— Hatırlayamadım evlâdım, Aziz Nikola çıksın yoluna^{□**}; ben seni daha önce hiç görmedim.

— Ah ihtiyar, sanırım hafızan zayıflamaya başlamış. Hatırla, yirmi yıl önceydi, sen yolunu kaybetmiştin. Sana ekmek vermiştin ve yolu göstermiştin.

— Ne diyorsun evlâdım, Aziz Nikola çıksın yoluna, buradaydım, biliyorum. Yanıma on beş yaşında bir çocuk geldi. Sağ olsun bana ekmek verdi.

— İşte o çocuk bendim ihtiyar.

— Ne diyorsun evlâdım! Bu olay bu sabah oldu. O, on beş yaşında bir çocuktuk ama sen, Tanrı merhamet etsin, yetişkinsin.

— İhtiyar, artık sen bunamaya başlamışsın. Hangi sabah? Söylüyorum sana, yirmi yıl önceydi; sen buraya geldin, bu banka oturdun, hatırladın mı?”¹⁰³

Yaşlı kadının akli iyice karışır. Ona göre bütün bu olaylar aynı günün sabahında olmuştur, ancak karşılaştığı kişiye göre geçen zaman yirmi yıldır. Yazar, hangi zaman aralığının doğru olduğuna dair bilgi vermez ve bu durum öykünün gizemini arttırır.

Yaşlı kadın yoluna devam eder. Yine yol bir türlü bitmez. Güneş batmak üzeredir, gücü tükenmek üzereyken yine aynı evin önünde bulur kendini:

“Yaşlı kadın kederlenir ve ağacın altına oturur... Saçı başı ağarmış, elinde bastonuyla altmış yaşında bir adam gelir.

— İhtiyar- der, —sen hala yaşıyor musun? Seninle görüşmeyeli yıllar oldu. Hiç değişmemişsin, yılların izi yok sende. Hâlbuki seni yirmi yıldır görmedim.

*** Bu deyim Türkçede; “Allah iyilerle karşılaştırsın” olarak kullanılmaktadır.

¹⁰³ V.F.Odoevski, *Povesti i rasskazi* **çast 1**, Neoboydionniy dom, imwerden Verlag, München 2005, s. 68 – 69.

(Erişim) <http://www.imwerden.de> 12.02.2008

— *Bana öyle geliyor ki evlâdım, seni daha önce hiç görmedim. Bu sabah ve öğlen buradaydım ama ilkinde bir çocuk, ikincisinde genç bir adam vardı...*

— *İşte onlar bendim ihtiyar. Yirmi yıl geçti aradan. Ben yaşlandım. Ama sen hiç değişmemişsin.*" ¹⁰⁴

Öykünün sonunda yaşlı kadın manastıra ulaşır. Ancak yazar, öykünün sonunda bile hangi zaman diliminin gerçek olduğunu açıklamaz. Rüya ya da hayal de değildir olanlar, zaman ağlarını kendince örmüştür.

Yazarın diğer öyküsü "*Moroz İvanoviç*"de zaman kavramı mekâna göre farklılık göstermektedir. Öyküde Rukodelnitsa'nın kovalasını almak için kuyuya inmesiyle değişen mekân, zamanın da değişmesine neden olur. Üç gün boyunca kuyunun içinde Moroz İvanoviç'e yardım eden Rukodelnitsa'nın ve ardından kardeşi Lenivitsa'nın bu kadar uzun bir zaman, yokluklarının dadıları tarafından fark edilmemesi kuyu dışındaki zaman kavramının birkaç saat kadar kısa bir süre olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Çünkü kızlar eve döndüklerinde dadıları hiçbir tepki vermez.

3.3.5 Renk

Renk motifi, Odoyevski'nin karakterlerinin özelliklerini göstermek için kullandığı motiflerden biridir.

P.N.Sakulin, Rus İdealizm Tarihinden Bir Düşünür- Yazar Prens V. F. Odoyevski (iz istorii russkogo idealizma, Knyaz V.F.Odoyevski,) adlı kitabında "*Orlahlı Köylü Kızı*" öyküsünün ortaya çıkışını şu sözlerle anlatır: "*1830'lu yıllarda dillerde dolaşan bir hikâye vardı. Magdalena Grombach (Odoyevski'nin*

¹⁰⁴ Odoyevski, a.g.e., s.70.

adlandırmasıyla Enhen Grombah) deli bir genç kızdır. 1812’de doğmuş ve 1852’de ölmüştür. Orlahlı, köylü bir Alman ailesinin kızı olan Luteryan mezhebindedir. Yirmi yaşındayken, yani 1832 yılında, deliliği kendini göstermeye başlar. Odoyevski bu kızın yaşamından hareketle bu öyküyü yazar. “¹⁰⁵

Öykünün kahramanı yirmi yaşlarında köylü kızı Enhen’dir. Günün birinde, yaşadığı evin dört yüz yıl önceki sahibi genç bir kadının hayaleti ortaya çıkar ve Enhen’den evi yıkmasını ister. Gri elbiseli içindeki kadın, genç kıza hayatını ve neden evi yıkmasını istediğini anlatır: Dört yüz yıl önce genç kadın kötü bir adama âşık olur, kötülüğünü bildiği halde onunla evlenir. İldırıp içinde geçen hayatının tek mutluluğu doğacak çocuğudur. Ancak çocuğu doğduğunda kocası bebeği öldürür ve cesedini de evin duvarlarından birinin dibine gömer. Genç kadın, bir süre sonra yeniden hamile kalır, ancak kocası bu çocuğu da diğeri gibi öldürür. En sonunda karısını da öldürerek aynı yere gömer. Genç kadının ruhu ancak ev yıkılırsa huzura erecektir ve bu nedenle Enhen’den yardım ister. Bu sırada siyahlar içinde genç kadının kocasının hayaleti de ortaya çıkar ve evin yıkılmaması için Enhen’i ikna etmeye çalışır. İlk olarak Enhen’in karşısına, ahırda kadının hayaleti hayvan görünümünde çıkar:

“Birkaç gün sonra ahırda beyaz kafalı kara kedi ve yine beyaz kafalı, kargaya benzer siyah bir kuş ortaya çıktı. “¹⁰⁶

Bilindiği gibi kara kedi, halk arasında uğursuzluk olarak nitelendirilir ve varlığı hoş karşılanmaz. Karga da masallarda çizilen aptal karakteriyle gündelik hayatta da çirkin sesiyle, ekinlere zararlı oluşuyla rahatsız edici bir hayvan olarak bilinmekte ve kara kedi gibi uğursuzluğuna da inanılmaktadır. Öyküde bu hayvanların “beyaz kafalı” kadının hayaletinin gri elbiseli oluşu gibi renkler kararsızlığı düşündürmektedir.

¹⁰⁵ Sakulin, a.g.e., s. 91

¹⁰⁶ Odoyevski, Orlahskaya Krestyanka, s. 4.
(Erişim) <http://www.imwerden.de>

Başka bir örnekte Enhen, kadının hayaleti ile karşılaşır:

“Sabah sekiz buçukta Enhen, ahırın karanlık bir köşesinde siyah başlıklı gri elbiseli bir kadın gördü.”¹⁰⁷

Gri renk bilindiği gibi ara renktir. Siyah kötülüğü, beyaz iyiliği sembolize ettiğine göre gri renk arada kalmışlığı simgelemektedir. Genç kıza, acıyla geçen hayatını ve neden evin yıkılmasını istediğini anlatır:

“Onu sevdim! İlk bebeğimizi doğurduğumda, siyah (çörniy) onu öldürdü, cesedini de bu duvarın dibine gömdü. Ah! Benim için ne korkunç bir andı! Ama aşkım her şeyin üstündeydi. Her şeyi geçmişte bıraktım... Bir bebek daha doğurdum; yine öldürdü. Umutsuzluğa kapıldım, hıçkırıklarım zalimi bıktırdı ve beni de öldürdü, cesedimi de aynı yere gömdü.”¹⁰⁸

Çocukları öldürülürken engel olmayan ya da olamayan Anna'nın ruhu, işte bu nedenle gri renkle tasvir edilmektedir ve ancak ev yıkılırsa huzura erecektir. Bu nedenle Enhen'den yardım ister. Bu sırada öykünün kötü kahramanı, Anna'nın kocasının da hayaleti de ortaya çıkar. Enhen, babasıyla çayırdarken:

“Ertesi gün, öğle vakti çayırdaki işçiler dağıldığında, Anna'nın bahsettiği siyah elbiseli adam, Enhen'in önünde belirdi. Çayırdaki bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Enhen'e:

— *Anna neden sana geldi, senden ne istiyor? Lütfen onu dinleme, o sadece senin aklını karıştırır. Sadece bana cevap ver. Sana bodrumun anahtarını vereceğim. Orada iyi kalite ve yıllanmış sekiz fıçı şarap var... Bu seste korkunç bir şeyler hisseden Enhen, ona hiç cevap veremedi.”¹⁰⁹*

¹⁰⁷ Odoyevski, a.g.e., s.4.

¹⁰⁸ Odoyevski, a.g.e., s.7.

¹⁰⁹ Odoyevski, a.g.e., s.4-5.

Öyküde “çömrü” yani siyah olarak adlandırılan bu adamın sesi de kötülüğüne uygun olarak korkunç bir özellik taşır ve Enhen bu nedenle ona cevap veremez. Siyah da evin yıkılmaması için Enhen’i ikna etmeye çalışmaktadır. Bu amaçla Enhen’e yılanmış şarap dışında para da teklif eder, hatta çiftlik işlerinde yardım ederek kendi yanına çekmek için uğraşır. Yardım ederken de sürekli konuşur, zengin bir adam olduğunu ve yardım ederse çok şey kazanacağını vurgular.

Tüm bu olaylar yaşanırken, Enhen’in babası, kızının epilepsi hastalığına hiçbir şekilde çare bulamaz ve gri elbiseli kadının isteğini yerine getirmeye ve evi yıkmaya karar verir. Bu karardan sonra Enhen, Anna’yla karşılaşmasını babasına şöyle anlatır:

“Bu sabah, yatağımda yatarken, iyi yürekli tanıdığım ortaya çıktı. Ama artık elbisesi gri değildi; uzun beyaz bir örtü içindeydi. O kadar parlaktı ki ona bakamıyordum. Çok neşeliydi. Ricasını kabul ettiğin için sana teşekkür etti.”¹¹⁰

İyiyle kötünün savaşının yansıtıldığı öyküde Enhen, Anna’nın iyiliğine ve dürüstlüğüne inanır ve evin yıkılmasını sağlar. Olaylar başladığında sağlık sorunları yaşayan Enhen de evin yıkılmasıyla birlikte eski sağlığına kavuşur.

3.3.6 Mistisizm ve İkidünyalılık

Gizemcilik anlamına da gelen mistisizm, aklın erişemediği, kavrayamadığı, yeterli olmadığı alanlarda ve özellikle Tanrı kavramında, gerçeğe gönül yoluyla ya da istenç zorlayışıyla ulaşılabileceğini öne süren felsefedir.¹¹¹ Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi mistisizm, ifade edilemezliği simgeler. P.N. Sakulin, Odoyevski’nin mistisizm düşüncesini ideal dünya görüşüyle hiciv tarzının birleşimi olarak

¹¹⁰ Odoyevski, a.g.e., s.6.

¹¹¹ Püsküllüoğlu, Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü, a.g.e. s. 317.

değerlendirir. Yazarın eserleri dikkatle incelendiğinde anlatım tarzı fark edilmektedir. Bu açıklamalardan hareketle inceleyeceğimiz ilk öykü Sihirli Küre'dir. 1839 tarihli bu öykü ilk kez 1840 yılında Oteçestvennaya zapiski'de yayınlanmıştır. Bu öykünün ana kahramanı ve anlatıcısı Vladimir Petroviç'dir. Petroviç öksüz kalınca dayısının yanında yaşamaya başlar. Aile dostu Dr. Bin, günün birinde Vladimir'e yurt dışından aldığı bir oyuncağı sihirli küreyi armağan eder. Mistik olaylar da bununla başlar. Vladimir, sihirli kürede bir sahne görür. Bu sahne şu şekilde aktarılır:

“... Yengemi gördüm; yanında duran adam ateşli bir şekilde onun ellerini öpüyordu. Yengem adamı kucakladı. Ama bu adam dayım değildi. Dayım hayli şişman, siyah saçlıdır ve hep frak giyer. Ama bu adam yakışıklı, zarif, sarışın bir subaydı. Ben bu sahneyi izlerken yengem karşımda duruyordu:

— *Ah, yenge! Nasıl burada olursunuz? Ben sizi şimdi burada gördüm...*

— *Ne kadar saçma! ...*

— *Nasıl olur yenge! Sarışın bir subay sizin ellerinizi öpüyordu.”¹¹²*

Vladimir sihirli kürede gördüklerine anlam veremez. Bir süre sonra sihirli kürede gördüğü bu adam evlerine gelir. Yengesinin uzak bir akrabası olduğunu öğrendiği Polya'yı görür görmez sihirli kürede gördüğü kişi olduğunu fark eder, ancak henüz beş yaşında bir küçük çocuk olduğu için gördüklerini nasıl yorumlaması gerektiğini bilemez.

Aradan yıllar geçer ve Vladimir yirmi beş yaşında yetişkin bir erkek olur. Dayısının ölüm haberini alınca evine geri döner. Eve girince tüm çocukluk hatıraları canlanır. Sihirli küreyi ve sihirli kürede gördüğü sahneyi hatırlar ve yengesiyle Polya'nın sevgili olduklarını anlar. sihirli küre ona geleceği göstermiştir. Bu düşüncelerle sihirli küreye yeniden bakar ve esrarengiz bir sahne görür. Daha önce

¹¹² Odoyevski, **Povesti i rasskazi**, Kosmorama, “Hudojestvennaya Literatura”, Moskva 1988, s. 198.

hiç görmediği çok güzel bir kadının yanındadır ve ona kur yapmaktadır. Vladimir irkilir, sihirli küreyi bırakarak odadan çıkar.

Ertesi gün Dr. Bin ziyarete gelir ve Vladimir ona eski hediyesi olan sihirli küreyi gösterir. Bu sırada sihirli kürede kendini ve Dr. Bin'i görür. Ama buradaki Dr. Bin daha farklıdır. Heyecanlanarak Dr. Bin'e sihirli küreyi gösterir:

“Bakınız, bakınız! Bizi görebiliyor musunuz? Diye heyecanla sordum. – neyiniz var? Diye sorar görüntüdeki Dr. Bin, -- ona inanmayın, ya da şöyle söyleyeyim, sizin dünyanızdaki bana inanmayın. Ne yapacağımı bilmiyorum ama şimdi anlıyorum ki sizin dünyanızdaki hareketlerim esaret duygusu veriyor. Size bu oyuncağı neden armağan ettiğimi bilmiyordum ama şimdi anlıyorum ki sizi, ailenizi tehdit eden felâkete karşı uyarmak için vermişim (...) Şüphesiz, iyilik ve kötülük, yaşam ve ölüm için büyümlü kapı çok erken açıldı ve bir daha kapanmayacak. Kendinden sakın oğlum, benden sakın. Senin her düşüncene, her hareketine karşılık vereceğim. Kendini yıldızsal bilgeliğe maruz bırakan uğursuz işaretlerden koru! Ve görüntü kayboldu. – Duydunuz mu, burada ne söylediğinizi duydunuz mu? , diye sordum. Dr. Bin, yüzünde şaşkın bir ifadeyle bana bakıyordu.”¹¹³

Dr. Bin, Vladimir'in hasta olduğunu düşünür. Vladimir'e uzun süren yolculuğunun ve yıllar sonra eski evinde bulunmanın onun hatıralarını canlandırdığını, bu nedenle de sinirlerinin bozulduğunu söyler. Vladimir'in sakinleşmesi için ona bir şurup verir. Bu sırada sihirli küredeki Dr. Bin, Vladimir'e düşüncelerini şöyle açıklar:

“ Biliyor musun, orada, yani senin olduğun yerde, — diye doktorun ikizi cevap verdi, — delirmiş olmalısınız çünkü sizin dünyanızda bizim dilimizle konuşuyorsunuz. O zavallı halimle kendime ne kadar da yabancıyım. Kendimi eğitecek, kendime akıl

¹¹³ Odojevski, a.g.e., s.230–204.

*verecek gücüm yok — Orada duygularım kaba, akıl gücüm alınmış, yıldızların seslerini duyuyorum — kendimi duyamıyorum, kendimi göremiyorum. Nasıl bir ızdırıp!”*¹¹⁴

Bu alıntıda aktardığımız yazarın “*dvoyemiriye*”, yani iki dünyalılık görüşünü Sakulin şöyle açıklamaktadır: “ Yazar okuyucularına yaşamın tüm karmaşıklığını anlatmak ister. Onun düşüncesine göre yeryüzünün sınırlarını belirlemek mümkün değildir. Bu dünyayla öbür dünya arasında koparılamayacak bağlar vardır. *İkidünyalılık* olarak adlandırılan bu durum Odoyevski’nin dünya görüşünü karakterize eder.”¹¹⁵ Gerçekte, “*dvoyemiriye*”, kavramı Odoyevski’nin yazarlık yaşamının başından beri ortaya koyduğu yapıtlarının çoğu için vazgeçilmez bir ögedir.”¹¹⁶

Ertesi gün Vladimir, kendini çok daha kötü hisseder. Sinirleri iyice bozulur. Bu durumunu Dr. Bin’e anlatır. Dr. Bin, tüm bu yaşadıklarına kosmoramamanın sebep olduğunu söyler ve sihirli küreyi yok etmesini öğütler. Vladimir, doktorun öğüdüne uyarak sihirli küreyi parçalar. Ancak korkunç görüntüler onun peşini bırakmaz ve bu seferde Vladimir’in rüyalarında ortaya çıkmaya başlar. Kuzeni Sofya’yla tanışır. Sofya, kitap okumayı seven bir genç kızdır. Vladimir’le kitaplar hakkında konuşmaya başlar. Ayrıca Sofya önsezileri gelişmiş biridir ve Vladimir’e ona her baktığında içinde acıma duygusu belirdiğini ve bunu nedenini bilemediğini söyler. Sofya’nın tanımlayamadığı bu hislerini Vladimir açıklığa kavuşturur:

*“ --- Biliyor musunuz, sizin mistisizme yeteneğiniz var.”*¹¹⁷

Bunun üzerine Sofya, mistisizmin anlamını sorar. Bu soru Vladimir’in yanlış düşündüğünü fark etmesini sağlar. Çünkü Sofya’nın mistisizm yeteneği yoktur, o

¹¹⁴ Odoyevski, **a.g.e.**, s.204.

¹¹⁵ Sakulin, **a.g.e.**, s. 82.

¹¹⁶ Günal, **a.g.e.**, s. 126.

¹¹⁷ Odoyevski, **a.g.e.**, s.211.

sadece önsezileri güçlü bir kızdır. Öykünün sonlarına doğru Vladimir kendinde mistisizm yeteneğinin olduğunu acıyla anlayacaktır.

Bir süre sonra Vladimir, bir baloya katılır. Sosyetenin balo anlayışı Vladimir'e çok yabancı gelmektedir. Baloda sıkıntıyla etrafına bakınırken bir kadın görür. Hatırlanacağı üzere bu kadın, Vladimir'in sihirli kürede gördüğü ve kur yaptığı kadındır. Vladimir ve Eliza birbirlerine âşık olurlar. Ancak Eliza'nın evli oluşu bu ilişkiyi imkânsız hale getirmektedir. Eliza'nın kocasının ani ölümüyle âşıklar hayaller kurmaya başlarlar. Mutlulukları çok kısa sürer; çünkü kont, ölümünün üçüncü gününde dirilir. Kontun dirildiğini Eliza rüyasında görür ve Vladimir'e rüyasını anlatır. Rüyasında kont ona şunları söyler:

*“ – Her şeyi biliyorum Eliza, her şeyi görüyorum. Öldüğüm için çok mutlusun ve bir başkasıyla evlenmek için plânlar yapıyorsun... Şefkatli, sadık eş! Akılsız! Mutlu olacağını sanıyorsun. Senin suçlu aşkınla birlikte sen ve çocuklarımız da ölecek (...) Burada her şeyi öğrendim. Benden duygularını gizledin, onlardan gizledin. Kendine ve bana acı verdin!”*¹¹⁸

Eliza, rüyasını anlatmayı bitiremeden kont rüyasındaki gibi karşısına çıkar.

Vladimir önce inanamaz ve dikkatle baktığında kontu görür:

*“— Eliza yanılmamıştı. Bu oydu! (...) solgun yüzünü, çökmüş gözlerini gördüm. Korkunç mutluluk çılgınlıkları duydum. Kont mutluluğumuzu engellemek için geri dönmüştü. Kont bana doğru yaklaşırken taşlaşmış gibi öylece kalakaldım. Bana dokunduğunda elektrik çarpmış gibi tüm bedenim titredi. (...) diğer dünyanın, oradaki insanların ve nesnelerin varlığını fark ettim.(...) kont B'nin hayatını gördüm.”*¹¹⁹

¹¹⁸ Odoyevski, a.g.e., s.222.

¹¹⁹ Odoyevski, a.g.e., s.223.

Vladimir, kendine geldiğinde Dr. Bin onun yanındadır. Doktorun garip bir halde olduğunu fark edince Vladimir ne olduğunu sorar. Doktor, kontun hayatta olduğunu söyler. Böyle bir durumu, yani ölüp tekrar dirilmeyi hiçbir yerde duymadığını ve hiçbir kitapta okumadığını belirtir. Kontun bu akıl almaz durumunu doktor, güçlü bir bayılma olarak nitelendirir. Vladimir, doktoru dinlemeyip düşünmeye başlar. Yaşadıkları rüya da hayal de değildir. Doktorun kontla ilgili anlattıklarına inanmaz ve bu durumu yaşayan bir ölünün dönüşü olarak değerlendirir. Kont, Vladimir'in ve Eliza'nın mutluluklarını engellemek için dönmüştür.

Vladimir tüm yaşadıklarını tanımlamaya, anlamaya çalışır. Sofya ile yaptığı konuşmaları düşünür. Ve manyetizm ile ilgili kitaplar okumaya başlar:

*“Başıma gelen tüm korkunç olayları anlayabilmek için hipnotizma ilgili bütün kitapları okudum.(...) Benim fiziksel yapıma, İskoçya’da “ikinci görüş” olarak adlandırılan durum çok uygun geldi. Bu durumun sinirsel bir hastalıktan kaynaklandığını, ama ilaçla tedavi edilebileceğini öğrendiğimde çok mutlu oldum.”*¹²⁰

Vladimir, okuduklarından umutlanır. Aklından her türlü kötü düşüncayı atarak bu durumdan kurtulabileceğine inanmak ister. Ancak yeni yıl arifesinde Vladimir ve Eliza birlikteyken kont tekrar karşılına çıkar. Onları birlikte gören kont, öfkeden deliye döner ve her şeyi kendini, karısı Eliza’yı, çocuklarını ve evini yok eder.

Vladimir, günler sonra kendine geldiğinde evde çıkan yangında herkesin öldüğünü öğrenir. Olaylar cereyan ederken Sofya'nın suretini de gören Vladimir, onun da aynı gün öldüğünü öğrenir. Sofya ölmeden önce Vladimir'e iletmesi için bir not vermiştir. Doktor, Vladimir'e bu notu gösterir ve Vladimir şu satırları okur:

¹²⁰ Odoyevski, a.g.e., s.235.

“Büyük aşk, bir diğerine ızdırap çektirir.” Tarif edilemez duygularla kâğıdı dudaklarıma götürdüm. Sonra tekrar okumak için baktığımda bambaşka bir şey yazıyordu. “ Her şey yapıldı!—dedi büyümlü mektup, -- kurban verildi! Benim için üzölme—ben mutluyum! Senin yolun daha çok uzun ve yaşamının sonu senin ellerinde. Şu sözlerimi hatırla: Temiz kalp yüksek fayda getirir; onu izle!”¹²¹

Vladimir Sofya’nın yazdıklarından çok etkilenir ve ağlamaya başlar. Magnetizm özelliğinin getirdiği olumsuz düşünceler nedeniyle, Vladimir çevresindeki herkesi yok ettiğinin farkına varır. Sofya’nın mektubunda bahsettiği ve Vladimir’e temiz kalpli olması gerektiğini hatırlatması da Vladimir’in magnetizm özelliğinin Sofya tarafından da biliniyor olduğu anlamına gelmektedir. Sofya’nın bu mistisizm özelliği öykünün anlaşılabilirliği konusunda bize fikir vermektedir. Sofya ile ilgili şimdiye dek öyküde aktarılanlardan, on yedi yaşında ve gelişmiş, önsezi yeteneğine sahip bir genç kız olduğunu çıkarmaktayız. Ancak bu son alıntıdan anladığımız kadarıyla Sofya bu ana kadar çizilen karakterden çok daha güçlü özelliklere sahip biridir. Vladimir’in yerine kendini kurban olarak verir. Tüm bu açıklamalara rağmen öykünün anlaşılabilirliği devam etmektedir. Öykünün mistik özelliği konusunda Sakulin: *“Sihirli küre, Odoyevski’nin en mistik öykülerinden biridir”¹²²* der.

Öyküde Vladimir’in magnetizm özelliğiyle başa çıkma çabası şu sözlerle aktarılır:

“Kiminle konuşursam o kişi ölüyordu. (...) Korkunç bir şey fark ettim. Kuşlar hiçbir zaman benim evimin çatısına konmuyorlardı. (...) Artık düşünmekten korkuyorum, hissetmekten korkuyorum, âşık olmaktan ve nefret etmekten korkuyorum. Ama tüm bu duygular insan olmak için gerekli şeyler değiller mi? Kendime düşünmemeyi, hissetmemeyi nasıl öğretebilirim?(...) insanlarla olan tüm bağımlıyı kopardım ve uzak, küçük bir köyde insanlardan uzak yaşamaya başladım. İnsanlarla karşılaşmaktan

¹²¹ Odoyevski, a.g.e., s.240.

¹²² Sakulin, a.g.e., s. 82.

*korkuyorum; kime baksam hastalanıyor. Çiçekleri sevmeye korkuyorum; baktığım çiçekler soluyor.(...) Söylemek korkunç ama ben bir cinayet âletiyim.”*¹²³

Vladimir'in magnetizm özelliği halk arasında kullanılan adıyla nazar, bu öyküde yazarın iki dünyalılık düşüncesiyle sunulmaktadır. İki dünyalılık konusunda kutsal kitaplar da tam bir hazine niteliğindedir; Kur'an'da da mistisizm doğal olarak söz konusudur ve nazara da göndermeler yapılır:

*“Peygamber Hz. Yakup, 11 oğluna nazar değmesinden korkar ve bir öğütte bulunur;”(Mısır'a hareket etmek üzere olan çocuklarına) dedi ki: Ey yavrularım! Şehre bir kapıdan girmeyin de, ayrı ayrı kapılardan girin (size nazar değmesin). ...”*¹²⁴

Öyküde yaşanan anlaşılmaz, açıklanamaz olaylarla Odoyevski, insanın ruhunun derinliklerinde olan kötülükleri, bilinmezleri göstermek istemektedir, yorumunu yapabiliriz.

İkidünyalılık motifinde inceleyeceğimiz öykü “Silfida” 1837'de yazılmış ve ilk olarak *Sovremennik* adlı dergide aynı yıl yayımlanmıştır. Öykünün kahramanı Mihail Platonoviç, doktorunun hava değişimi tavsiyesiyle taşraya, dayısının çiftliğine gider.

19. yüzyıl yazarlarının taşra özlemi, taşranın kirlenmemişliğine yönelik düşünceleri Odoyevski'de de söz konusudur. Kahramanına “sosyete yaşamı beni çıldırtıyor”¹²⁵ dedirterek sosyete yaşamıyla ilgili düşüncelerini bir kez daha açıklar. Öykü, Mihail Platonoviç'in yakın arkadaşına gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır. İlk mektubunda Mihail Platonoviç, arkadaşına çiftliği ve çiftliğin kendine nasıl iyi geldiğini anlatır. Burada yeni arkadaşlar edinmiş, komşularıyla da iyi ilişkiler kurmuştur. Ancak bir süre sonra Mihail Platonoviç'e buradaki yaşam da sıkıcı

¹²³ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 242–243.

¹²⁴ Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali Âlisi, Haz. A.Fikri YAVUZ, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 1975, Yusuf Suresi, 67. ayet, s. 244.

¹²⁵ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 174.

gelmeye başlar. Yeni tanıştığı insanlar ilk anda ona şehirdekilerden farklı gelmiş olsa da buradaki insanlar da ona sıradan ve sıkıcı gelir. İnsanların sadece kâğıt oynadıklarını, içki içtiklerini ve sefahat içinde yaşadıklarını fark eder. Aradığı mutluluğu, huzuru burada da bulamaz. Merhum dayısına ait bir dolap görür. Dolabın içinde mistisizmle, büyücülükle ilgili kitaplar vardır. El yazması bir kitabı alır ve ilgiyle okumaya başlar. Okuduklarından etkilenir ve büyülerden birini yapmaya ve hava perisini yani Silfida'yı çağırmaya karar verir. Silfida, Mihail Platonoviç'e bambaşka bir dünyanın kapısını açacaktır. Böylece "Kosmorama" öyküsünde gördüğümüz *İkidünyalılık* düşüncesi bu öyküde de ortaya çıkar.

Mihail Platonoviç, kitapta okuduğu formüle göre bir içecek hazırlar ve bu içecekten her gün içmeye başlar. Ayrıca su dolu vazoyu güneş alacak bir yere koyarak Silfida'nın gelmesini bekler. Mihail Platonoviç bunlarla uğraşmaya başlamadan önce komşu çiftlik sahibinin kızı Katya ile evlilik plânları yapmaktadır. Ancak bu kitaplarla uğraşmaya başladığında kendini dış dünyadan soyutlar ve sadece Silfida'yı ortaya çıkarmaya çabalar. Silfida ortaya çıktığında Mihail Platonoviç'e cennete benzeyen başka bir dünya anlatır ve duydukları Mihail Platonoviç'i oldukça etkiler. Mihail Platonoviç, dış dünyayla olan hemen hemen tüm bağlarını koparır. Dış dünyayla arasındaki tek bağ arkadaşına yazdığı mektuplardır. Arkadaşı, Mihail Platonoviç'ten aldığı her yeni mektupla onun için daha çok endişelenir. Endişesini arttıran bir mektup da Katya'nın babası Gavril Sofronoviç Rejenski'den gelir. Mektupta Mihail Platonoviç'in kendi düğününü unuttuğu, gerçek dünyadan daha da uzaklaştığı, yarattığı yenedünyada yaşadığı ve durumunun her geçen gün daha da kötüleştiği yazmaktadır.

Mihail Platonoviç'in arkadaşı bu mektup üzerine durumun ciddiyetini fark eder ve bir doktor tanıdığına ne yapması gerektiğini sorar. Doktor, Mihail Platonoviç'in delirmek üzere olduğunu ve derhâl müdahale edilmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine arkadaşı, Mihail Platonoviç'in yanına gider. Tedavi sonucunda Mihail

Platonoviç iyileşir. Öykünün sonunda arkadaşı Mihail Platonoviç'i ziyaret eder ve tedavinin sonucunu görmek ister. Mihail Platonoviç ona şu serzenişte bulunur:

“Sen benden mutluluğu aldın. Hepsi bu kadar. Tek bir mutluluğum var. Siz numaralandırmada hata yaptınız. Siz bayım, akıllı insanlar, değerli fiziksel âletlerle kutu yapan marangozlara benziyorsunuz. Ama yanlış ölçmüşsünüz ki âletleriniz kutunun içine sığmıyor. Nasıl olur? (...) Bayım! Âletler için kutu yoktur. Kutu için âletler vardır. Kutu için âletler yapınız!

— Ne demek istiyorsunuz?

—*Sen beni iyileştirdiğin için çok mutlusun. Benim duygularımı nasırlaştırdın, duygularımı, içine hiçbir şeyin giremeyeceği bir örtüyle kapattın ve duygularımı senin kutun dışında diğer dünyaya kapadın.(...)Bana dünyamı geri ver!* ”¹²⁶

Mihail Platonoviç, yaşamak zorunda bırakıldığı sıradan ve duygusuz dünyasını içine sığamadığı bir kutu olarak görmektedir. Silfida'nın kendine sunduğu büyülü dünyayla karşılaştırdığında bu dünyanın ona mutluluk verecek bir özelliği kalmamıştır. Silfida'nın cenneti, Odoyevski'nin özlemini duyduğu bir dünyadır.

3.3.7 Aşk ve Sevgi

Edebiyatın en temel konularından olan aşk ve sevgi Odoyevski'nin eserlerinde de vazgeçilmezdir.

Odoyevski'nin “Karma Öyküler” içinde yer alan “*Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü*” aşk ve sevgi motifi için inceleyeceğimiz ilk öyküdür. Odoyevski, bu öyküsünde dönemin yanlış eğitim

¹²⁶ Odoyevski, a.g.e., s.193–194.

anlayışının ürünü olan genç kızları, cahil ve duygusuz olmaları nedeniyle eleştirir. Öykünün kahramanı genç kız bir grup arkadaşıyla ve yanlarında birkaç dadiyla, Nevskiy caddesinde gezerken bir büyücünün mağazasına girerler. Bir süre dolaştıktan sonra mağazadan çıkarlar, ancak genç kızı bu mağazada unuturlar. Büyücü, genç kızı eline geçirir ve genç kızdaki Rus özelliklerini çıkararak kendi istediği şekle sokmaya çalışır, genç kızı batılılaştırmak ister. Ancak Odoyevski'nin burada eleştirdiği, Rusların batının sadece gereksiz özelliklerini almaya olan hevesleridir.

“ İmbiğin içine Madame Genlise'nin pek çok romanını, Chesterfield'in mektuplarını, birkaç tane eski püskü sentez, kaneviçe, (...) İngiliz matematik sisteminden alınmış birkaç problem çözme yöntemi koydular ve tüm bunlardan renksiz kokusuz bir sıvı çıkardılar. Sonra büyücü pencereyi açtı, elini Neva caddesinin havası içinde şöyle bir salladı ve bir avuç dolusu dedikodu, söylenti ve öykü yakaladı.”¹²⁷

Odoyevski'nin eleştirdiği batı, bu alıntıda anlattığı batıdır. Böyle bir ortamda yetişen birinin aşk ve sevgi anlayışının da farklı olacağını anlatır Odoyevski. Örneğin Madame Genlise, aşk romanları yazarıdır ve Odoyevski'nin eleştirisinden anladığımız kadarıyla bu tarz kitaplar okumak, insana faydadan çok zarar verir. Öykünün kahramanı bu tarz bir eğitimin ürünüdür. Sahip olduğu tek hoş özelliği güzel olmasıdır. O nedenle yazar, genç kıza bir isim vermemiş ve onu Rusça'da güzel anlamına gelen “krasavitsa” olarak adlandırmıştır.

Güzel kız artık kukla olarak mağazanın vitrinindedir. Günün birinde genç bir adam kuklayı görür ve satın alarak evine götürür. Genç adam kuklanın canlı olduğunu fark eder ve ondan bunu kanıtlamasını ister. Ancak büyücünün duygusuzlaştırdığı güzel kız, genç adama istediklerini veremez. Genç adam uzun süre uğraşır, kuklaya duygulardan, sanattan bahseder, ancak kukla istediği cevapları

¹²⁷ Günal, a.g.e., s.42.

verebilecek özelliğe sahip değildir. Genç adam son çare olarak aşkı anlatmaya çalışır, çünkü güzel kızdan etkilenir ve ona: *“Eğer canlıysan seni tüm kalbimle sevebilirim”*¹²⁸ der. Ancak konuşma ilerledikçe genç adam umutsuzluğa kapılır. Genç kızın sadece güzel olması onun için yeterli değildir. Sevdği kızla duygulardan, sanattan konuşabilmeyi istemektedir. Son bir umutla kuklaya aşktan bahseder. Ancak kukla halindeki genç kız, adamın söylediklerini anlamaz ve her sorusuna alâkasız cevaplar verir. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

*“– Sana gerekli olan nedir, güzelim? İyice düşün,(...) kadınların hayatını şekillendirecek bir duygu var; yeryüzünde insanlığa cenneti ve cehennemi bir arada sunan, adına aşk denilen kutsal bir duygu var.”*¹²⁹

Genç adam kuklaya her gün kitap okumaya başlar. Ona sanatı, sevgiyi anlatmaya çalışır. Ancak kuklanın yaptığı tek şey iyi eğitilmiş bir papağan gibi genç adamın sözlerini tekrarlamaktır. Tüm çabalarına karşı hiçbir gelişme göremeyen genç adam, kuklayı ev işlerinde kullanmak ister. Kukla, buna da itiraz eder. Çünkü o aldığı eğitim sayesinde, şımartılmaya, güzel giydirilmeye alışmıştır. Elinden güzelliğiyle ilgilenmek dışında hiçbir şey gelmez. Genç adam, hiçbir umudun olmadığını anlayınca kuklayı pencereden atar.

Yazar dönemin soylu kızlarını ve onların eğitim anlayışlarını ağır bir dille eleştirir bu öyküde. Böyle bir sistemde yetişen genç bir kızın aşktan ve sevgiden anlayamayacağını, hatta bir birey bile olamayacağını vurgulamaktadır.

Hatırlanacağı üzere *“Doğaçlamacı”* öyküsünde kendini sanatçı zanneden doğaçlamacı Kipriyano, şiir yazabilmek için şeytanla bir anlaşma yapar ve bu anlaşma neticesinde arzuladığı sınırsız şiir yazabilme özelliğine kavuşur. Ancak Dr. Segeliel, sınırsız ve sorunsuz şiir yazabilme özelliğinin yanı sıra Kipriyano'ya, her

¹²⁸ Odoyevski, a.g.e., s. 40.

¹²⁹ Odoyevski, a.g.e., s.40.

şeyi bilme, her şeyi anlama ve her şeyi görme yetenekleri de verir. Kazandığı bu gerçeküstü güçler doğaçlamacının, hayatını altüst eder, insanların alay edip küçük düşürdüğü bir zavallıya dönüşmesine neden olur. Ancak doğaçlamacının ilk yazdığı şiirler gerçekten de beğeniye lâyık şiirlerdir ve bu şiirler sevgilisi Şarlotta'ya yazılmıştır. Aşkın büyü, sözde bir sanatçının duygularını harekete geçirir ve etkileyici şiirler yazmasını sağlar.

Öykünün sonunda uzak bir köyde, insanların alay ettiği bir soytarı olarak yaşamaya mahkûm olan Kipriano'nun en çok üzüldüğü durumu – aşkı hiçbir gücün yok edemeyeceği gerçeğini – anlatıcı şöyle açıklar:

*“... İnsanların en çok da - Segeliel'in verdiği kindar yeteneğinin bile yok edemediği - sahip olduğu tek hoş hatırası olan Şarlotta'ya yazdığı şiirlerle alay etmelerine katlanamadığından yakındı.”*¹³⁰

Kipriano, aklını kaçırmış ve insanî tüm özelliklerini yitirmiş bile olsa sahip olduğu tek gerçek duyguyu, Şarlotta'ya olan aşkını hep yaşatır. Odoyevski'nin “Doğaçlamacı” öyküsünde gerçek duygulara saygı duyduğunu ve hangi şartlarda olursa olsun gerçek duygunun yaşatılabileceğini, gerçek sevgiyi hiçbir dayatmanın yok edemeyeceğini ifade etmektedir.

“Sihirli Küre” öyküsünde ise Vladimir'le kontes Eliza'nın yaşadığı trajik aşk öyküsü anlatılır. Vladimir, İlk olarak sihirli kürede gördüğü, daha sonra baloda tanıştığı Eliza'ya âşık olur. Ancak Eliza'nın evli oluşu bu aşkı imkânsız hale getirir. Baloda ilk görüşte aşkın anlatımı şu sözlerle ifade edilir:

“Kontesle bu kederli karışımı paylaşıyorduk; o, tüm güzelliği, akli, ihtiraslı hayal gücü ve kalbinin tüm zarafetiyle bana âşık olmuştu; bense kişiliğimin tüm gücüyle, tüm

¹³⁰ Odoyevski, a.g.e., s.130.

yaşanmışlığımla ve düşüncelerimin allak bullak oluşuyla ona tutulmuştum. Kısacası: biz birbirimiz için artık vazgeçilmezdik.”¹³¹

Vladimir, bu durumlarının sosyete de nasıl değerlendirileceğini düşünürken, dönem insanını çok yavan ve samimiyetsiz bulur. Vladimir bu konuyla ilgili duygularını şöyle dile getirir:

“ Aslında bu duygu (aşk) hala düşüncelerimizde olduğundan suçsuzduk. Aramızda hiç bir zaman aşk kelimesi geçmemişti. Bu kelime kibirli on dokuzuncu yüzyıl insanı düşünüldüğünde komik geliyordu; onu (aşkı) parçalara ayırıyor, her parçaya değer biçiyor, her parçayı tartıyor ve bir eşyaymış gibi pencereden dışarı atarak ondan kurtuluyordu.”¹³²

Yazar, birçok öyküsünde olduğu gibi bu eserinde de sosyete yaşamını eleştirmektedir. Eliza'nın yaşlı bir kontla evli olması, dönemin evlilik anlayışını da ortaya koyar. Yazarın öykünün kahramanı Vladimir'e söylediği on dokuzuncu yüzyıl insanının aşkı yok ettiğini belirttiği cümle, dönem sosyete topluluğuna ağır bir eleştiridir.

Vladimir ve Eliza balo bittiğinde vedalaşırken gerçek dünyaya dönerler ve kontun varlığını hatırlarlar. Vladimir bu durum karşısında utanır ve Eliza'dan etkilendiği için kendine kızar. En sonunda iki seçeneği olduğuna karar verir. Bunlardan ilki; sosyete kurallarına uygun olarak kontese duyduğu aşkı plâtonik olarak sürdürmek, ikinci seçenek ise; erdem, nezaket ve terbiyeyi bir yana bırakıp aşkı yaşamak. Aşk Vladimir'in hiç bilmediği bir duygudur:

¹³¹ Odoevski, a.g.e., s.215.

¹³² Odoevski, a.g.e., s.216.

*“ Hayatımda ilk kez kararsızdım; gece boyunca uyuyamadım. Kalbim ihtirastan ve sıkıntıdan çalkalanıyordu. Çocuk gibi güçsüzdüm.”*¹³³

Ertesi sabah Vladimir, kontesten, buluşmak isteğine dair bir mektup alır. Kontes bu yaşadıklarına bir son vermek için onu evine çağırır:

“– Sizi vedalaşmak için çağırdım... Tanışıklığımız bitmek zorunda. Bizim için, - kısa süren sessizlikten sonra, - sosyete için söylemiyorum. Beni anlıyor musunuz? Tanışıklığımız, - diye titreyen bir sesle tekrarladı ve hıçkırarak kendini kanepeye attı. Ona doğru atıldım, ellerini tuttum. Bu davranışım onun duygularını harekete geçirdi.

– Durun!–dedi, – bu andan yararlanmaya çalışmayacağınıza inanıyorum(...) Ben bir eş ve anneyim, bunu unutamam.”¹³⁴

1834 yılında yazdığı “Prenses Mimi” adlı öyküsü de yazarın acımasız eleştirileriyle doludur. “Prenses Mimi” de Odoyevski, dönem sosyetesinin yapısını açıkça ortaya koyar. Bu eserde genç kızların zengin ve yaşlı erkeklerle evlendirilmesi, bu amaçla yetiştirilen kızların duygusuzluğu, sosyetenin çıkar amaçlı ilişkileri ve dedikodu keskin bir dille eleştirilir. “Sihirli Küre” öyküsünde Eliza’nın Vladimir’e âşık olması, sosyetenin bu yapısına bir karşı çıkıştır. Ancak Odoyevski’nin romantizm akımının tipik bir temsilcisi olması bu aşkın trajediyle son bulacağını da bir göstergesidir.

Eliza, Vladimir’i ne kadar severse sevsin sadakat duygusu her şeyin önündedir. Bu nedenle Vladimir’e veda eder. Fakat kontun anî ölümü gelecek için umutlanmalarını sağlar. Vladimir, kontun öldüğünü öğrendiğinde *“vahşîce bir mutluluk”*¹³⁵ duyar. Onun magnetizm özelliği düşünüldüğünde kontun ölümüne neden olduğu söylenebilir.

¹³³ Odoyevski, a.g.e., s.216.

¹³⁴ Odoyevski, a.g.e., s.217.

¹³⁵ Odoyevski, a.g.e., s.218.

Ölümünün üçüncü günü kontun âşıkların mutluluğunu engellemek için dirilmesi, öykünün fantastik özelliğini ortaya koymaktadır. Kontun ortaya çıkışından yaklaşık iki ay sonra Vladimir ve Eliza operada karşılaşır. Vladimir, Eliza'yı, ardında da kocasını görür. Vladimir'in düşünceleri şöyle aktarılır:

*“ Yan locada perde açıldı; Eliza'mın girdiğini gördüm. Bana baktı, beni nazikçe selâmladı ve solgun yüzü kızardı. Onun ardından kocası girdi. Mezar kokusu duyduğumu hissettim. (...) Yaklaşık iki aydır onu görmemiştim; tamamen iyileşmişti ve yüzündeki hastalık belirtileri kaybolmuştu.(...) Duygularım karmakarışık olmuştu. Eliza'ya olan aşkım, öfke, kıskançlık.(...) Bu kadın benim, kesinlikle benim olmalıydı. Aşkımız suç değildi. O benim için bir duldu.(...) Ölü, ölü bizim aramıza girdi!”*¹³⁶

Vladimir'in öfkesi, kıskançlığı onun magnetizm özelliğini harekete geçirir. Yeni yıl arifesinde büyük bir yangın çıkar. Eliza, kont, çocukları ölür. Bu olayda Vladimir magnetizm özelliği olduğunu keşfeder. İnsanlara daha fazla zarar vermemek için uzak bir köyde orman içindeki bir evde yapayalnız bir hayata başlar.

Vladimir'in yaşadığı aşkı trajik olarak nitelendirsek de bu kahramanın aşkın ne olduğunu bilmesi açısından yazarın “Amir” adlı öyküsündeki karakterden daha şanslı olduğunu söyleyebiliriz. Odoyevski'nin 1832 yılında yazdığı hayalet öyküsü “Amir” de aşkın ne olduğunu yaşadığı sürece öğrenememiş zavallı bir karakter çizer. Mezarının başında, onu son yolculuğuna uğurlayanlardan biri olan anlatıcıya içini döker. Odoyevski, bu öyküsünde de sosyete yaşamını bir şefin hayatından kesitlerle sunar okuyucuya.

Amir, çocukluğundan başlayarak tüm yaşamını anlatır. O, toplum kurallarına göre yaşar. Evlenmesi gerekir, evlenir. Çocukları olmalıdır ve iki çocuğu olur. Görevinde de sürekli yükselir. Yaşamının anlamsızlığını, ancak altmış yaşında

¹³⁶ Odoyevski, a.g.e., s.233.

öldüğünde fark eder. Ne çare ki yapacak hiçbir şey kalmamıştır. Amirin hayaleti anlatıcıya karısıyla ilgili düşüncelerini de anlatır:

“ Karımı hiçbir zaman sevmemedim. Üstelik sevgi nedir hiçbir zaman bilemedim. İlk başlarda bunun farkında değildim.(...) Çocuklarımız olduktan sonra az gezmeye başladık. İşte felâketim o zaman başladı! Karımla hiçbir konuda anlaşamıyorduk. İkimiz de farklı şeyler istiyorduk. Aynı anda konuşuyorduk. Birbirimizi anlamıyorduk.”

137

Kahramanın evliliği, dönemin aile kurumuna ayna işlevi görür. Sosyetenin şartlarına uyan kişiler, zamanı geldiğinde evlenirler. Eşlerin birbirini sevmesi, birbirlerine uygun olup olmadıkları ya da anlaşıp anlaşamayacakları önemli değildir. Böyle bir anlayışın sonucunda da sevgiden yoksun evlilikler ortaya çıkar. Hayalet konuşmasını şöyle sürdürür:

“ Önümde sevginin ve kendimi insan olarak tanımanın sonsuz uçurumu uzanıyordu. Bir dâhinin yaşamı boyunca çektiği ve hiçbir zaman dindiremediği acılar yüreğime çörekledi.(...) Çektiğim acıyı hangi dilde açıklayabilirim ki! Düşünmeye başladım! Düşünmek, altmış yıllık düşüncesiz bir yaşamdan sonra korkunç bir kelimeydi! Sevginin ne demek olduğunu anladım. Sevgi, altmış yıllık ruhsuz bir yaşamdan sonra çok korkunç bir kelimeydi.” ¹³⁸

Odoyevski, sosyetenin tipik bir karakterini ölümün eşiğindeyken insanî özelliklerle donatır ve altmış yıllık yaşamının ne kadar boş ve anlamsız olduğunu acımasızca gösterir. Soylu bir aileden gelen ve sosyeteyi çok iyi tanıyan yazar, bu öyküsünde de sosyetenin sahip olduğu imkânları gereksiz ve anlamsız şeylerle harcamasına olan tepki ve öfkesini etkileyici ama ağır bir dille ortaya koymaktadır.

¹³⁷ Odoyevski, a.g.e., s.79.

¹³⁸ Odoyevski, a.g.e., s.81.

3.3.8 Sanat Tutkusu:

Sanat, romantiklerin hayat görüşlerini en yoğun şekliyle yansıttıkları alan olmuştur. Aydınlanma Devri'nde sanat, her şeyden önce bir araç ve bir akıl ürünüydü, tabiatın taklit edilerek yeniden ortaya konması demekti. Hayal gücünün payı son derece küçümseniyordu. Romantikler bu anlamda Aydınlanma Akımı'nın sanat anlayışına karşıdılar. Onların klâsiklerle bağdaşan yanı, sanata karşı duydukları saygı ve sanat eserlerini organik bir bütün olarak değerlendirme eğilimidir. Ama romantikler bütün bu ortak özelliklere rağmen klâsiklerde olduğu gibi bir klâsik sanat anlayışını seçip ona boyun eğmeyi reddederler. Sanat, dilin yanında *insanlığa yol gösteren Tanrısal güç* (Wakkenroder), olarak nitelendirilirken yine din gibi *en yüce olanın, fani dünyada akıl almaz bir şekilde tecellisi* (Solger) sayılıyordu ¹³⁹ Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın romantiklerin sanat anlayışıyla ilgili yaptığı bu açıklama Odoyevski için de geçerlidir. Odoyevski'nin sanat ve sanatçı hakkındaki düşüncelerini doğru değerlendirebilmek, anlayabilmek için “*Doğaçlamacı*” ve “Opere Del Cavaliere Giambattista Piranesi” adlı öykülerine bakmak gerekmektedir.

Bu bağlamda ele alacağımız ilk öykü “*Rus Geceleri*” kitabında yer alan “*Doğaçlamacı*”dır. Öykünün kahramanı, Doğaçlamacı Kipriano, hatırlanacağı gibi yeteneği olmayan, ama buna rağmen kendini sanatçı zanneden bir karakterdir. Kipriano'nun, şiir yazabilmek için saatlerce kâğıt kalemle boğuşmasına Odoyevski, “zavallı şair¹⁴⁰” diyerek, Kipriano'nun çabasının boşuna olduğunu vurgulamaktadır. Kipriano, bir süre sonra zorlamayla bile şiir yazamaz hale gelir ve Dr. Segeliel sahneye çıkar. Bu kahraman, insanların her türlü sorununu keyfi bir takım istekler karşılığı çözen Dr. Segeliel adında şeytanî güçleri olan biridir. İnsanların sorunlarını çözerken para değil de keyfi bir takım istekler (“tiksindirici davranışta bulunmak,

¹³⁹ Aytaç, a.g.e., s.184.

¹⁴⁰ Odoyevski, *Povesti i rasskazi*, Hudojestvennaya literatura, Moskva, 1988, s. 118.

denize yığınla para atmak, evini yıkmak, ülkeyi terk etmek,”¹⁴¹ gibi) alıyor olması, onun art niyetli, şeytanî özellikli olduğunu göstermektedir.

Kipriano da, son çareyi Segeliel’e giderek ondan yardım istemekte bulur. Doğaçlamacının diğerleri gibi yardım isteğinin, kendine nelere mal olacağı konusunda henüz hiçbir fikri yoktur. Ancak onun tek düşüncesi zorlanmadan şiir yazabilmek olduğundan, bu amaca ulaşmak için her şeyi feda edebilecek durumdadır. Dr. Segeliel’e gelerek derdini şöyle anlatır:

*“- Saygıdeğer doktor! Saygıdeğer Segeliel! ... Doğa bana şiir yazabilme tutkusunu vermiş ama bunu yapabileceğim yeteneği almış benden. Düşünce yeteneğim yok, anlatma yeteneğim yok. Konuşmak istiyorum kelimeler kayboluyor, yazmak istiyorum sonuç daha kötü; Tanrı beni böylesine büyük bir ızdıraba mahkûm etmiş olamaz! İnanıyorum ki bu durum sizin iyileştirebileceğiniz bir hastalıktan ya da sinirsel bir sorundan kaynaklanmaktadır.”*¹⁴²

Bir şiir yazmakla kendini şair ve biraz da para kazanınca kendini sanatçı sanan Kipriano, sanatsal alanda yeteneğinin olmayışını kendi dışında bir sebepten kaynaklandığını düşünmektedir. Bu yüzden Segeliel’den hiç zorlanmadan şiir yazabilmeyi diler. Segeliel bu isteği kabul eder ve şartlarını sıralar:

“— Görüyorum ki sen dürüst ve açık bir insansın. Bu meziyetlerini ödüllendirmek gerek. Sana sorunsuzca şiir yazabilme yeteneği veriyorum. İlk şartım, bu yetenek seninle birlikte gelişecek, seni hiç bırakmayacak. Kabul ediyor musun?

— Benimle alay ediyor olmalısınız Dr. Segeliel!

¹⁴¹ Odojevski, a.g.e., s.119.

¹⁴² Odojevski, a.g.e., s.123.

— *Hayır, ben açık biriyim ve bana inanan insanlardan bir şey saklamayı sevmem. Beni iyi dinle: Bu yetenek seni bir an bile yalnız bırakmayan bir parçan olacak, seninle büyüyecek ve seninle ölecek. Anlaştık mı?*

— *Şüphe edecek ne var ki saygıdeğer doktor?*

— *Güzel. Diğer şartım ise şu: Her şeyi göreceksin, her şeyi bileceksin ve her şeyi anlayacaksın!”*¹⁴³

Kipriyano, Segeliel'e nasıl teşekkür edeceğini bilemez. Kazanacağı bu yeteneklerin aslında ne büyük bir ceza olduğunu fark edemez. Segeliel, harekete geçer ve öykünün gerçeküstü olayını başlatır:

*“Segeliel bir elini şairin başına, bir elini de onun kalbine koydu, ciddî bir tonla şunları söyledi: Büyülü karışımından yeteneğini al; şiirde ve nesirde, etkili ve kolayca, ciddî ve komik, sıcakta ve soğukta, uyanıkken ve uykunda, masaya ve sıraya, bıçakla ve kalemle, elinle ve dilinle, gülerken ve ağlarken, dünyada var olan tüm dillerde oku, konuş ve yaz...”*¹⁴⁴

Kipriyano artık dönüşü olmayan bir yola girer. Her şey değişmeye başlar. Segeliel'in evinde bulundukları odada kitaplığa bakar. Kitapların üzerindeki harfler hareketlenir. Bir el yazmasındaki şifreli sekiz rakamı; diğerinde Arapça elif harfi başka bir kitapta Grekçedeki delta harfi canlanmıştı. Zamanla odanın içi harfler ve rakamlarla dolar. Kipriyano korkar ve arkasına bile bakmadan kaçarak evine gelir. Çok yorulur, serinlemek için bir bardak su içer. Fakat baktığı su olmaktan çıkar, iki gazdan oluşan içinde binlerce organizmanın yüzdüğü garip bir şeye dönüşür. Pencereden dışarıya bakar. Ay ışığı bahçeyi aydınlatır. Yaprakların hışırtısı gelir kulağına, sonra karıncaların seslerini duymaya başlar. Sesler çoğalır, birbirine karışır. Gece boyunca uyuyamaz. Sahip olduğu bu yeteneğin hayatını ne kadar değiştirdiğinin henüz farkına varabilmiş değildir. Sabah olunca sevdiği kadının yanına

¹⁴³ Odoyevski, a.g.e., s.124.

¹⁴⁴ Odoyevski, a.g.e., s.125.

gider. Ona yeteneklerini anlatmak için sabırsızlanmaktadır. Sevgilisi onu gülümseyerek karşılar. Kipriyano, sevdiğinin ellerini tutup gözlerine baktığı an her şey garipleşmeye başlar. Kipriyano Şarlotta'ya baktığında kan dolaşımını, kanın damarlardan geçerek, beynine, saç hücrelerine kadar kat ettiği yolu görür.

Kipriyano, dehşet içinde kaçır sevdiği kadından. Gördüğü her şey ona acı vermeye başlar: Duyma, koklama, tat alma, dokunma duyuları harekete geçer. Normal bir insanın fark edemeyeceği küçücük bir tozu ya da küçücük bir böceği bile algılar. Yaşam onun için çekilmez hale gelir. Ülke ülke dolaşır ancak her şeyi bilme, her şeyi anlama ve her şeyi görme gücü peşini bırakmaz. Bu yeteneğin ne büyük bir belâ olduğunu fark etse de yapacak bir şey yoktur artık. Öykünün sonunda Doğaçlamacı, uzak bir köyde, insanların alay ettiği, tüm dilleri birbirine karıştırarak şiir okuyan, bu nedenle de insanların soytarı olarak nitelendirdiği biri haline gelir. Anlatıcıya hiç kimsenin onu anlamadığından yakınır. Segeliel'in Doğaçlamacıya yeteneğini verirken söylediği; *“masaya ve sıraya, bıçakla ve kalemle”* ¹⁴⁵ sözleri gerçekleşir, zavallı Kipriyano kendine hâkim olamadan sürekli şiir yazan, kâğıtlar bittiğinde ise masaları kazıyan bu yüzden de dayak yiyen biri olur.

Fantastik ve grotesk öğeleri bu öyküde bir arada kullanan Odoyevski, sanatçı olabilmek için yetenekle birlikte, alınan eğitimin iyi mayalanması gerektiğini vurgular. Kipriyano, yeteneğinin, ulaşmayı düşlediği dünyadan kendini iyice uzaklaştırdığını görür. Her şeyi bilme, her şeyi görme ve her şeyi anlama özelliklerinin mutluluk getirmeyeceğini ve zorlamayla gerçek bir sanatçı olunamayacağını iyi bilir Odoyevski. Dr. Segeliel'in verdiği “sorunsuz şiir yazabilme” yeteneği bile sanatçı ruhu olmayan Kipriyano'nun kullanamadığı bir yetenektir.

Odoyevski, “Opere Del Cavaliere Giambattista Piranesi” adlı öyküsünde de sanatçı olmayı başaramayan bir kahraman yaratır. Öykünün fantastik kahramanı

¹⁴⁵ Odoyevski, a.g.e., s.125.

Giambattista Piranesi, Rönesans dönemi mimarlarından. Ancak akıl dışı projeler çizer, çizdiği bu projelerden hiçbirini hayata geçiremez ve bu projelere hayat veremediği için de ölemez.

“Opere Del Cavaliere Giambattista Piranesi” nin anlatıcısı aynı zamanda öykü kahramanlarından biridir de. Anlatıcı, öyküde *“Sahafın bir köşesinde başka bir kitaba uzanan eski Fransız kaftanlı, peruklu şahıs”*¹⁴⁶ diye tanımladığı Giambattista Piranesi’yi fark eder. Bu sırada gözü *“Giambattista Piranesi’nin Eserleri”* adlı oldukça eski bir kitaba takılır. Bir cildini alır ve incelemeye başlar. Kitaptaki projeler o kadar akıl dışı özelliktedir ki anlatıcının ilgisini çeker ve az önce gördüğü garip kişiyi unuttur. Bu akıl dışı projeler; dağların zirvelerine yerleştirilen devasa kayalar, havuzlara dönüştürülen nehirler, içi her çeşit idam ve işkence âletleriyle dolu, sonu olmayan kemerler, dipsiz mağaralar, kaleler, duvar yosunlarına bulanmış zincirlerin olduğu caniyane hapisane çizimleridir. Anlatıcı, gördüğü bu çizimlerden dehşete kapılarak kitabı kapatır. O anda kendine dikkatle bakan “orijinal” olarak tanımladığı mimarla göz göze gelir. Konuşmaya başladıklarında anlatıcı, kitaptaki akıl dışı çizimleri onunla da paylaşmak ister. Giambattista Piranesi çizimleri gördüğü an irkilir. Kendi kitabını işe yaramaz ve korkunç olarak nitelendiren Giambattista Piranesi, anlatıcıdan kitabı kapatmasını ister. Giambattista Piranesi’nin kendi çizimlerine böyle bir tepki vermesi, çizimleri yaptığı sırada kendinde olmadığını göstermektedir. Öykü boyunca anlatılanlardan bu kahramanın deli olduğu çıkarımını kolayca yapabiliriz. Öykünün devamında Mimar Giambattista Piranesi, anlatıcıya başından geçenleri anlatmaya başlar:

“Yetenekli bir insan olarak doğdum... Ben sıra dışı bir dehayla doğdum. Mimariye olan tutkum küçük yaşlarda başladı. Yaşlı öğretmenlerimiz bize Michelangelo’nun Roma’daki Aziz Petro kilisesini gösterdiler. Michelangelo çizimlerime hayran kaldı. Yirmi yaşına geldiğimde üstat beni bıraktı. Bana: “Eğer

¹⁴⁶ Odojevski, a.g.e., s.69.

benimle daha fazla kalırsan, sadece benim taklitçim olursun. Git, kendi yolunu çiz, adını ebedileştir,” dedi. Boyun eğdim. İşte o anda talihsizliğim başladı. Yeterli param yoktu, herhangi bir yerde de çalışmadım. Projelerimi Roma imparatoruna, Fransa kralına, Papaya ve Kardinale sundum. Hepsi beni dinledi, hepsi bana hayran kaldı ama projelerimi onaylamadılar.”¹⁴⁷

Giambattista Piranesi’nin sözleri, onun bir sanatçı olduğunu kanıtlamaktadır. Çizimleri iyi olmasa da imparator ve Papa gibi dönemin önemli insanlarını etkileyecek niteliktedir. Ancak insanlar, düşüncelerini akıl dışı bulduklarından ve hayata geçirilmeleri toplum için herhangi bir yarar sağlamayacağından projelerin yapımını onaylamazlar. Giambattista Piranesi, para bulabilmek için yıllarca ülke ülke dolaşır, ama bir sonuç alamaz. Ölüm döşeğinde, her şeyin bittiğini düşünüp ölmeyi beklerken tüm çizimleri canlanıp mimarın etrafında dolaşıp mimarın ölmesine izin vermezler.

Giambattista Piranesi her sanatçı gibi çizimlerini hayata geçirmek için çizer, onlara birer ruh kazandırır, onları canlı birer varlık olarak görür.

Anlatıcı, Giambattista Piranesi’den etkilenir ve ona acır. Ona yardım etmek ister ve cebindeki tüm parayı çıkarıp verir. Giambattista Piranesi, sevinçle parayı alır ve çalışmalara başlamak için aceleyle oradan uzaklaşır.

Tanıdığı andan itibaren Giambattista Piranesi’ye “tuhaf”, “yabancı”, “orijinal” gibi tanımlamalar yapan anlatıcı, mimarın hayat hikâyesini dinleyip, sanatına tutkuyla bağlı olduğunu anlayınca öykünün sonunda acıma duygusuyla, onu “ihtiyar” olarak adlandırır.

¹⁴⁷ Odojevski, a.g.e., s.71.

Odoyevski, ev cini, peri gibi Rus kültürüne ait motiflerin yanı sıra hayalet, Şeytan gibi edebiyatta sık karşılaşılan motifleri de etkileyici bir dille anlatmış, yazarlığına bizi bir kez daha hayran bırakmıőtır.

4.BÖLÜM

ÜTOPYA VE ANTİÜTOPYA

4.1 TANIMI

Ütopya; gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce anlamına gelse de aslında var olmayan, tasarlanmış olan ideal toplum ve devlet şekli anlamındadır. Thomas More'un 1516 yılında yazdığı "De Optimo Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia" veya kısaca "Utopia" isimli kitabıyla köken olarak Yunanca "yok/olmayan" anlamındaki ou, "iyi" anlamındaki eu ve "yer" anlamındaki "tapos" sözcükleri birleştirildiğinde "ütopya" kelimesi yani "var olmayan güzel ülke" anlamı ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁸

More'un ütopyası birçok açıdan Platon'un "Devlet" eserine dayanır. Topluma zararlı olanlar örneğin; sefiller ve fakirler toplumdan ayıklanır. Çok az yasa vardır ve avukat yoktur, çok az savaş vardır. Toplum bütün dinlere hoşgörülüdür. Bazı okuyucular bu hayali topluma sıcak bakmazken bazıları millet için gerçekçi bir plân olarak gördü. Bazıları da More'un ütopyasını bir ideal toplum arayışından çok İngiliz toplumu için bir taşlama olarak algıladı.¹⁴⁹

Ütopyanın belli başlı örnekleri arasında; Platon'un "Devlet", Campanella'nın "Güneş Ülkesi" (1602), Thomas More'un yukarıda bahsettiğimiz "Ütopia" adlı eserleri sayılabilir. Rus edebiyatında o dönem itibarıyla Çernişevski'nin "Ne Yapmalı?"(1863) adlı ütöfik romanı da önemli bir örnektir.

¹⁴⁸ Yevgeni Zamyatin, **Biz**, Bülent Somay, Sunuş: Zamyatin'in "Biz"i Biz Miyiz? , Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Nisan 1996, s. 10.

¹⁴⁹ Vikipedi, özgür ansiklopedi,
(Erişim): <http://tr.wikipedia.org>, 13 Mart 2008

Antiütopya ise, ütopyaların mükemmel devlet anlayışına karşı olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür eserlerde ortak nokta yok oluşun anlatılmasıdır. Örneğin Y. Zamyatin'in "Biz" (1920) adlı romanı 26. yüzyılda yaşamın belli sınırlarla çizildiği baskıcı devlet sistemi ve bireyselliğin yok edilişi anlatır. Ben değil "biz" düşüncesinin hâkim olduğu sistemde herkes eşit haklara sahiptir ancak hiç kimsenin özel hayatı yoktur. Binaların tamamı camdan yapılmıştır. Bu sayede herkes herkesi kolaylıkla görebilmektedir. Bireyin doğal olarak bireyselliğin yok edildiği eserde özgürlükler de yok edilmiştir. Odoyevski'nin "İsimsiz Şehir" ve "Son İntihar" adlı antiütopya eserlerinde kıyamet senaryosuyla dünya yok olur.

4.2 V.F.ODOYEVSKİ'NİN ÖYKÜLERİNDE ÜTOPYA VE ANTIÜTOPYA

Bu bölümde yazarın ütopya ve antiütopya tarzında yazdığı "*Yerkürenin İki Günlük Yaşamı*" "*Son İntihar*" 1844) ve "*İsimsiz Şehir*" adlı üç öyküsünü inceleyip Odoyevski'nin bu konudaki düşüncelerini açıklamaya çalışacağız.

İnceleyeceğimiz ilk öykü "*Yerkürenin İki Günlük Yaşamı*" ilk kez 1828 yılında "Moskovskiy Vestnik" dergisinde "*Kallilor*" imzasıyla yayımlanmıştır. Öykünün yazılma nedeni, Avrupa'da özellikle Alman gazetelerinde; "Zavallı Gezegenimize Çarpacak" manşetleriyle, Halley Kuyruklu Yıldızı'nın 1832'de dünyaya çarpacağı söylentisidir. Rus gazeteleri de bu iddiaları; "yalancı Alman gök bilimcileri" diyerek yanıtlamışlardır.

Halley Kuyruklu Yıldızı dönem edebiyatı için popüler bir tema olmuş, adına bir almanak bile düzenlenmiştir. V.F.Odoyevski, "4338 Yılı" adlı bitmemiş ütopyik eserinde de bu konuyu işlemiştir.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Odoyevski, a.g.e., s. 102.

Odoyevski, “Yerkürenin İki Günlük Yaşamı” öyküsünde de Rus sosyetesini hicveder. “Dünyaya bir yıldız çarpacak ve dünyayı yok edecek olsa acaba insanlar nasıl davranırlar?” sorusunun cevabını verir.

Öykü kont V’nin evindeki baloyla başlar. Vakit gece yarısını geçmiştir ve Kont V’nin konukları sıkılmaya başlamışlardır. Kont V. düzenlediği balonun canlanması için çabalarken tesadüfen pencereden bakar ve o günlerde dillerde dolaşan kuyruklu yıldızı fark eder. Dünyanın yok olması kadar korkutucu bir gerçeği yadsıyan ev sahibi, bu durumu yani kuyruklu yıldızın yaklaşmasını, düzenlediği baloyu hareketlendirip insanları diriltecek yeni bir eğlence kaynağı olarak değerlendirir. Öykünün devamında ev sahibinin isteği gerçekleşir ve sohbet hararetlenir. Konuklar kuyruklu yıldızın çarpması durumunda nelerle karşılaşacaklarını konuşmaya başlarlar. Konuklar arasında şu tarz diyaloglar geçer:

“Kontun yardımıyla kuyruklu yıldız yerinden ayrılarak, konuk odasının ortasına süzüldü.(...) Konukların kimi kuyruklu yıldız haylazlık yapar diye korktu, kimi de güldü. Konuklardan biri: —Gülünüz, — dedi. — Bir astronom, kuyruklu yıldızın dünyanın çok yakınından geçeceğini belki de dünyaya çarpabileceğini söylüyor. Tüm bunlar uydurma ya da şaka olamaz.

— Ah, ne korkunç! — Diye bağırdı bayanlar. —Söyleyin ne zaman olacak, ne zaman kuyruklu yıldız dünyaya çarpacak? Dünya aşağıya mı düşecek? – diye birçok ses duyuldu.

—Dünya tuz buz olacak. – dedi gök bilimcilerden biri.

—Ah, Tanrım! — dedi yaşı geçkin bir kız.

—Buna sevinin, — dedi gök bilimci, — bazı bilim adamları dünyanın her yüz elli yılda bir güneşe yaklaştığına inanıyorlar. Zamanı geldiğinde dünya güneşten kavrulacak.

—Ah, susun, susun, — diye bağırdı bayanlar. Ne kadar korkunç!”¹⁵¹

¹⁵¹ Odoyevski, a.g.e., s.94.

Ev sahibinin istediği olur ve konukları gök bilimcinin etrafına toplanarak hararetili bir şekilde tartışmaya başlarlar. Bu sayede ev sahibi balonun canlanmasını sağlar. Ev sahibinin önerisi üzerine konuklar, kuyruklu yıldızın dünyaya çarpmasıyla ilgili düşüncelerini kâğıtlara yazarlar. Yazma işi bittiğinde, kâğıtlar tek tek okunur ve dünyanın kaderiyle ilgili karar verilir: Dünya ölmeye başlamıştır. Bu düşünceye gök bilimciler de katılır. Kuyruklu yıldız, şimdiye kadar görülmemiş bir hızla dünyaya yaklaşmaktadır. İnsanların gelecekle ilgili hayalleri, umutları kaybolur. Tüm kuleler gözlem evi haline getirilir. İnsanlar gece gündüz demeden kuyruklu yıldızı izlemeye başlarlar.

Tüm bu olaylarla zaman akıp gider. Halk sessizce başına gelecekleri beklemektedir. Dünyanın yok olacağına o kadar inanılır ki hapishaneler bile boşaltılır. Öyküde sakin kalmayı başarabilen tek kişi seksen yaşında bir ihtiyardır. Evinde kendine yemek hazırlarken oğlu onu şaşkınlıkla izlemektedir. Yerkürenin başına gelecek bir felâket bekleniyor iken babasının yemek hazırlıyor olmasına anlam veremez. Babası oğluna şöyle bir açıklama yapar:

“— Sana sakin olmanı söylüyorum. Kuyruklu yıldız hiç beklenmedik bir anda ortaya çıktı ve böyle bir duruma geldi. Dünyanın sonu senin düşündüğün gibi olmayacak, çünkü yer küre henüz olgunluğunu tamamlamadı. İçimdeki sese inanıyorum...”

*— Baba! Sen tüm yaşamın boyunca gerçeklerden çok, içindeki sesi dinledin. Artık bundan vazgeçmenin zamanı gelmedi mi?”*¹⁵²

İhtiyarın ağzından yazar kendi düşüncelerini anlatır. Ona göre dünya henüz görevini tamamlamamış, olgunluğa bile erişmemiştir. Bu nedenle kuyruklu yıldızın dünyaya çarpıp onu yok etmesi akıl dışıdır. İhtiyarın düşüncelerinin doğruluğu ertesi

¹⁵² Odojevski, a.g.e., s.95.

gün anlaşılır. Kuyruklu yıldız ufukta kaybolup gider. İnsanlar, eski yaşantılarına kaldıkları yerden devam ederler. Öykünün son bölümünde yazar bilimsel bir gerçeği hatırlatır. Dünya, Güneş'e yaklaşmaya devam etmektedir.

Odoyevski'nin 1844 yılında yazdığı "Son İntihar" adlı antiütopik öyküsünde, birkaç yüzyıl sonraki maddeci dünya yaşamı anlatılır. Tasarlanan dünyada nüfus inanılmayacak şekilde çoğalmış ve neredeyse her yer yaşam alanı haline getirilmiştir. Nüfus arttıkça besin maddelerinin tüketimi hızlanır. Ve insanlar yiyecek odaklı yaşamaya ve insanî değerlerini yitirmeye başlarlar:

*" Baba, oğlunun doğumunu hıçkırıklarla karşılıyor, kızlar anneleri ölüm döşeğindeyken keyifleniyorlardı. Ama bunlardan çok yeni doğan bebeğini öldüren annelere ve eşlerini alkışlayan babalara rastlanıyordu. İntihar edenler kahraman olarak algılanıyordu.(...) Aşk suç olarak kabul ediliyordu."*¹⁵³

İnsanlar kendi yaşamlarını devam ettirebilmek için, en yakınlarının ölümünü bile sevinçle karşılamaya başlamışlardır. Ölen her insan onlar için daha fazla yemek anlamına geldiği için intihar edenlere bile kahraman gözüyle bakılır. Yaşayanlar birbirlerine adeta düşman olurlar:

*" Bir grup insan, genç bir adamı kovalıyor. Genç adam, denize atlayarak intihar edecek birinin hayatını kurtardı. Genç adamı koruyanlara kalabalıktan biri: "Onu neden koruyorsunuz? – dedi. – O bencil biri, sadece kendini düşünüyor!"*¹⁵⁴

Bu alıntıdan anlaşılacağı gibi, insanlar tüm insanî değerlerini yitirirler ve intiharı engelleyen birine de saldıracak hale gelirler. Bir insanın yaşamasına yardımcı olmak en büyük erdemlerden biriyken, anlatılan dünyada en büyük suçlardan biri

¹⁵³ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 93.

¹⁵⁴ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 94.

haline gelir. Nüfus artışını engellemek için evlilik bile yasaklanır. Öykü, tüm yaşamın yok olmasıyla sona erer:

“ Bir anda alev parladı; parçalanan yerküre güneş sistemini sarstı. Alplerden ve Şimborazo Dağı’ndan kopan kütleler havada uçuştı. Pek çok inleme duyuldu... Yeniden duyuldu... Küller yere indi... Ve her şey sessizleşti...” ¹⁵⁵

Odoyevski, bu antiütopik öyküsünü İngiliz nüfus bilimci ve ekonomi politik kuramcısı Thomas Robert Malthus’un, 1789’da “*Nüfus Artışı Hakkında Araştırma*” adlı eserine tepki olarak yazmıştır. Büyük tartışmalara neden olan bu çalışmaya göre uygun şartlarda herhangi bir popülasyon, besin maddelerinin artışından daha hızlı bir oranda artar ve böylece zamanla kişi başına düşen besin miktarı azalır.

Thomas Robert Malthus’un bu fikrinin temeli şudur: Uygun şartlarda herhangi bir kısıtlayıcı faktör (salgın vb.) yoksa popülasyon geometrik dizi biçiminde artar (2, 4, 8, 16, 32, 64, ...), oysa besin maddeleri aritmetik dizi biçiminde artar. (1, 2, 3, 4, 5, 6, ...). Doğada aradaki bu fark, popülasyonda bazı bireylerin ölümlerine neden olur ve bir denge sağlanır. Bu düşünceleri nedeniyle Malthus geç evlenmek, az sayıda çocuk sahibi olmak vb. hareketlerin teşvik edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Yine Malthus’a göre toplumsal sefaletin en büyük nedeni alt sınıflardı ve bu yüzden bu tür bir nüfus plânlaması üst sınıflardan ziyade alt sınıflara uygulanmalıydı. Liberal bir anlayışın hâkim olması gerekliliğini savunurken, fakir halk kesimlerine yapılan (özellikle kamusal) yardım programlarına karşı çıkmıştır. Her türlü toplumsal müdahaleye ve yardıma muhalif olmuştur.” ¹⁵⁶

Odoyevski, Thomas Robert Malthus’un bu düşüncesine “Son İntihar” öyküsüyle cevap verir. Söz konusu öyküsünde T. R. Malthus’un düşüncesi

¹⁵⁵ Odoyevski, *Posledneye samoubiystvo*,
(Erişim):<http://az.lib.ru> 18.07.2007

¹⁵⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Robert_Malthus 13.03.2008

uygulamaya geçirildiğinde nasıl bir yaşamın olacağını ve bu yaşamın nasıl sona ereceğini anlatır.

Odoyevski'nin *"İsimsiz Şehir"* adlı öyküsü ise 1839 yılında yazılır ve aynı yıl *Sovremennik* dergisinde yayımlanır. Bu öyküsünde yazar, J. Bentham'ın**** "fayda" öğretisine karşı düşüncelerini açıklar.

Öyküde iki arkadaş yolculuk yaparken geçtikleri yolun kenarında kayalıklarda siyah pelerinli bir adam fark ederler. Arabacı, bu adamın sadece yiyecek ve su almak için yerinden kalktığını anlatır. Siyah pelerinli adam, bu iki arkadaşın ilgisini çeker ve onunla konuşmak için yanına giderler. Siyah pelerinli adamın o kadar hüznünlü bir hali vardır ki içlerinden biri dayanamayıp ona hüznünün nedenini sorar:

"–Siz, kalbinizdeki çok değerli birini mi kaybettiniz?

Yabancı onun yüzüne baktı, gözlerinde şaşkın bir ifade belirdi.

– Evet, beyim. – diye cevapladı. – Hayatımdaki en değerli şeyi, vatanımı kaybettim.

– Vatan mı?

*– Evet vatan! Enkazı görüyorsunuz. Burada, tam bu yerde bir zamanlar ihtiraslar dalgalandı, düşünceler tutuştu. Parlak görkemli saraylar gökyüzüne uzandı. Sanatın gücü doğayı şaşkınlığa düşürdü. Ondan geriye sadece bu taşlar ve otlar kaldı. Zavallı vatanım! Çöküşünü önceden gördüm. Yollarında inleyerek bağırdım ama sen benim inlemelerimi duymadın."*¹⁵⁷

İki arkadaş, haritalarda bile bulunmayan isimsiz şehrin hikâyesini dinlemeye başlarlar:

**** J.Bentham (1718–1832) Yararcılık öğretisi ve "Daha çok sayıda insana en yüksek düzeyde mutluluk" ilkesiyle tanınan İngiliz hukuk, ahlâk, siyaset ve toplum felsefecisi. Ayrıntılı bilgi için bkz: Felsefe ekibi, 18.yy filozofları, Jeremy Bentham

¹⁵⁷ Odoyevski, *Povesti i Rasskazi*, Hudojestvennaya Literatura", Moskva , 1988, s. 96.

“ Son yüzyıllar boyunca Avrupa’yı sarsan sayısız devrimin ortasında, kimse bu sarp kayalıklara yerleşen küçük koloniye dikkat etmedi. Bu koloni de filizlendi gelişti ve... Tarihçiler tarafından fark edilmeden yok oldu.”¹⁵⁸

Siyah pelerinli adamın anlattığı bu ülkenin kurucusu Bentham’dır. Bentham, on sekizinci yüzyılda insanların akıllarında olan yeni bir toplumsal düzen kurma arzusuna orijinal fikirleriyle cevap verir ve zekâsıyla insanları etkiler. İnsanlar Bentham’ın etrafında toplanarak “toplum refahı için ne yapılabilir?” sorusuna cevap ararlar. Sonunda “fayda” düşüncesinde birleşirler. Onlara göre faydasız olan her şey zararlıdır. Genel geçer tek yasaları fayda düşüncesi olur ve karşılaştıkları her durumda “Bunun faydası var mı?” sorusunu sorarak, bu soruya aldıkları cevaba göre yaşamlarını sürdürürler. Bu sayede toplumları huzur ülkesi olacaktır. İlk başlarda hedeflerine ulaşırlar. Koloniyi kuran ilk insanlar iyi eğitilmiş, sanata sevgiyle bağlı, zarif zevkleri olan insanlardır. Bu insanlar toprağı işleyerek verimli hale getirirler. Hayatı kolaylaştırmak için büyük binalar, fabrikalar, kütüphaneler kurarlar. İnsanlar “fayda” düşüncesine yürekten inandıkları için hep birlikte çalışarak çok kısa sürede toplumlarını geliştirirler. Önderleri Bentham’ın en yakın arkadaşıdır ve nerede bir güçsüzlük fark etse, insanlara “fayda” kelimesini hatırlatarak sorunu çözer. Böylece kurdukları ülke uzun yıllar refah ve mutluluk içinde yaşar. Huzurlarının mimarı olan Bentham’a duydukları minnettarlığı göstermek için ise meydana Bentham’ın devasa bir heykelini dikip kürsüsüne altın harflerle “fayda” yazarlar.

Koloninin inanca alışık ilk sakinleri, ibadet için bir tapınak yapılmasını isterler. Her öneriye “bu faydalı mı?” sorusuyla yaklaşıldığı için ilk önce tapınağın herhangi bir faydasının olup olmayacağı sorulur:

“ Birçoğu, tapınağın fabrika gibi üretken bir şey olmayacağını ve bu nedenle de önemli bir faydasının olamayacağını iddia etti. Fakat önderler bu duruma itiraz

¹⁵⁸ Odojevski, a.g.e., s. 97.

*ederek, tapındaki vaizin, insanlara sürekli olarak “fayda”nın insanlık için tek yasa ve ahlâkî temel olduğunu hatırlatabileceği düşüncesiyle diğerlerine karşı çıktılar. Aralarında anlaştılar ve böylece tapınak kuruldu.”*¹⁵⁹

Bu alıntıdan da anlaşıldığı gibi, insanlar her yeni düşünceyi faydalı olup olmadığına göre değerlendirmektedirler. Böylece “fayda” insanların temel düşüncesi olur. Bu düşünceye göre kısacık bir zaman dilimini bile boşa harcamadan, âdeta birer makine gibi çalışırlar. Akıllarındaki tek düşünce; “Ne yaparsak fayda sağlanabiliriz?” düşüncesidir. Bu amaçla yaptıkları işlerden daha çok “fayda” sağlamak için o konuda yazılmış kitapları okumaya başlarlar. Örneğin ekinlerle ilgili kitaplar, tarlalardan daha çok verim almak için kullanılır. Genç kızlar aralarında anlaşarak iplik fabrikası üzerine kitaplar okurlar. Toplumun her kurumunda olduğu gibi aile kurumunda da temel düşünce “fayda”dır. Bu duruma göre aile içinde gereksiz konuşmalar, tartışmalar ve dargınlıklar yoktur.

Yaşamları böyle akıp giderken sanatçılar tiyatro kurulmasını isterler. Bir zamanlar tapınağın kurulmasına karşı olanlar bu kez de tiyatronun kurulmasına karşı çıkarlar ve tiyatro düşüncesinin tamamen “faydasız” olduğunu savunurlar. Tartışmanın sonunda şöyle bir karara varılır:

*“Tiyatroda “fayda”nın, tüm erdemlerin kaynağı olduğu ve faydasızlığın, insanlığın felâketine yol açan en büyük suç olarak gösterildiğini ispatlayan oyunlar sahnelenmesi halinde tiyatronun kurulabileceği fikrinde anlaşma sağlandı. Böylece, bu şartlara uygun olarak tiyatro kuruldu.”*¹⁶⁰

Odoyevski insanların dini inanca ve sanata fayda amacıyla yaklaşmalarına tepki gösterir. Ona göre bu iki düşünce, insanların manevî dünyalarını koruyan ve geliştiren vazgeçilmez birer unsurdur. Odoyevski, “fayda”nın sadece maddî ölçülerle

¹⁵⁹ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 99.

¹⁶⁰ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 100.

sınırlandırılmasına karşı çıkmaktadır. Bu nedenle öyküsünde insanları duyguları olmayan birer makine gibi gösterir. Böyle bir düzende sürdürülen yaşam da elbette uzun süreli olmayacaktır. Öykünün ilerleyen bölümlerinde kolonilerine yakın bir yerde başka bir koloni kurulur. Bu kolonide insanlar herhangi bir sisteme bağlı olmadan tarımla uğraşarak hayatlarını sürdürürler. Bentham'ın kolonisi bu yeni koloniyi sömürge olarak adlandırır ve sömürgeyle ticarî ilişkiler kurulur:

“ Sömürge olarak adlandırdığımız bu koloni bize çok rahat bir yer gibi görünüyordu. “Fayda” sözcüğünü koruyarak, bu koloniyle ticarî ilişkilere girildi. Komşularımıza hiç acımıyorduk. Onlara gerekli olan eşyaların taşımalarını geciktiriyor, sonra da ateş pahasına satıyorduk. Komşularımızı diğer kolonilerle küstürmüştük. Bazı durumlarda da bize daha “faydalı” olur diye düşündüğümüzden onlara para yardımıyla bulunduk ve onları borsa oyunlarına sürükledik, hünerlerimiz sayesinde de sürekli biz kazandık. Bizim koloninin zenginleri daha da zengin oldular. Bizim yüzümüzden komşu koloni yıkıldığında, başkanımız seçilmiş insanlarımızı topladı ve onlarla şu soruyu tartıştı: Bu koloninin topraklarını almak bizim için faydalı mı? Herkes faydalı olduğunda anlaştı. Şimdi de başka bir soru ortaya çıkmıştı: topraklar nasıl alınacaktı? Güç kullanarak mı yoksa parayla satın alınarak mı?”¹⁶¹

Başka bir koloniyi kendi çıkarları için yok eden insanlar kendi sonlarını da hazırladıklarının farkında değillerdir. Kendi kolonilerindeki zenginlerin daha da zengin olmaları, toplumda farklı sınıfların ortaya çıktığının bir göstergesidir. Bu durum da toplumun tek yasası “fayda”nın toplumsal anlamından uzaklaşıp bireyselleştiği anlaşılmaktadır. Bu hale gelen bir topluluk da yok olmaya mahkûmdur.

Öykünün daha sonraki bölümünde insanların bencilliklerinin neticesinde geleceğe yönelik düşüncelerin yok olması anlatılır. İnsanlar artık bugünle sınırlı yaşamaya başlarlar.

¹⁶¹ Odoevski, a.g.e., s. 100–101.

“Tüm duygular, düşünceler, istekler şu anla sınırlanmıştı. Aile babaları evlerine hüzün ve sıkıntı içinde dönüyorlardı. Ne eşlerine şefkat gösteriyorlar ne de çocuklarının gelişimleriyle ilgileniyorlardı. Herkes haklı ya da haksız kazanç elde etmeyi gerekli görüyordu. Anne, çocuğunun beşiği başında ninni söylemez oldu. Doğal poetik şiirler “fayda”nın çıkarıcı hesaplarıyla katledildi. Bu durum insanların tüm duygularının ölmesine neden oldu. Kitaplar, bilgiler ve ahlâk yasaları gereksiz olarak algılandı. Eski zamandan tek bir sözcük kaldı: “Fayda”.”¹⁶²

Sınıflar arasındaki farkın artmasıyla ve ekonominin çöküşüyle yaratılan dünya, doğal afetlerin de yaşanmaya başlamasıyla hızla yok olur. Öykünün bu bölümü “Son İntihar” öyküsünü hatırlatır:

“Fırtınalar başladı. Açlık inanılmaz boyutlardaydı. İnsan doğaya boyun eğdi. Hile, sahtekârlık, kastî iflâslar, bedeni arzuları karşılama isteği açıkça yapılır oldu. Dine de tamamen yabancı bir şeymiş gibi bakılmaya başlandı. Akıl, hile yapmak için kullanılan bir araç haline geldi. Şiir, gelir gider bilânçosu için kullanılır oldu. Müzik, artık makinelerin çıkardığı seslerden ibaretti.(...) Ruhun gizemli kaynağı kurudu.”¹⁶³

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi dünyanın sonu gelmiştir. Kendini son peygamber olarak tanıtan dağınık saçlı biri çıkagelir. Başına küller serper ve “felâket” diye bağırarak insanlara şöyle seslenir:

“Vay sizin halinize! Ülke namussuzluk içinde, peygamberlerinizin kemiklerini sızlattınız.(...) Kendinizi mermer saraylarınızdan, görkemli kıyafetlerinizden, altın yığınlarınızdan, ikiyüzlülük ve hainliğinizden kurtarmayı istemiyor musunuz? Ruhunuzu bozdunuz, yüreğinizi satışa çıkardınız, tüm yüce ve kutsal değerleri unuttunuz. Kelimelerin anlamlarını karıştırdınız. Saraylarınız çöküyor, giysileriniz

¹⁶² Odoyevski, a.g.e., s. 103- 104.

¹⁶³ Odoyevski, a.g.e., s. 105-106.

*yırtılıyor. Adınız unutulacak. Ben sizin son peygamberinizim, size sesleniyorum: Satın almayı ve altını bırakın, yalanı ve namussuzluğu terk edin, aklın ve kalbin duygularını diriltin! Fakat sizin katılmış kalplerinizin seslerini duyuyorum. Sözlerimi boşuna dinliyorsunuz; sizi lânetliyorum!”*¹⁶⁴

Kendini son peygamber olarak tanıtan bu kişi sözlerinin sonunda yere kapanır. Polis meraklı kalabalığı dağıtarak bu kişiyi tımarhaneye kapatır. Birkaç gün sonra fırtına çıkar. Gökyüzü yanıyormuşçasına kıpkırmızıdır. Ardı arkası kesilmeyen gök gürültüleri başlar. Düşen yıldırımlarla her yer taş yığınınına dönüşür.

Odoyevski, iki öyküsünde de yaratılan dünyanın kıyamet tablosuyla yok oluşunu anlatır. Sahip olunan değerler yitirilirse bu sonun kaçınılmaz olduğunu vurgular.

Sonuç itibarıyla Odoyevski'nin öykülerinde dönemin sosyete yaşamı, bürokrasi sistemi, eğitim anlayışı ve yazarın topluma yönelik eleştirileri vurgulanmaktadır. ” *Ayaz Dede*” , *“Enfiye Kutusu Üzerindeki Şehir”* , *“İgoşa”* adlı çocuk öykülerinde yazarın öğretmen kimliğini, *“Agion Oros Dağı Sakini”* adlı öyküde bencilliği eleştiren ve insanlara faydalı olmanın erdemini anlatan Odoyevski'nin halkçılık özelliği ön plandadır. *“Doğaçlamacı”*, *“Opere Del Cavaliere Giambattista Paranesi”* adlı öykülerinde yazarın, “gerçek sanatçı kimdir?” sorusuna verdiği cevap ön plâna çıkartılmıştır. Son kısımda ise *“Yerkürenin İki Günlük Yaşamı”*, *“Son İntihar”* ve *“İsimsiz Şehir”* adlı öykülerinde ise Odoyevski'nin ütopya ve antiütopya anlayışı ele alınmıştır.

¹⁶⁴ Odoyevski, **a.g.e.**, s. 106.

5. BÖLÜM

ÜSLÛP VE ANLATIM TEKNİĞİ

Tezimizin bu bölümünde Odoyevski'nin öykülerindeki üslûp özellikleri ve anlatım tekniğinden söz edeceğiz.

Odoyevski'nin Blagorodniy Pansiyon'da aldığı köklü eğitim, üslûbunun ve anlatım tarzının gelişmesinde son derece etkili olmuştur. Bunun yanı sıra halk kültürüne önem vermesi yazdığı eserlerde halkın kullandığı ifadelerle yer vermesinden de anlaşılmakta ve eserlerini zenginleştirmektedir.

“Rus edebiyatının büyüklüğünün en büyük sebebi, Rus dilidir. Zengin kelime hazinesi ve değişik, çeşitli üslûplara yatkın bir yapısı vardır Rusçanın...” 165

Rus dilinin zenginliğini eserlerinde oldukça başarılı bir şekilde kullanan Odoyevski, bu sayede eserlerinin etkileyiciliğini de arttırmaktadır. Sakulin, Odoyevski'nin fantastik anlayışıyla ilgili şunları söylemektedir: Odoyevski'nin fantastik anlayışını dört bölüme ayırabiliriz: İlk grupta, hayal gücünün etkisiyle oluşturulan dışsal özelliklerin vurgulandığı fantastik; ikinci grupta masalımsı fantastik; üçüncü

165 Richard Alcock, “**Kısa Dünya Edebiyatı**”, çev. Ülkü Tamer, Server Tanilli, Uygarlık Tarihi, Çağdaş Yayınları, 9. Basım, Mayıs 1996, İstanbul, s. 202.

grupta, ütopya tarzında yazdığı eserlerde görülen mantıksal fantastik; son olarak¹⁶⁶ dördüncü grupta ise doğal (psikolojik) fantastik yer alır.¹⁶⁷

Sakulin'in belirlediği bu dört grupta Odoyevski öykülerini uygun üslûp ve anlatım teknikleriyle okuyucuya sunmuştur.

İlk bölümde yazarın üslûbunu oluşturan kelimeleri, kelime gruplarını ve cümle yapısını, ikinci bölümde ise yazarın öykülerinde kullandığı anlatım tekniğini örneklerle göstereceğiz.

5.1 ÜSLÛP

Bu bölümde Odoyevski'nin üslûbunu inceleyeceğiz. Ancak incelemeye geçmeden önce üslûbun tanımını vermek yerinde olacaktır.

Üslûp, anlatımın kazandığı biçimdir. Bir metin; dil, imlâ, noktalama, cümle, konu, zaman, vak'a, mekân... vs. gibi bir dizi birimden oluşur. Bunlar, bir bakıma metnin ham malzemeleridir. Bu malzemelerin, ele alınıp işlenmesi, nihayet işlevsel bir mahiyet kazanması üslûpla mümkün olabilir. Bu bağlamda üslûbu, içeriğin (muhteviyatın) kazandığı "form" olarak görebiliriz. Genelde sanatın, özelde romanın, hikâyenin, hatta şiirin 'nihaî' hedefi olan bu "form", sanatkârın kişisel tasarrufunun,

167 Sakulin, *İz istorii russkogo idealizma, knyaz V.F.Odoyevski*, Tom pervıy. çast 2, izdaniye M.i S. Sobaşnikovıh, Moskva, 1913, s.290.

beceri ve ustalığının ürünüdür. Dolayısıyla üslûp, sanatkârın edebiyat vadisinde kendine özgü, kendisini temsil eden imzasıdır.¹⁶⁸

Odoyevski eserlerinde aristokrat yaşam tarzının ve özel eğitiminin sonucunda, kendi sosyal sınıfına ve eğitim düzeyine ait grubun anlayacağı düzeyde kelimeler kullanır. Örneğin; sosyete yaşamını anlattığı öykülerinde, kahramanları içinde bulundukları sosyal sınıfa uygun olarak konuşmaktadırlar. Ayrıca dönemin kültür seviyesinin bir göstergesi olarak kabul edilen yabancı dilde konuşmaların da olduğu görülmektedir. “Yerkürenin İki Günlük Yaşamı”, “*Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi*”, “*Doğaçlamacı*”, “*Sihirli Küre*”, “*İsimsiz Şehir*”, “*Son İntihar*” gibi öykülerinde, eğitim düzeyi yüksek kesimin anlayabileceği bir üslûp kullanır. Bu öykülerinde kurduğu cümleler uzun ve bileşik yapıdadır. Bu sayede okuyucusunu düşünmeye, eser üzerine yoğunlaşmaya yönlendirir. Odoyevski, yaşadığı dönemde batıdaki gelişmeleri de takip eder ve “*İsimsiz Şehir*”de, Bentham’ın, “*Son İntihar*” da Malthus’un toplumla ilgili düşüncelerine öykülerinde yer verir. Yazar, Bentham’ın ortaya çıkışını anlatmaya başlamadan önce, onu var eden koşulları açıklar. Bentham’ın bu düşüncelerini açıklarken aynı zamanda sorgulayarak okuyucusunu daha önce de belirttiğimiz gibi düşünmeye yönlendirir:

“ Uzun uzun zaman önce, 18. yüzyılda, bütün akıllarda toplumsal bir düzen kurma teorilerine dair heyecanlar vardı. Her yerde; sokaklarda, üniversite münazaralarında, etkileyici yatak odalarında, eski yazarların yorumlarında, savaş meydanlarında bile ülkenin gerilemesinin nedenleri ve nasıl refaha kavuşulacağına dair tartışmalar yapılıyordu.

¹⁶⁸ Mehmet Tekin, “**Roman Sanatı (Romanın Unsurları)**”, Ötüken Neşriyat A.Ş., 3. Basım 2003, İstanbul, s. 166.

O zamanlar, Avrupa'da genç bir adam orijinal aydın fikirlere sahipti. Biz onun etrafında toplanıyorduk ve o da binlerce teori ve düşünce hakkında bizimle konuşuyordu. Bu konuşmaların tamamı tek bir amaç olan toplum refahı içindi ve hepsi birbirine zıt fikirlerdi. Bakalım bu düşüncelere ortak bir şey var mı? İnsan hakları ve görevleri hakkında konuşuyorlar. Fakat insanı kendi hak sınırlarını geçmeye ne zorlayabilir? Veya kutsal bir şeyi korur gibi kendi görevini korumaya kişiyi ne mecbur kılabilir? Tek bir şey, insanın kendi yararı!“

"Давно, давно - в XVIII столетии - все умы были взволнованы теориями общественного устройства; везде спорили о причинах упадка и благоденствия государств: и на площади, и на университетских диспутах, и в спальне красавиц, и в комментариях к древним писателям, и на поле битвы.

Тогда одни молодой человек в Европе был озарен новою, оригинальною мыслию. Нас окружают, говорил он, тысячи мнений, тысячи теорий; все они имеют одну цель - благоденствие общества, и все противоречат друг другу. Посмотрим, нет ли чего-нибудь общего всем этим мнениям? Говорят о правах человека, о должностях: но что может заставить человека не переступить границ своего права? что может заставить человека свято хранить свою должность? одно - собственная его польза! 169”(s. 97.)

Bu alıntılarda, yazarın seçtiği kelimeler ve kurduğu uzun cümleler yüksek üslûb düzeyine aittir. Anlatımda kullandığı betimlemeler de oldukça etkilidir. Fiziksel tasvirleri ruhsal tasvirlerle iç içe sunması, yazarın anlatımının en büyük özelliklerinden biridir:

169 Odojevski, *Povesti i rasskazi*, Hudojestvennaya literatura, Moskva, 1988, s. 97.

“Orada, sarp kayalıkların tepesinde insana benzer bir şey fark ettik. Bu, derin bir sessizlik içinde, taş yığınlarının arasında siyah uzun elbisesiyle oturan biri görüntüsüydü. Kayalıklara daha da yaklaştıkça, bunun çıplak duvarlardan yukarı tırmanmaya çalışan bir varlık olduğunu görünce şaşırdık.”

“Тогда только мы заметили на вершине почти неприступного утеса нечто, имевшее вид человека. Это привидение, в черной епанче, сидело недвижно между горами камней в глубоком безмолвии. Подойдя ближе к утесу, мы удивились, каким образом это существо могло взобраться на высоту почти по голым отвесным стенам.”

“ Kayalıklar, enkaz şeklini almış taş parçalarıyla kaplanmıştı. Bazı yerlerde, saçaklı bulutları andıran aldatıcı görüntüler vardı, genç ağaçlar kırıkların arkasından farklı istikametlere doğru dağılıyordu, küsküt ağacı çatlaklar arasından kendine yol bularak fışkırmış ve büyüü tamamlamıştı.”

“Утес был усеян обломками камней, имевшими вид развалин. В некоторых местах обманутое воображение видело подобие перистилей; юные деревья, в разных направлениях, выказывались из-за обломков; повлика пробивалась между расселин и довершала очарование.”¹⁷⁰

Odoyevski “İsimsiz şehir” ve Son İntihar” adlı öykülerinde kıyamet tasviri de yapar. Her iki öyküde de kıyamet anı neredeyse birbiriyle aynıdır:

¹⁷⁰ Odoyevski, a. g. e., s. 95.

“ Bir süre sonra şehirde korkunç bir fırtına başladı. Gökyüzü yanıyormuş gibi görünüyor, bulutlardan açık mavi bir yıldırım kopuyor, gök gürültüleri birbiri ardına vuruyor, ağaçlar köklerinden sökülüyordu. Şehirdeki bazı binalar yıldırım düşmesiyle yıkıldı.(...) Açlık herkesin korkulu rüyası haline geldi. Fırtına nehri taşırdı, kalan bir pulluk için kardeş kardeşi katletti ve kanlı elleriyle yiyeceğini sağladı.(...) Depremler insanların sonunu getirdi. Eski zamanlara ait anıları yok etti, küllerini savurdu. Eski anılardan sadece Bentham'ın heykelinin yükseldiği dört köşeli bir taş kaldı. Yaşayanlar karınlarını doyurabilmek için avlanacakları ormanlara gittiler. Birbirinden ayrılmayan aileler yabanîleşti. Sonunda da acı!” 171

Через несколько дней жители нашего города в самом деле были поражены ужасною грозою. Казалось, все небо было в пламени; тучи разрывались светло-синиею молниєю; удары грома следовали один за другим непрерывно; деревья вырывало с корнем; многие здания в нашем городе были разбиты громовыми стрелами...Голод, со всеми его ужасами, бурной рекою разлился по стране нашей. Брат убивал брата остатком плуга и из окровавленных рук вырывал скудную нишу...Землетрясения довершили начатое людьми: они опрокинули все памятники древних времен, засыпали пеплом; время заволочло их травой.

От древних воспоминаний остался лишь один четверугольный камень, на котором некогда возвышалась статуя Бентама. Жители удалились в леса, где ловля зверей представляла им возможность снискивать себе пропитание. Разлученные друг от друга, семейства дичали; с каждым поколением терялась часть воспоминаний о прошедшем. Наконец, горе!” 172

171 Odoyevski, **a. g. e.**, s. 106 – 108.

172 Odoyevski, **Poslednoye samoubiystvo**,
(Erişim):<http://az.lib.ru> 18.07.2007

Yazarın “İsimsiz şehir” adlı öyküde kullandığı kelime grupları ve benzetmeler de onun hem yazarlığının hem de gazeteci kimliğinin etkileyici bir karışımını yansıtır:

эксплуатации (sömürmek, s. 100.) биржевую игру (borsa oyunu, s. 101.),
банкирские операции (banka operasyonu, s. 103), банкирский феодализм (banka
feodalizmi, s. 105), баланс прихода-расходной книги (gelir-gider bilânçosu, s.107.),
новый источник промышленности (yeni sanayi kaynağı, s. 107.)

Odoyevski’nin “*Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü*”, “*Amir*”, “*Yaşayan Ölü*” öykülerinde yazarın diğer öykülerinde de olduğu gibi anlatılan olaya ve olayın geçtiği yere uygun bir üslûp fark edilmektedir. Ayrıca yazar, kahramanlarının konuşma şekillerini de belirterek okuyucu tarafından yarattığı karakterlerin tüm yönleriyle tanınmasını sağlar. Örneğin *Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü*’nde, dönemin devlet memuru tiplmesi olarak çizilen İvan Sevastyaniç’in konuşurken kelimeleri uzatması da vurgulanır. Böylece kahramanın konuşma şekli de okuyucu tarafından algılanır: *Та-ак-с, покойник-та, можно-с, скоро-то.*

Yazar, kahramanlarını da içinde bulundukları sosyal sınıfa ve öykülerin geçtiği yerlere uygun konuşturur. Örneğin “*Geçit Vermeyen Ev*” adlı öykü, Rus halk masallarıyla büyük oranda benzerlik gösterir. Öyküye, masallarda kullanılan kalıp kelime yapısıyla giriş yapılır:

“Uzun yıllar önce, ataların unuttuğu o yıllarda, tan kızılığında manastıra yetişmek için yola düşülürdü.”

“Давным-давно в те годы, которых и деды не запомнят, на заре ранней, утренней шла путем-дорогою калика перехожая” 173

Masallarda anlatımın ilgi çekici bir özelliği de ikilemelerdir. “*Geçit Vermeyen Ev*” öyküsünde, masallara ait bu özellik de kullanılmış ve anlatıma canlılık kazandırılmıştır:

“Yaşlı kadın gidiyor da gidiyor; ayin çanının sesi yaklaşıyor da yaklaşıyor; ama orman daha sıklaşıyor da sıklaşıyor.”

“Старушка идѣт да идѣт; благовест ближе да ближе, а лес всё гуще да гуще.” 174

Odojevski'nin bu öyküsünde halk dilinde kullandığı atasözü, kelime ve kelime gruplarının bazıları ise şunlardır:

калика перехожая (s.67),сроду, Буза, зернь, бабушка, Никола тебе навстречу (s. 68), батюшка, карачун, старушонка, епанча, карачун, старуха (s. 69), всенощная, матушка (s.72),Сколько лет, сколько зим (s.68)

Öykünün ana kahramanı yaşlı kadının, karşılaştığı kişiyle konuşması ise halk diline örnek oluşturmaktadır:

173 Odojevski, *Neoboydionny dom*, imWerden Verlag, München 2005, s. 67.

(Erişim) <http://imwerden.de> 12.02.2008

174 Odojevski, *a.g.e.*, s. 67.

“— Hatırlayamadım, evlâdım, Aziz Nikola çıksın yoluna, zannedersem, ömrümde görmedim seni.”

“— Ah ben, melun, yine yolumu kaybettim. Yine aynı yere geldim.”

—Merhaba ihtiyar, sağ salim görünüyorsun; seni görmeyeli kaç yıl oldu ama senin saçların bile ağarmamış... Bu nasıl olur!

— Hatırlayamadım evlâdım, Aziz Nikola çıksın yoluna; ben seni daha önce hiç görmedim.

—Ah ihtiyar, sanırım hafızan zayıflamaya başlamış. Hatırla, yirmi yıl önceydi, sen yolunu kaybetmiştin. Sana ekmek vermiştim ve yolu göstermiştim. İşte şimdi de sana bakıyorum.

“— Не запомню, родимый, Никола тебе навстречу; а, кажись, я тебя сроду не видывала.”¹⁷⁵

— Ах я, окаянная, опять заблудилась, опять к тому же месту пришла.¹⁷⁶

—А, здорово, старушонка, подобра ли, поздорову поживаешь; сколько лет, сколько зим с тобой не видались, а всё я тебя тотчас узнал, ты ни на волос не переменилась... как была, так и есть!

— Не запомню, родимый, Никола тебе навстречу; а, кажись, я тебя сроду не видывала.

¹⁷⁵ Odoyevski, a.g.e., s. 68.

¹⁷⁶ Odoyevski, a.g.e., s. 68.

—Эх, старушка, ты верно уж из памяти начала выживать; помнишь, лет двадцать тому назад, ты к заутрене шла да заблудилась, а я ещё тебя хлебом кормил да дорогу тебе показывал; я так теперь на тебя смотрю.” 177

Bu alıntılarda öykünün geçtiği yere ve öykü kahramanlarına uygun olarak halk diline özgü konuşma şekli ve cümle yapısı kullanılmaktadır. Yazarın, “Geçit Vermeyen Ev” öyküsünde halk dilini, çocuklar için yazdığı öykülerinde ise çocukların anlayabileceği dili kullanması Odoyevski’nin üslûbu için önemli bir örnektir. “İgoşa”, “Enfiye Kutusundaki Şehircik”, “Moroz İvanoviç” adlı öykülerinde yazar anlaşılır, akıcı ve kısa cümleler kurarak çocukların anlayabileceği bir üslûp kullanır. Örneğin:

Папенька(babacık),крышке-то(çatıcık),деревья-то(ağaçcık), колокольчику(minik çanlar), молоточки(minik çekiçler), (s.4.), мальчик-колокольчик(minik çan), маменька(annecik) (s.5.), домику-то,(evcik) дядьки(dayıcık) (s.6.), Дядьки-молоточки(çekiç dayıcık), халату-то(entarıcık) (s.7.), Перед ними был другой свод, только поменьше; потом третий, ещё меньше; четвёртый, ещё меньше, и так все другие своды, чем дальше, тем меньше(s.5.),(önlerinde daha küçük bir başka kemer duruyordu, sonra daha da küçük bir üçüncüsü. Dördüncüsü daha da küçüktü ve diğer kemerler daha da uzakta ve daha da küçüktüler) Динь, динь, динь, как смешно! Динь, динь, динь, как смешно!(s.6.),(Din, din, din, ne kadar komik! Din, din, din, ne kadar komik!) всё светлее и светлее, всё ниже да ниже, смотрел, смотрел, думал, думал, музыка играет да играет, вот всё тише да тише,(s.4.),(her şey daha netleşiyor da netleşiyor, her şey ufalıyor da ufalıyordu. Baktı, baktı, düşündü, düşündü, müzik

177 Odoyevski, a.g.e., s. 68 – 69.

çalıyor da çalıyordu, işte her şey sessizleşiyor da sessizleşiyordu.) уграй да уграй(s.6.),() oynuyor da oynuyordu) тук да тук(s.7.), (tık tık) Шыры-муры, Зуц, зуц, зуц, (s.7.)(şuri- muri, zits, zits, zits) Рукодельница,(hünerli) Ленивица,(s.9.)(tembel), сколько прилетело да сколько улетело(ne kadar gitmiş o kadar gelmiş), веревка-то, (s.10.),(kovacık),колодце-то(s.11.)(kuuyucuk), Кушаты-то, старичок(s.13.) (ihtiyarcık)Нянюшка,(dadıcık) безрукий, безногий,(kolsuz ayaksız) Игоша, Игоша-то(igoşacık),жалкий(заваллıcık),бабушка,(babacık) маменька(s.2.),(annecik)

“Enfiye Kutusundaki Şehircik” adlı öyküsünde kullanılan, tekerlemeler hem yazarın yaratıcılığının hem de yazarın çocuk ruhundan iyi anladığının güzel birer kanıtını oluşturmaktadır.

Odoyevski’nin öykülerinde anlatılan her öykü etkileyici, bu nedenle de akılda kalıcıdır. Ancak öykü, yazarın “ideal” düşüncesini iletmek, vazifelerin ve ahlâkî değerlerin altını çizmek için kurgulanmıştır. Örneğin çalışkanlığın ana fikir olduğu “Ayaz Dede” adlı öyküde Rukodelnitsa ve Lenivitsa adında iki kardeşin Ayaz Dede ile geçirdikleri üçer gün anlatılır. Yazar, çocuk okuyucularına, kahramanı Ayaz Dede’nin ağzından şu cümleyi aktarır: “Çalışkan olursan senin için çok iyi; tembel olursan senin için çok kötü olur.” Öykünün sonunda çalışkan olan Rukodelnitsa emeğinin ve dürüstlüğünün karşılığında ödüllendirilir; tembel kardeşi Lenivitsa ise cezalandırılır. Öykünün sonuç bölümünde ise yazar çocuklara bir soru sorarak, onları düşünmeye yönlendirir: “Ve siz çocuklar, düşünün, taşının, burada doğru olan hangisi, yanlış olan hangisi; sözlerim, size biraz şaka biraz da nasihat olsun!” Çalışkanlık için diğer örnek “Enfiye Kutusundaki Şehircik” öyküsüdür. Öykü kahramanı Mişa, ders çalışmayı sıkıcı ve mutsuz edici bir vazife olarak algılar. Mişa’nın fantastik kahraman Küçük Çan’a söylediği; “Mutlu bir hayatınız var. Hiçbir şey yapmıyorsunuz. Dersleriniz, öğretmenleriniz yok ve her gün müzik var.” düşüncesine karşılık yazar, Küçük Çan’ı :

“Hayır, Mişa, bizim kötü bir hayatımız var. Doğru derslerimiz yok, ama bunun ne faydası var ki? Derslerden korkmazdık. Yapacak hiçbir işimizin olmaması çok kötü bir durum. Kitaplarımız, resimlerimiz yok. Her gün oyun oynuyoruz Mişa ve bu durum çok sıkıcı”, diye konuşturarak çocuklara ders çalışmanın hem faydalı hem de zevkli olduğunu anlatır.

Öykülerin isimleri de oldukça farklıdır. *“Karma Öyküler”* de incelediğimiz *“Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü”, “Genç Kızların Nevskiy Caddesi’nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü”, “Tahta Misafir Ya da Ayılmış Kukla Ve Efendi Kivakel’in Öyküsü” ; “Geçit Vermeyen Ev”, “Yaşayan Ölü”, “İsimsiz Şehir”, “Son İntihar”, “Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi”* adlı öykülerin isimleri konuyla alâkalı aynı zamanda da ilginçtir. Yazar öykü isimlerini seçerken sıradanlıktan kaçınır ve farklı adlandırmalarla öyküye karşı okuyucuda merak uyandırır. Aynı zamanda öykü kahramanlarının isimleri de yerinde kullanılır ve isimler kahramanların özelliklerini de vurgular. Örneğin, *“Genç Kızların Nevskiy Caddesi’nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü”* de öykü kahramanı genç kız, yazarın yoğun eleştirilerde bulunduğu yanlış eğitim sisteminin tipik bir örneği olarak cahil, duygusuz ve sıradandır. Sahip olduğu tek olumlu özelliği ise güzelliğidir. Bu nedenle yazar kahramanını sadece “Güzel kız” yani “красавица” olarak adlandırarak genç kıza gerçek bir isim vermez. İsimsiz kahramanlara bir başka örnek de *“Geçit Vermeyen Ev”* adlı öyküsündeki “Yaşlı kadın” kahramanıdır. Bu öyküde de yaşlı köylü kadınlarını inançları ve doğallıklarıyla anlatmaktadır Odoyevski. *“Yeryüzünün İki Günlük Yaşamı”* adlı öyküde ise kahraman sadece “Kont V.” diye adlandırılarak, kahramanının dönemin soylu kesiminin tipik bir örneği olduğunu vurgulanmaktadır. “Orlahlı Köylü Kızı” öyküsünde, kötü hayalet olarak çizilen kahraman “siyah” (черный), “zalim” (жестокий) olarak adlandırılır. *“Ayaz Dede”* öyküsünde ise kahramanların isimleri karakterlerini yansıtan özellikler taşır.

19. yüzyıl Rus sosyetesini yabancı dil kullanımını bir kültür göstergesi olarak görüyordu. Bu nedenle Odoevski sosyete yaşamını anlattığı öykülerinde yabancı dilde konuşmalara da yer vermiştir. Bilimsel konularda örneğin "Sihirli Küre" öyküsünde doktor, konuşmalarında Lâtince kelimeler kullanır. Örneğin: *Sapient! Sat... - (Lâtince), vesaniae - hallucinationes - (Lâtince), demonomania - facies hippocratica! (Silfida), Bonati Thesaurus medico-practicus undique collectus Hortus sanitatis, "Jardin de devotion", "Les Fleurs de bien dire, recueillies aux cabinets des plus rares esprits pour exprimer les passions amoureuses de l'un et de l'autre sexe par forme de dictionnaire Virgilius, ex recensione Naugerii"?*

Yazar diğer öykülerinde de yabancı dillerde cümlelere yer verirken yabancı kelime ya da cümlelerden hemen sonra parantez içinde Rusça çevirilerini de verir: : *Fi donc - mauvais genre! (Fransızca), Messieurs et Mesdames! (Fransızca), (Yerkürenin İki Günlük Yaşamı), C'est du George Sand tout pur! (Fransızca) (Orahlı Köylü Kızı), Advis fidel aux veritables Hollandais touchant ce qui s'est passe dans les villages de Bodegrave et Swammerdam (Fransızca), Vues des Cordilleres - Буды Кордильероу (Fransızca), a la Valiere - (Fransızca), en petit comite (Fransızca), Le temps m'a paru trop court dans votre sosiete, messieurs (Fransızca), (Sihirli Küre). di tanti palpiti (İtalyanca), Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi (İtalyanca), Piazza Nova (İtalyanca), (Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi), (İsimsiz Şehir)*

Odoevski, öykülerinin konusuna, öykünün geçtiği yere ve kahramanlarına göre uygun bir üslup kullanarak öykülerinin gerçekçiliğini sağlamıştır.

Yazar eserlerinde anlatıma, konuya uygun kelimeler kullanmış kahramanlarını da bu çerçevede çizerek eserlerini her yönden güçlendirmiştir.

5.2 ANLATIM TEKNİĞİ

Bu bölümde Odoyevski'nin incelediğimiz öykülerinde belirlediğimiz anlatım tekniklerini inceleyeceğiz. Yazarın anlatım tekniğini, anlatım biçimi, anlatım konumu, anlatım tutumu, sunuş biçimi açısından inceleyeceğiz.

Odoyevski'nin incelediğimiz öykülerinde, ben anlatı ve o anlatı şeklini kullandığını tespit ettik. “İgoşa”, “Amir”, “Silfida”, “Sihirli Küre”, “Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi”, “Yaşayan Ölü” adlı öykülerinde ben anlatıyı tercih etmiştir. “(Ben) anlatıcı, anlatı dünyasının içindedir ve bu durum onun için âdeta bir kaderdir.(...) Onun dünyası, anlatı çevresinde kurgulanan dünyadır ve bu dünyada o, hem “anlatan” hem de “anlatılan” figür konumundadır. Okuyucu, onun zihin ve bakış açısının izin verdiği ölçüde olaylara tanık olur; kişi ve nesneleri, yine onun verdiği/verebildiği ipuçlarıyla tanımaya, anlamaya çalışır. Onun göremediğini, bilmediğini okuyucu da bilemez, göremez. Bütün bunlar, (O) anlatıcının olağanüstü donanımına kıyasla, bir zaaf olarak görülebilir.¹⁷⁸ Bu nedenle Odoyevski öykülerinin çoğunda (O) anlatıyı kullanır. Ayrıca yazarın didaktik özelliği dikkate alındığında Odoyevski için en ideal anlatıcı (O) anlatıcıdır. Yazarın (Ben) ve (O) anlatıcısına örnek verelim: “Amir” adlı öyküde anlatıcı konumundaki kişi, mezarı başındaki merhumla ilgili duygu ve düşüncelerini (ben) anlatıyla verir. Öykünün ilerleyen bölümlerinde merhum da anlatıcıyla konuşmaya başlar ve kendi hayat hikâyesini kendi ağzından anlatır. Aşağıdaki alıntı anlatıcının konuşmasına örnek olmaktadır:

“Merhum bende hep kıskançlık duygusu uyandırmıştır; dünyada yarım yüzyıldan fazla yaşamış bu adam, çar ve çariçelerin yükselişlerini ve düşüşlerini görmüş,

¹⁷⁸ Tekin, a.g.e.,s.41.

*doğanın ve insanlığın uğraşlarını görmezden gelmiş; bizim merhum bunların hiçbirisiyle ilgilenmemişti: O, yemiş, içmiş, iyi ya da kötü hiçbir şey yapmamış, kimse tarafından sevilmemiş ve kimseyi de sevmemiş, neşelenmemiş ya da hüzünlenmemiş; işinde müşavirliğe kadar yükselmiş: tıraşlı, temiz, resmi kıyafetiyle yaşamıştı.*¹⁷⁹

“Покойник всегда возбуждал мою зависть: он жил на сем свете больше полувека, и в продолжение сего времени, пока цари и царства возвышались и падали, пока открытия сменяли одно другое и превращали в развалины все то, что прежде называлось законами природы и человечества, пока мысли, порожденные трудами веков, разрастались и увлекали за собою вселенную, - мой покойник на все это не обращал никакого внимания: ел, пил, не делал ни добра, ни зла, не был никем любим и не любил никого, не был ни весел, ни печален; дошел, за выслугу лет, до чина статского советника и отправился на тот свет во всем параде: обритый, вымытый, в мундире.”

“ Onun mezarına döndüm, dizlerimin üzerine çöktüm, dua ettim ve uzun uzun ağladım; başından geçenleri anladım da mı ağladım bilmiyorum...” ¹⁸⁰

“Я возвратился на его могилу, преклонил колени, молился и долго плакал; не знаю, поняли ли проходящие, о чем я плакал...”

“İgoşa” öyküsünde Odojevski (Ben) anlatıyı kullanarak öyküyü küçük bir çocuğun ağzından anlatır:

¹⁷⁹ Odojevski, a.g.e., s. 74 – 75.

¹⁸⁰ Odojevski, a.g.e., s.81.

“ Dadımla çocuk odasındayım; yerde halı, halının üzerinde oyuncaklar, oyuncakların arasında da ben varım; o sırada kapı açıldı ama hiç kimse girmedi içeri. Baktım, bekledim ama kimse yoktu.”

“Я сидел с нянюшкой в детской; на полу разостлан был ковер, на ковре игрушки, а между игрушками - я; вдруг дверь отворилась, а никто не вошел. Я посмотрел, подождал - все нет никого.”

Odoyevski'nin kullandığı diğer anlatı şekli de “Biz” anlatıdır. “İsimsiz Şehir” öyküsünde “Biz” anlatıyla giriş yapar, daha sonra o anlatıya geçer:

“Bu hikâye bizde merak uyandırmıştı. Postacı, tepeye çıkan dar merdiveni gösterdi. Bizi sakın bir şekilde beklemesi için ona biraz para verdik ve birkaç dakika sonra da tepedeydik.” 181

“ Bizim için her dakika daha da anlamsızlaşan düşünceleri başka yöne çekmeyi dileyerek arkadaşım, yabancıya şu an yıkıntıları arasında bulunduğumuz şehrin adını sordu.” 182

“ Biz oradan ayrıldık. Başka bir istasyona geçip, traktörcüden, konuştuğumuz bizim şu münzevi hakkında bilgi almaya çalıştık.” 183

Odoyevski örneklerde görüldüğü gibi (Ben), (O) ve (Biz) anlatıyı bazen tek tek bazen de iç içe geçmiş şekilde kullanır. Yazarın öykülerinde (O) anlatıcı genellikle

181 Odoyevski, **a. g. e.**, s. 95.

182 Odoyevski, **Povesti i rasskazi**, “Hudojestvennaya Literatura”, Moskva, 1988, s. 97.

183 Odoyevski, **a. g. e.**, s. 109.

tanrısal anlatıcıdır. Bu nedenle öykü içinde anlatıcının varlığı hissedilir yani anlatıcı olaylara veya kahramanlara yorum getirerek kendi duygu ve düşüncelerini aktarır. "İlâhî= tanrısal konumunda bulunan anlatıcı, görevini yerine getirirken kendini gizlemek gereğini duymaz; varlığıyla, sesi ve etkileme gücüyle her yerde hazır ve nazır olduğunu hissettirir. Onun görmediği, bilmediği, sezip anlamadığı hiç bir şey yoktur." 184 Anlatıcı olayları anlatırken kahramanın ruhsal durumunu ortaya koyar ve kahramanlarla ilgili düşüncelerini de belirtir. "Doğaçlamacı" öyküsünden örnek verelim:

"Bak, Âdemoğlu Çocukları, - dedi doktor (bu atasözü neşeli anlarında söylediği bir atasözüydü), - Âdemoğlu çocukları!" 185

"- Вишь, Адамовы сынки, - сказал доктор (это была его любимая поговорка в веселый час), - Адамовы детки!"

Yazar, öykülerinde tarafsız da kalarak kahramanlarının konuşmalarını iletir. "Agion Oros Dağı Sakini" adlı öyküde giriş ve sonuç yansız anlatımla verilmiştir:

"Agion Oros dağında bilge, dindar bir adam yaşırdı. Şifalı otlar, ot kökleri hakkında geniş bilgiye sahipti. Fakir insanların türlü hastalıklarını tedavi ediyor, ölüm döşeğinde olanları da son yolculuklarına uğurluyordu. Bu nedenle halk arasında sevilen ve saygı duyulan biriydi." 186

184 Tekin, a.g .e., s. 29.

185 Odoyevski, a. g. e., s. 123.

186 Odoyevski, *Skazki deduşki İrineya*, Pamyatniki literaturı, imWerden Verlag, München, 2006, s. 33 (Erişim) http://imwerden.de/pdf/odoevsky_skazki_dedushki_irineya.pdf

“На Афонской горе жил учёный, благочестивый муж. Смолоду он научился разным наукам, знал целебную силу трав и кореньев. Часто он ходил по хижинам бедных людей, лечил больных, утешал умирающих. И были ему от всех любовь и почёт. “

“ Yeniden şifalı otlardan ilâç yapar ve yine hastalara yardım eder, ölüm döşeğindeki hastaları son yolculuklarına uğurlar.” 187

“И снова начал лекарь собирать целебные травы, и снова до пота лица стал ходить по хижинам и помогать больным, утешать умирающих.”

Odoyevski, “İsimsiz Şehir” adlı öyküde de doğa betimlemelerini yansız anlatımla verir:

“Yol, yosun ve kayalıkların arasında uzanıyordu. Atlar sarp yolu çıkarken kayıyorlardı ve sonunda da durdular. Kaleska’dan çıkmak gerekti” .188

“Дорога тянулась между скал, поросших мохом. Лошади скользили, поднимаясь на крутизну, и наконец совсем остановились. Мы принуждены были выйти из коляски...”

Odoyevski'nin öykülerinde anlatıcı, tanrısal konumda olduğundan okuyucuya içe bakış yöntemiyle kahramanların iç dünyaları hakkında da bilgi verir. Mehmet Tekin bu yöntemi “iç diyalog tekniği olarak adlandırarak şu tanımlamayı yapar:

187 Odoyevski, **a.g .e.**, s. 33.

188 Odoyevski, **Povesti i Rasskazi**, Hudojestvennaya literatura, Moskva, 1988, s. 95.

"Roman kahramanının, doğal olarak içinde bulunduğu duruma göre, kendi kendisiyle – sanki karşısında birisi varmış gibi- konuşması, tartışmasıdır" 189. "Yaşayan Ölü" adlı öykü iç diyalog tekniği için oldukça güzel bir örnektir. Öykünün giriş bölümünden örnek verelim:

" Ne bu? Yoksa öldüm mü? Doğru! Gücüm kalmamış... Söylenecek bir şey yok - kötü bir şaka... Ayaklarım, ellerim buz kesmiş. Boğazımı tutuyorum, sıkıyorum, nefes almıyorum. Kalbim de durmuş... Korkunç, çok korkunç - ruhum bedenimi terk etmiş! Nerede ruhum? Nerede bedenim? İşte burada! Peki, ellerim, ayaklarım nerede?.. ...yüksek sesle konuşuyorum. Ama işe yaramıyor. Çok garip! Bu bir rüya mı acaba?"

190

"Что это? -- никак, я умер?.. право! насилу отлегло... нечего сказать -- плохая шутка... Ноги, руки холодеют, за горло хватает, душит. сердце замирает, словно душа с телом расстаётся... Странно, очень странно -- душа расстаётся с телом! -- да где же у меня душа?.. да где же и тело? здесь! да где ж у меня руки, ноги?.. Дай-ка еще погромче -- ничего! чудеса! Да уж не сон ли это?"

" Ah, zalim! Ona sarılıyor, öpüyor! – Tüh, bakmak can yakıcı! Kalbim sıkışıyor- ama yapacak hiç bir şey yok!(...) Ah! Ne kadar acı! Hiçbir şey yardım edemez... Nereye gitmeli? Eve dönsem..." 191

189 Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. s. 259.

190 Odojevski, **a.g.e.**, s.329.

191 Odojevski, **a.g. e.**, s. 337.

“Ах, злодейка! обнимает его! целует! -- Тыфу, смотреть досадно! так сердце и разрывается -- а делать нечего!(...) ах! как жаль!.. Ну, да нечего жалеть! ничем не поможешь... Куда бы деваться? -- разве домой...”

Her eser, yazarın duygu ve düşüncelerini bir başka deyişle kendini anlatmasıdır. Odoyevski de bilindiği gibi didaktik bir yazardır. O nedenle yazar, öykülerinde eksik ya da yanlış işleyişlere ve davranışlara tavrını koyar. İncelediğimiz öykülerinde Odoyevski'nin özellikle eğitim, bürokrasi ve sosyete yaşamına eleştirilerde bulunduğunu tespit ettik. Örneğin “*Yerkürenin İki Günlük Yaşamı*” öyküsünde, anlatıcı öykünün kahramanlarıyla ve özellikle Kont V. İle alay eder. Öykü kont V'nin evindeki baloyla başlar. Balodaki insanların tasvirini anlatıcı şöyle yapar:

“ Vakit gece yarısıydı. Ateşli konuşmalar, sohbetler mumun ateşi gibi şiddetini yitiriyordu: Genç kızlar sonraki baloyla ilgili konuşuyorlar, erkekler birbirlerine şehir haberlerini aktarıyorlar, yaşlılar evliliklerin kaderiyle ilgili kehanette bulunuyorlar, kumarbazlar aralarında hesaplaşıyorlardı. Topluluk hakkında komik hatıralar anlatılıyor, gülüşmeler oluyor, ancak konuşmalar kısa sürüyordu.” 192

“...была полночь, на свечах нагорело, и жар разговоров ослабевал с уменьшающимся светом: уже девушки перетолковали обо всех нарядах к будущему балу, мужчины пересказали друг другу обо всех городских новостях, молодые дамы перебрали по очереди всех своих знакомых, старые предсказали судьбу нескольких свадеб; игроки рассчитались между собой и, присоединившись к обществу, несколько оживили его рассказами о насмешках судьбы, произвели несколько улыбок, несколько вздохов, но скоро и этот предмет истощился.”

192 Odoyevski, a.g.e., s. 93.

Bu alıntıda yazar, hem baloların genel bir portresini çizer hem de dönemin popüler konusu olan kuyruklu yıldızın dünyaya çarpma ihtimalini ev sahibi Kont V.nin bakış açısından aktarır.

Yazar, olması muhtemel bu kadar ciddî bir konuda: *"Kuyruklu yıldız dünyaya çarptığında dünyamız aşağıya mı düşecek?"* sorusunu soracak kadar cahil bir topluluğun, cehaletlerine aldırmandan yorum yapıp karar almalarıyla alay eder. İnsanların aralarında geçen bir diyalogu daha örnek verelim:

" — Bakın, bakın, — dedi içlerinden biri, — Yıldız dün akşam aydan büyük değildi, şimdi iki katı büyüklüğünde... Yarın ne kadar olacak acaba?"

— Yarın dünyaya çarpacak ve bizi ezecek, — diye söyledi bir başkası...

— Yerkürenin başka bir tarafına çarpması mümkün değil mi? — dedi üçüncüsü...

— Makinelerle onu başka bir yöne çevirmek mümkün değil mi? — diye sordu dördüncüsü, — Hükümet bu konuda ne düşünüyor?"

— Kurtuluş yok! — diye bağırdı genç adam, — kuledeydim; gök bilimciler kuyruklu yıldızın dünyaya çarpacağını, fırtınaların, depremlerin olacağını ve yeryüzünün yanacağını söylüyorlar." 193

"Смотри, смотри, - говорит один, - вчера она была не больше Луны, теперь вдвое... что будет завтра?"

"Завтра набегит на Землю и раздавит нас", - говорит другой...

"Нельзя ли уйти на другую сторону шара?" - говорит третий...

"Нельзя ли построить подставок, оттолкнуть ее машинами? - говорит четвертый. - О чем думает правительство?"

193 Odoyevski, a.g.e., s. 95.

"Нет спасения! - кричит молодой человек, запыхавшись. - Я сейчас из башни - ученые говорят, что, прежде нежели она набежит на Землю, будут бури, землетрясения, и земля загорится"...

İnsanların böyle bir felâket karşısındaki tutumları seyirci kalmaktan öteye geçmez. Kimi kuyruklu yıldızın yönünün değiştirilerek kurtuluşun sağlanabileceğini düşünürken bir diğeri hayatta kalma umudunu dile getirir: *"Yerkürenin başka bir tarafına çarpması mümkün değil mi?"* Yazar, bu cümleyle kahramanının hem cahil hem de bencil olduğunu vurgulanmaktadır.

Odoyevski, *"İsimsiz Şehir"* öyküsünde de bencilliğin nasıl sonuçlanacağını, "Ütopya" olarak tasarlanıp hayata geçirilen bir toplum düzeninin bencillikle nasıl "antiütopya" haline geldiği ve yok olduğu göstermektedir.

Odoyevski'nin anlatım özelliklerinde dikkat çeken bir diğeri özelliği de fantastik ve grotesk özellikleri bir arada kullanmasıdır. *"Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü"*, *"Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi"*, adlı öykülerinde bu özellik dikkat çeker. Örneğin, *"Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü"*de Büyücü, genç kızı eline geçiriyor ve ondaki Rus özelliklerini çıkararak kendi istediği şekle sokmaya çalışıyordu. Öyküde yaşanan bu olaylar grotesk için güzel bir örnektir:

" – Ağlama, güzel kız! – dedi bozuk Rusçasıyla, -- ağlama! Yaptıklarım işine yarayacak! – büyücü işini bitirdiğinde sözlerine devam etti, -- Şimdi senin sıran güzel kız!"

Bu sözlerle büyücü kolunu salladı, ayağını yere vurdu; tüm saatler on ikiyi gösterdi ve tüm çanlar çalmaya başladı. Tüm kuklalar zıplamaya, banktaki pudralı

*Fransız kafası, kutudaki eşekkulaklı hassas Alman burnu, sodalı suyla şişelere tıka basa doldurulmuş İngiliz midesi yerlerinden atlamaya başladılar.”*¹⁹⁴

“— Не плачь, красавица, — приговаривал он изломанным русским языком, — не плачь! тебе же годится на приданое!

Когда он окончил свою работу, тогда прибавил:

— Теперь и твоя очередь, красавица!

С сими словами он махнул рукою, топнул; на всех часах пробило тринадцать часов, все колокольчики зазвенели, все органы заиграли, все куклы запрыгали, и из банки с пудрой выскочила безмозглая французская голова; из банки с табаком чуткий немецкий нос с ослиными ушами; а из бутылки с содовою водою туго набитый английский живот.”

*“En sonunda kutudan bir kâğıt çıkardı ve vahşi bir sevinçle arkadaşlarına gösterdi. Bu kâğıtlar diplomatik mektuplardan alınmış bölümlerdi. Bütün kötüler sıçrayarak kahkahalar atarak kötülüklerini de bu karışımın içine kattılar: Fransız kafası ateşi körükledi, Alman işe burnunu karıştırdı, İngiliz midesi ise havaneliyle her şeyi parçaladı.”*¹⁹⁵

“наконец из ящика вытащил огромный пук бумаг и с дикою радостью показал его своим товарищам; то были обрезки от дипломатических писем и отрывки из письмовника, в коих содержались уверения в глубочайшем почтении и истинной преданности; всё это злодеи, прыгая и хохоча, ну мешать с своим бесовским составом: французская голова раздувала огонь, немецкий нос размешивал, а английский живот, словно пест, утаптывал.”

¹⁹⁴ Odoyevski, a.g.e., s.37.

¹⁹⁵ Günal, a.g.e., s.42.

“*Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi*” öyküsünde ise mimarın ölüm döşeginde yaşadıkları groteske örnek oluşturur:

“*Etrafımı şato, köprü, saray, sütun hayaletleri sardı. Birlik olmuş beni sıkıştırıyorlar ve korkunç kahkahalar atarak benden yaşam haklarını istiyorlardı. O zamandan beri huzur nedir bilmiyorum. Ruhları beni bir an olsun rahat bırakmadılar.*”¹⁹⁶

“*как меня окружили призраки в образе дворцов, палат, домов, замков, сводов, колонн. Все они вместе давили меня своею громадою и с ужасным хохотом просили у меня жизни. С той минуты я не знаю покоя; духи, мною порожденные, преследуют меня.*”

Prof. Aytaç'ın yaptığı grotesk tanımında “esrarengiz, tekin olmayan güçlerin egemenliği, bir araya gelmez gibi görülen şeylerin” bu öykülerde hayat bulduğunu görmek mümkündür. Odoyevski'nin tanımlamasıyla “*pudralı Fransız kafası, eşekkulaklı hassas Alman burnu, sodalı suyla şişelere tıka basa doldurulmuş İngiliz midesi*” groteskin absürd özelliğine örnektir.

Yazar mektup tekniğini de “Silfida” öyküsünde kullanmıştır. Öykü sekiz mektup, öykü ve pasaj olmak üzere üç bölümden oluşur. Mektuplardan örnekler verelim:

“*Nihayet merhum dayımın köyündeyim. Sana bu mektubu pencerenin önünde, dededen kalma devasa bir koltukta oturarak yazıyorum. Dürüst olmak gerekirse gördüğüm manzara benim için çok da büyüleyici değil: Sebze bahçesi, bir- iki elma*

¹⁹⁶ Odoyevski, a.g.e., s.72.

ağacı, dört köşeli bir havuz, çıplak bir tarladan oluşuyor.(...) Hoşça kal. En kısa sürede bana yaz ama benden sık mektup bekleme; senin mektuplarını okurken çok mutlu oluyorum.” 197

“Наконец я в деревне покойного дядюшки. Пишу к тебе, сидя в огромных дедовских креслах, у окошка; правда, перед глазами у меня вид не очень великолепный: огород, две-три яблони, четверугольный пруд, голое поле(...)Прощай. Пиши ко мне чаще; но от меня ожидай писем очень редко; мне очень весело читать твои письма, но едва ли не столь же весело не отвечать на них.”

Odoyevski bu öyküde mektup tekniğini kullanarak kahramanın duygu ve düşüncelerini hiçbir yorum yapmadan okuyucuya aktarır. Ayrıca mektup tekniği sayesinde, öyküye inandırıcılık sağlanır.

Bu bölümde Odoyevski'nin edebi dili ve üslup özelliklerine değinmeye çalıştık. Yazarın kullandığı dil eserlerine göre farklılık gösterir. İlk dönem eserlerinde oldukça akıcı ve sade bir dil kullanır. Özellikle çocuk öykülerinde çocukların anlayabileceği bir dil ve üslup kullanan yazar, anlatıcı olarak da bir çocuğu seçerek çocuk öykülerini daha da başarılı kılar. Son dönem eserlerinde ise yazarın dili ağır, kurduğu cümleler karışık ve uzundur. Bu dönemde Odoyevski yazarlık birikimlerini ve felsefi düşüncelerini yansıtır. Bu son dönem eserleri ağır bir dille yazılmasına rağmen yine de okuyucuyu etkilemeyi başarmaktadır.

197 Odoyevski, **a.g.e.**, s. 173.

SONUÇ

Tezimizde 19. yüzyıl Rus edebiyatının romantik dönem yazarlarından V.F.Odoyevski'nin fantastik öykülerini incelemeye çalıştık. Romantik bir yazar olarak Odoyevski, eserlerinde dünya görüşünü ve "ideal" anlayışını gözler önüne sermiştir. Yazarın öyküleri kadar orijinal ve etkileyici anlatımı onu çağdaşları arasında farklı bir yere koymaktadır.

"Genç Kızların Nevskiy Caddesi'nde Topluca Dolaşmalarının Tehlikelerini Anlatan Öykü", "Tahta Misafir Ya da Ayılmış Kukla Ve Efendi Kivakel'in Öyküsü", ve "Amir" öykülerinde, yanlış eğitimin doğurduğu mutsuz ve ruhsuz insanların zavallı yaşamları; "Kime Ait Olduğu Bilinmeyen Cesedin Öyküsü", ve "Yaşayan Ölü" öykülerinde de dönem bürokrasisinin rüşvet ve zimmete para geçirme gibi yasa dışı işlemlerle nasıl kirletildiği ve böyle bir düzende varlıklarını sürdüren insanların nasıl duygusuzlaştıkları anlatılır. "Yaşayan Ölü" öyküsünde yazar, kahramanına tüm yaşamını rüyasında görmesini sağlayarak ona, her şeyi düzeltmek için bir fırsat verir, fakat sistemin bir elemanı olan kahraman gördüğü bu rüyadan ders almaz ve eski yaşamına kaldığı yerden devam eder. Yazar, bu sistemde insanların yaşamlarını düzeltecek ikinci bir şansı bile algılayamayacak kadar insanlıktan çıktığını ve her bireyin bu sistemin çarklarından biri olduğunu göstermek istemiştir.

Odoyevski için aşk da önemlidir. *"Amir", "Kosmorama"* adlı öykülerinde aşka iki farklı açıdan yaklaşır. *"Amir"* öyküsünde aşkı hiç yaşamamış hatta mutluluk nedir hiç tatmamış bir kahraman çizmiştir. Kahraman yaşamı boyunca kendi hayatını hiç irdelememiş ve diğer dönem insanı gibi sıradan bir yaşam sürdürmüştür. Kahraman, sıradan ve boşu boşuna geçmiş bir yaşam sürdürdüğünü ancak öldükten sonra fark eder. Kendi mezarı başında öykünün anlatıcısı rolündeki kahramana tüm yaşamını

anlatmaya başlar. Anlattıkça yaşamının anlamsızlığını fark eder. En çok da aşkı hiç tatmamış olmasından ızdırap çeker.

Yazarın “*Sihirli Küre*” adlı öyküsünde ise kahraman Vladimir aşkı tadabilir. Ancak aşkı trajediyle son bulur. Romantizmin tipik bir sonu olan kavuşamama konusu Odoyevski’de bambaşka bir boyuta geçer. Odoyevski ayrılıkla biten aşk konusunu kahramanı Vladimir’e magnetizm özelliği vererek öyküyü trajedi haline getirir. Kahramanı sadece aşkını kaybetmekle kalmaz, insanlardan uzak bir köyde tek başına yaşamak zorunda kalır.

Sanata ve gerçek sanatçıya saygı duyan yazar, “*Opere del Cavaliere Giambattista Piranesi*” ve “*Doğaçlamacı*” adlı öykülerinde sanatçı ruhuna sahip olmadan ve gerekli eğitimi almadan ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın, doğaüstü güçlerden yetenek için yardım bile alınsa “gerçek sanatçı” olunamayacağını vurgulamaktadır.

Odoyevski için çocuklar ayrı bir önem taşır. Çocuklar için yazdığı öykülerde onların dünyasını başarıyla anlatır. Örneğin “*İgoşa*” adlı öyküde bir çocuğun yalnızlığını ve hayal dünyasını çok iyi yansıtabilmiştir. Aynı şekilde “*Enfiye Kutusundaki Şehircik*” öyküsünde de küçük bir çocuğun özlemlerini, farklı bir dünyaya duyduğu merakını ve hayal gücünü aktarır.

Yazarın çocuklarla ilgili çalışmaları sadece öykü türünde değildir. Babasız büyüyen Odoyevski kendi gibi öksüz çocuklar konusunda oldukça hassastır. Toplumunun yanlış işleyen eğitim sistemini eleştiren ve eğitim sisteminin nasıl düzeltilebileceğini anlatan eserler yazar. Ayrıca yetimhanelerde yetiştirilen çocuklar için de kaygı duyan yazar yetimhanelerin iyileştirilmesi için de çalışmalarda bulunur.

“*Son İntihar*” ve “*İsimsiz Şehir*” adlı öykülerinde bencilliğin, acımasızlığın ve elbette ki cehaletin aşk, sevgi, inanç gibi tüm güzelliklerin sonunu getirmesini oldukça etkileyici bir dille anlatmıştır.

Söz edilen konular 19. yüzyıl eserlerinde işlenen ortak konular olsa da Odoyevski farklı fantastik anlatımıyla Rus edebiyatında kalıcı bir yer edinmiştir. Dönem Rus halkını günlük hayatlarından iş ortamlarına, aile kurumlarından özel hayatlarına kadar birçok yönden okuyucusuna tanıtmıştır. Yazarın tüm bu özellikleri bir araya geldiğinde günümüzde de eserlerinin zevkle okunmasının nedenini ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

ALCOCK, Richard ; “Kısa Dünya Edebiyatı”, çev. Ülkü Tamer, Server Tanilli, **Uygarlık Tarihi**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 9. Basım, Mayıs 1996.

AYTAÇ, Gürsel; **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Papirüs Yayın evi, 1999.

BEHRAMOĞLU, Ataol; Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği, **İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şefik Matbaası, Kasım 2001.**

BELINSKIY, V.G. **Soçineniye knyaz V.F. Odoyevskogo, Sobreniye soçineniy v 9-Tomah** T. 7. Stati, Restenzii i zametka, Dekabr 1843--- Avgust 1845 redaktor toma G.A. SOLOVYEV. Podgatovka teksta V.E. Bograda. Statuya i primeçaniya Yu. S. Sorokina. M., "Hudojestvennaya literatura", 1981.

(Erişim) http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_3230.shtml

BERLIN, Isaiah; Romantikliğin Kökleri, çev. Mete Tuncay, **İstanbul, YKY, 2004.**

BOTNIKOVA, A.B. ; Nemetskiy Romantizm: Dialog hudojestvennih form: monografiya, Aspekt Pres, 2005

(Erişim) <http://www.ino-center.ru/doc/botnikova.doc>

DELLALOĞLU, Besim F. ; Romantik Muamma, **İstanbul, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002.**

DOSTOYEVSKI, V.F.; İnsancıklar, epigraf, çev. Nihal Yalaza Taluy, **İstanbul, Varlık Yayınları, 9. basım 1992.**

ESEDOVA, Afag; XIX. Yüzyıl Batı Avrupa Edebiyatı (Ekoller, Teorik ve Metodik Tartışmalar), İstanbul, çev. Qiyas Şükürov, Reşad İlyasov, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

GÜNAL, E. Zeynep; Odoyevski ve Öyküleri, Doktora Tezi, Ankara,1995.

KALANTAROVA, M.M. ; Ustnoye narodnoye poetičeskoye tvorčestvo, Tom perviy, Kayseri, Beta Matbaacılık, 2001.

KIRTUNÇ, Ayşe; Yepyeni Şahane Yalanlar: Çağdaş Amerikan Romanında Fantastik Ögeler, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara- 1987.

Kur'an- ı Kerim ve İzahlı Meali Âlisi, haz. A.Fikri YAVUZ, İstanbul, Çeltüt Matbaacılık, 1975.

**MANN, Yu. V.; Bolşaya sovetskaya entsiklopediya
(erişim) <http://www.bse.sci-lib.com/article071984.html>**

**MAYMİN, E.A.; Vladimir Odoyevski i ego roman “Russkiye noçi”
(Erişim) http://az.lib.ru/o/odoewskij_w_f/text_0180.shtml**

MİRSKİY, D.C. ; Epoha Gogolya: [İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremyon do smerti Dostoyevskogo (1881). Glava V] // D.C.MİRSKİY, İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremyon do 1925 goda / Per. s angl. R. Zernovoy. — London: Overseas publications interchange Ltd, 1992.

(Erişim) <http://www.alleng.ru/d/lit/lit30.htm>

MUSTAFAVYEV, E.M. i ŞERBİNİN, V.G.; Büyük Rusça-Türkçe sözlük, 47700 kelime, İstanbul, Multilingual, 1996.

ODOYEVSKI, V. F.; Soçineniya V. 2-h tomah , **T. 1, 2. Hudojestvennaya Literatura, Moskva, 1998.**

ODOYEVSKI, V. F.; Derevyanniy gost, ili skazka ob oçinuvşeyseya kukle i gospodine Kivakele, **(Erişim)**<http://az.lib.ru>

ODOYEVSKI, V. F.; Posledneye samoubistvo,
(Erişim) http://az.lib.ru/o/odoewskij_w_f/text_0020.shtml

ODOYEVSKI, V.F.; Nakaz litsam, neposredstvenno zabeduyuşim detskimi priyutami
// O.V.F. İzobrannie pedagogičeskie
soçineniya. M.: Uçpedgiz, 1955. s. 61–69.
(erişim) http://www.portal-slovo.ru/rus/infant_education/170/2451/

ODOYEVSKI, V. F.; **Povesti i rasskazi tom 1** , Pamyatniki Literaturı,
ImWerden Verlag, München 2005,
(Erişim) http://imwerden.de/pdf/odoevsky_povesti_i_rasskazy_tom1.pdf

ODOYEVSKI, V.F.; **Povesti i rasskazi, tom 2**, Pamyatniki Literaturı,
ImWerden Verlag, München, 2006.
(Erişim) http://imwerden.de/pdf/odoevsky_povesti_i_rasskazy_tom2.pdf

ODOYEVSKI, V. F.; Orlahskaya krestyanka, **imWerden Verlag, München, 2003.**
(Erişim): http://imwerden.de/pdf/odoevsky_orlaxskaja_krestjanka.pdf

ODOYEVSKI, V. F.; Skazki deduşki İrineya, **Pamyatniki Literaturı, ImWerden Verlag, München 2006**
(Erişim) http://imwerden.de/pdf/odoevsky_skazki_dedushki_irineya.pdf

OJEGOV, S.İ.İ ŞVEDOVA, N.Yu.; **Tolkoviy slovar russkova yazıka:** 80000 slov i Frazeologičeskih vrajeniy/ rassiyskiy akademiya nauk. İnstitut Russkava yazıka im. V.V. Vinogradova. –4-e izd.,dopolnenoye,--M.: Azbukovhik,1999.—944 str.

ÖZDEMİR, Beyhan; Fotoğrafta Fantastik Yorumlar,
(Erişim):<http://www.beyhanozdemir.com/pages/yazilar/14.htm>

POSPELOV, G.N. ; Edebiyat Bilimi, **çev. Yılmaz Onay, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2. Basım 2005.**

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali; Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü, **Ankara, Arkadaş Yayın evi, 5.baskı Mart 2004.**

SAKULİN, P.N.; İz İstorii russkogo idealizma, Knyaz V.F.Odoyevski,
Tom perviy. Çast Pervaya, İzdaniye M.i S. Sabaşnikovih, Moskva, 1913.
(Erişim) http://imwerden.de/pdf/sakulin_odoevsky_tom_1_chast_1.pdf

SAKULİN, P.N.; İz İstorii russkogo idealizma, Knyaz V.F.Odoyevski,
Tom Perviy. Çast Fitoroya, İzdaniye M.i S. Sabaşnikovih, Moskva, 1913.
(Erişim) http://imwerden.de/pdf/sakulin_odoevsky_tom_1_chast_2.pdf

SOMAY, Bülent; Sunuş: Zamyatin'in "Biz"i Biz Miyiz? , ZAMYATİN,
Yevgeni **Biz**, Ayrıntı Yayınları, 2. basım, İstanbul, Nisan 1996

STEINMETZ, Jean-Luc; **Fantastik Edebiyat**, Ankara, Dost Kitabevi
Yayınları, Nisan 2006.

TEKİN, Mehmet; **Roman Sanatı (Romanın Unsurları)**, İstanbul, Ötüken
Neşriyat A.Ş., 3. Basım 2003.

TENETTI, Alberto; **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, Çev: Necmettin Kamil Sevil, İletişim Yayınları
(Erişim): <http://www.felsefeekibi.com>

TODOROV, T. ; Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım, İstanbul, Metis Eleştiri, 1999.

TURYAN, M. A. ; Strannaya Moya Sudba o Jizni V. F. Odoyevski, Moskva, Kniga, 1991.

TURYAN, M.A. ; “Russkaya fantastičeskaya proza epohi romantizma”, Leningradskovo Universiteta, 1990 (erişim):<http://imwerden.de>

Vestnik obrazovaniya, İstoričeskaya stranitsa, 4 Fevralya 2002
(Erişim): www.vestniknews.ru

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, **Friedrich W. J. Schelling**,
(Erişim): http://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Schelling

ÖZET

[KÜÇÜK, Alev], [V.F. Odoyevski'nin Fantastik Öykü Sanatı], [İnceleme], [Ankara 2009]

Tez konumuz V.F. Odoyevski'nin (1804-1869) fantastik öykü sanatıdır. Bu bağlamda yazarı ve eserlerini tanıtmayı amaçlıyoruz.

19. yüzyıl Rus Edebiyatı'nın önemli yazarlarından olan Odoyevski'nin Rus fantastik edebiyatına da katkısı büyüktür. Didaktik, toplumcu bir yazar ve iyi bir gözlemci de olan Odoyevski, öykülerinde Rus sosyete yaşamını, eğitim ve bürokrasi sistemini anlatmış ve yanlışlarını göstererek eleştirmiştir. Öykülerinde eleştirilerini fantastik anlatıyla birleştirmiştir.

Yazarın edebi dili eserlerinin konusuna göre değişim göstermektedir. Yazarın soylu kesimi anlattığı öykülerinde ve felsefî ağırlıklı öykülerinde uzun, anlaşılması zor bir dil kullanmıştır. Ancak çocuk ve halk öykülerinde, sade ve akıcı bir dil kullanmış, halk dilinin güzelliğini göstermiştir.

Odoyevski Rus edebiyatında sadece yazarlığı ve gazeteciliği ile değil, aynı zamanda halk adamı kimliğiyle de önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Sözcükler:

1. Fantastik
2. Romantizm
3. Rus edebiyatı
4. Hayal
5. Antiütopya

ABSTRACT

[KUCUK, Alev], [V.F.Odoyevsky's Fantastic Story Art] [The Master's Thesis], [Ankara- 2009]

The subject of our thesis is the fantastic story art of the Russian writer Vladimir Fyodorovich Odoyevsky. For this purpose we tried both to introduce to writer and review his stories.

Odoyevsky is a writer of the first half of XIX. Century His contribution to Russian literature, especially Russian Fantastic literature is great. Also, Odoyevsky takes up a considerable place in fantastic literary by his works.

Odoyevsky was a didactic writer and socialist. He explained and criticized Russian high society life, education and bureaucratic system by showing their defects. Odoyevsky was a good observer who displayed the life of Russian public and high society at that period. The writer's literal language changes according to subject of his works. His language in his aristocratic and philosophic stories is highly hard to understand. But, he used clear and fluent language in his child stories and folk tales. He showed an excellence in folk language. Odoyevsky has an important place in the Russian literature not only a writer and journalist but also a folk man.

Key Words:

- 1. Fantastic**
- 2. Romantizm**
- 3. Russian literature**
- 4. Image**
- 5. Antiutopia**

РЕЗЮМЕ

**[КЮЧЮК, Алев], [Фантастические рассказы В. Ф. Одоевского],
[Магистерская Диссертация], [Анкара- 2009]**

Тема нашей диссертации творчество русского писателя Владимира фёдоровича Одоевского (1804- 1869). Целью нашей работы является изучение личности писателя и его произведений.

Жизнь и творчество писателя охватывают начало 19ого века и занимают значительное место в русской литературе. Одоевский привлекает внимание особенно в своих фантастических рассказах.

Как талантливый наблюдатель и активный деятель, Одоевский, в большинстве своих произведений критикует проблемы образования и бюрократии российского общества. Писатель использует разнообразный литературный стиль. Например в философских рассказах он использует сложный для понимания язык. В других произведениях он использует народный говор. Речь его героев отличается ярким своеобразием и красотой народного говора. Одоевский, не только талантливый автор, публицист, но и общественный деятель.

Ключевие Слова:

1. Фантастика
2. Романтизм
3. Русская Литература
4. Воображение
5. Антиутопия